

Personen en feiten uit de geschiedenis der zending : een leesboek hoofdzakelijk voor de christelijke school

<https://hdl.handle.net/1874/234411>

mm 10789

Personen en Feiten

UIT DE

GESCHIEDENIS DER ZENDING.

EEN LEESBOEK

hoofdzakelijk voor de Christelijke School.

DOOR

G. VAN DEN BERG,

hoofdonderwijzer aan de Christelijke School te Monnikendam.

EERSTE DEELTJE.

ZEIST.

O. AVIS JZN.

1887.

~~V-8-12~~
Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSHOGESCHOOL
OEGSTGEEST.

1 KE 90

28

Personen en Feiten

ERL. ZENDINGSHOGESCHOOL
OEGSTGEEST.

UIT DE

GESCHIEDENIS DER ZENDING.

EEN LEESBOEK

hoofdzakelijk voor de Christelijke School.

DOOR

G. VAN DEN BERG,

hoofdonderwijzer aan de Christelijke School te Monnikendam.

EERSTE DEELTJE.

ZEIST.

C. AVIS JZN.

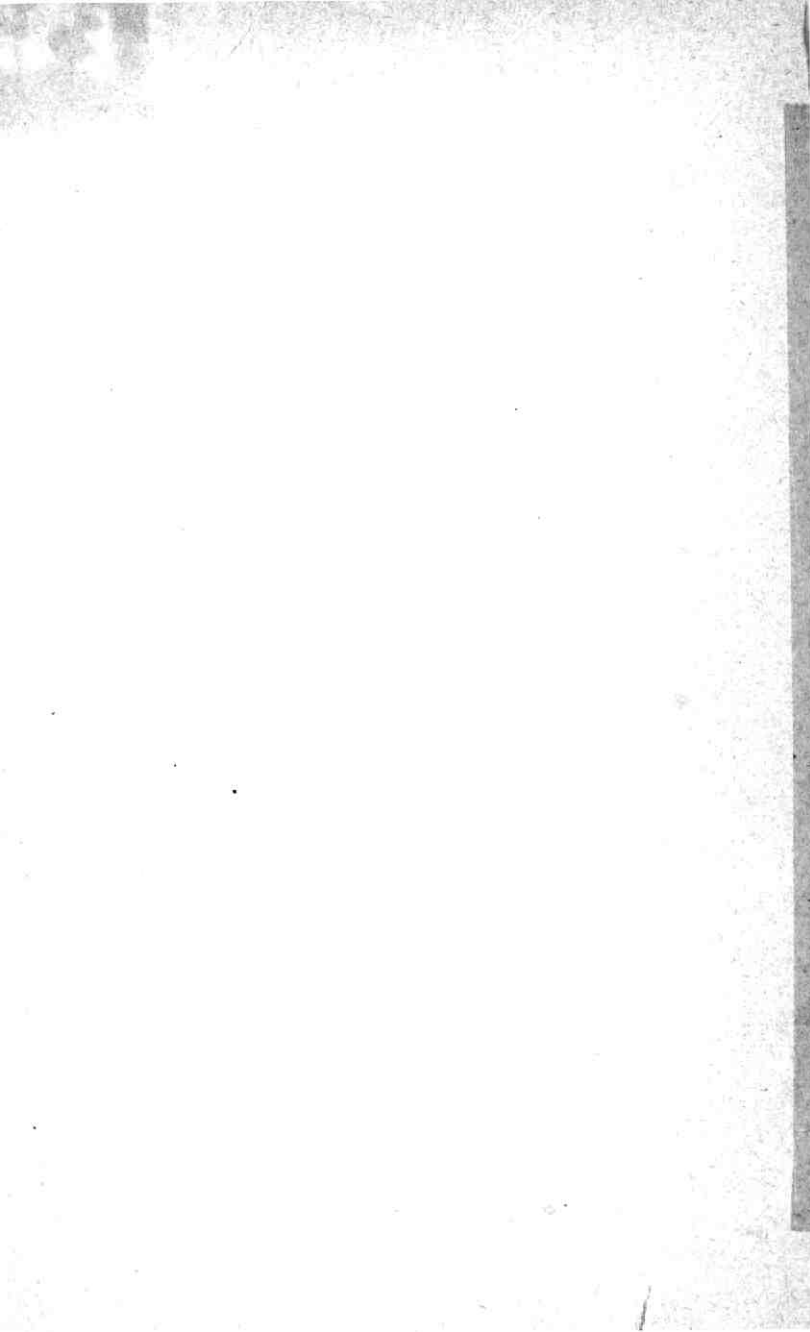
1887.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3490 2985

E-2-1

Voorbericht.

Dit werkje is eene proeve. Het werd geschreven met het doel om de Geschiedenis der Zending bij het onderwijs meer algemeen burgerrecht te doen verkrijgen. De Zending wordt op onze scholen nog te dikwijls stiefmoederlijk bedeed; dat moet anders worden. Over land en volk heb ik niet gesproken: ik meende mij alleen op geschiedkundig terrein te moeten bewegen. Ik zal niets zeggen over de methode, die ik zou willen gevolgd hebben, omdat er geen „alleenzaligmakende methode” is en deze zaak afhangt van de persoonlijkheid des onderwijzers en van zijne liefde voor de Zending. Billijke op en aanmerkingen zullen mij zeer welkom zijn. Moge dit werkje den uitgever een ruim debiet bezorgen en den kinderen niet alleen kennis aanbrengen, maar bovenal liefde voor de Zending in het harte storten.

MONNIKENDAM,
Aug. 1887.

G. VAN DEN BERG.

INLEIDING.

Voordat de Heere Jezus deze aarde verliet en opvoer ten hemel, gaf Hij aan Zijne discipelen het bevel: „*Gaat dan henen in de geheele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen.*” Het is de wil des Heeren, dat de Blijde Boodschap der verzoening aan alle menschen op aarde zal verkondigd worden. In de eerste plaats was dit de taak der Apostelen, doch zij konden in hun leven slechts een klein gedeelte van dat bevel volbrengen en daarom geldt dit woord dan eigenlijk ook voor alle Christenen en voor alle tijden.

Nu zult ge misschien denken: Moeten dan alle Christenen het Evangelie prediken? Welzeker, zoo veel dat maar mogelijk is. Echter kan niet iedereen naar de heidenen gaan om hen met den Heere Jezus bekend te maken, en dat eischt de Heere dan ook niet. Maar toch kan ieder medewerken om de prediking onder de heidenen mogelijk te maken en wel op twee wijzen. Ten eerste door God te bidden, of Hij mannen wil verwekken, die hun leven wenschen toe te wijden aan de uitbreiding van Zijn Koninkrijk op aarde, en ten tweede door voor dat doel van het vermogen, dat God hem geeft, een deel af te staan. Dat kan toch iedereen. De rijken kunnen natuurlijk het meeste geven, doch de arme kan, als Hij den Heere Jezus liefheeft, ook nog wel iets missen, al is het slechts een penning; en om te kunnen bidden behoeft men gelukkig geen rijkdommen te bezitten: dat kunnen de armen soms nog beter dan de rijken. Ofschoon er nu steeds zeer veel Christenen geweest zijn, die bovenvernoemd bevel des Heeren niet hebben opgevolgd en gedaan hebben, alsof de Heere het niet gegeven had, toch zijn er in alle eeuwen ook geweest, die aan de uitbreiding van het Koninkrijk der hemelen hebben medegewerkt, en mannen, die de Blijde Boodschap naar de heidenen hebben gebracht. En daarvoor mogen wij den Heere onzen God wel dankbaar zijn, want wij moeten het nooit vergeten, dat onze voorouders ook eens arme, ongelukkige heidenen geweest zijn, maar dat God ook hier mannen gezonden

heeft, die hen van den lieven Heiland hebben verteld en tot het geloof bewogen, menigmaal na het trotseeren van allerlei gevaren.

Zulke mannen nu, die naar de heidenwereld gaan om het Evangelie te prediken, heeten *Zendelingen*. De twaalf discipelen en wellicht ook de zeventig, van wie wij in den Bijbel lezen, waren de eerste Zendelingen. Toen zij gestorven waren, had de Heere er voor gezorgd, dat anderen hun werk voortzetten, en zoo zijn er altijd Zendelingen geweest. Ook nu zijn er nog eene groote menigte. In onze dagen werken in verschillende streken der aarde ongeveer 2600 Zendelingen aan de uitbreiding van Gods Koninkrijk. Toch is dit groot aantal gering in vergelijking van de meer dan *acht-honderd millioen* heidenen, die nog op aarde zijn. We mogen dus wel medehelpen om het uitzenden van nog meer Zendelingen te bevorderen. Dit zullen wij dan eerst van harte doen, als we van de Zending houden en met hare geschiedenis bekend zijn.

In dit boekje wil ik U het voornaamste uit de geschiedenis der Zending mededeelen. Ik hoop, dat ge het met genoegen en met zegen zult lezen en er uit leeren, dat God steeds voortgaat met het Rijk van Christus uit te breiden tot eindelijk alle heidenen zullen komen, zich voor Zijn aanschijn nederbuigen en Zijnen naam eeren. (Ps. 86 : 9). God geve, dat het velen van U gaat, als den kleinen jongen, van wien ik eens las, dat hij, na het hooren voorlezen van een bericht over de Zending, zeide: „Voor die Zendelingen wil ik ook wat geven. Ik zal een dubbeltje uit mijn' spaarpot halen". Toen hij het dubbeltje gehaald had, vond hij dat echter zoo weinig, dat hij aan zijne moeder vroeg, of hij zes dubbeltjes (dat was zijn gansche schat) mocht geven. Daar zijne moeder dit goed vond, was hij zoo blij, dat hij ook nog zijne broertjes en zusjes aanspoorde om iets te geven, zoodat er een aardig sommetje bijeen kwam. Die kleine jongen begon al vroeg het bevel des Heeren te volbrengen. Wordt, lieve kinderen, hierin zijne navolgers.

De eerste Gemeenten. De eerste Zendingen.

In het eerste hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen lezen wij, dat de discipelen, voor zij hun gewichtig werk zouden aanvangen, de kracht des Heiligen Geestes zouden ontvangen. Toen zij op het Pinksterfeest allen eendrachtelijk bijeen waren, werden zij dan ook vervuld met den Heiligen Geest en begonnen te spreken met andere talen. Hierdoor werden zij voor hunne taak bekwaam, terwijl ook de gave om met andere talen te spreken voor hunnen arbeid als Zendingen van zeer veel gewicht was. Reeds op dien zelfden Pinksterdag begonnen zij te prediken, want toen sommigen der toeschouwers spottend zeiden: „Zij zijn vol zoeten wijns”, hield PETRUS eene krachtige rede en bewees, dat reeds JOËL van deze uitstorting des Heiligen Geestes had geprofeteerd en dat Jezus werkelijk de beloofde Messias was. Velen namen zijn woord aan, zoodat op dien dag omtrent drie duizend zielen werden gedoopt. Alzoo werd de moedergemeente te Jeruzalem gesticht. Dat was een heerlijk begin.

Deze Gemeente was het voorbeeld voor alle volgende. Zij, die tot het geloof waren gekomen, waren volhardende in de leer der Apostelen, in de gemeenschap, in de breking des broods en in de gebeden. Zij leefden in vrede en blijdschap te zamen, verkochten hunne bezittingen en verdeelden ze aan allen, naardat elk van noode had. De Apostelen lieten niet na dagelijks tot het volk te spreken, terwijl de Heere hun de macht schonk om wonderen en teekenen te doen. Wel kwamen zij hierdoor voor den vijandigen Joodschen Raad en werden zij zelfs in de gevangenis geworpen, doch God was met hen en verlost hen ook uit den kerker. Hunne

prediking maakte zooveel indruk, dat er dagelijks tot de Gemeente werden toegedaan. Zelfs werd eene groote schare van priesters aan het geloof gehoorzaam. „En de menigte van hen, die geloofden, was één hart en ééne ziel”, zoo lezen wij in Handelingen 4 : 32. Welk een treffend en schoon getuigenis van die eerste Gemeente! Mocht het van ons ook gezegd kunnen worden! Hoe dikwijls is het toch geheel anders, ook onder de kinderen.

Echter moest het Evangelie niet alleen te *Jeruzalem* verkondigd worden. De discipelen moesten volgens 's Heeren woord wel te *Jeruzalem* beginnen, doch daarna ook in geheel *Judea* en *Samaria* en zoo al verder de Blijde Boodschap des heils prediken. Misschien zouden zij daartoe nog niet zoo spoedig zijn overgegaan, indien niet eene hevige vervolging tegen de jeugdige Gemeente ware uitgebroken. De vijandige Joden konden hunne woede niet langer bedwingen. STEPHANUS werd gegrepen en gesteenigd. Hij was de eerste martelaar. De Gemeente werd verwoest, en voor een groot gedeelte over geheel *Judea* en *Samaria* verstrooid. Doch wat de menschen ten kwade gedacht hadden, deed God voor de uitbreiding van Zijn Koninkrijk ten zegen worden. De verdrevenen konden niet nalaten in de plaatsen, waar zij kwamen, ook van den Heere Jezus te spreken. Op deze wijze werd vrij spoedig de kennis van het Evangelie door geheel *Palestina* tot in *Phoenicië* en *Syrië* verbreid.

PHILIPPUS, een der zeven diakenen, predikte met gunstigen uitslag in *Samaria*. Nadat hij later den Ethiopischen kamerling van koningin CANDACÉ op den weg naar *Gaza* gedoopt had, werd hij gevonden te *Asdod*. Vervolgens predikte hij in de verschillende kustplaatsen, tot hij te *Caesarea* kwam, waar hij verder zijn verblijf hield. Zoodra de Apostelen, die nog in *Jeruzalem* gebleven waren, vernamen, dat ook in *Samaria* velen tot het geloof waren gekomen, werden PETRUS en JOHANNES er heen gezonden om het werk van PHILIPPUS te voltooien door oplegging der handen. Zij, die geloofden, ontvingen dan nu ook den Heiligen Geest. Op hunnen terugtocht verkondigden de Apostelen het Evangelie nog in verscheiden vlekken der *Samaritanen*.

Hoe uitgebreid de Gemeente nu ook al geworden was, toch bestond zij slechts uit geloovige *Joden* en *Samaritanen*. Algemeen meende men, dat de heidenen geen deel konden krijgen aan de zegeningen des Evangelies. Ook *PETRUS* was van deze gedachte. Evenwel toonde de Heere hem, op eenen lateren onderzoekingsstocht door het land, te *Joppe* door het gezicht van dat laken met reine en onreine dieren, dat de zaligheid ook voor de heidenen was. *PETRUS* werd nu ten volle overtuigd, dat God geen aannemer des persoons is. Toen op dien zelfden dag eenige boden kwamen van een heiden uit *Caesarea*, *CORNELIUS* genaamd, ging hij zonder bezwaar mede. Hij predikte in het huis van *CORNELIUS* en nadat de Heilige Geest op hen was gevallen, doopte *PETRUS*, hem en de zijnen. Dit was de eerste heidenfamilie, die in de Gemeente werd opgenomen.

Omstreeks dien tijd ontstond te *Antiochië* in *Syrië* eene Gemeente uit *Joden* en heidenen, die de moedergemeente van Christenen uit de heidenen genoemd wordt. Hier ontvingen de geloovigen den scheldnaam van Christenen, dien zij echter als eenen eerenaam aannamen. Ook in deze Gemeente werkte de Heilige Geest, zoodat een groot aantal geloofde. Toen de Apostelen te *Jeruzalem* dit vernamen, zonden zij er *BARNABAS*, een man vol des Heiligen Geestes en des geloofs, heen om de verzorging der Gemeente op zich te nemen. Deze wist daarna *SAULUS* van *Tarsen*, die toen reeds van een woedend vervolger tot een vurig discipel bekeerd was, over te halen ook naar *Antiochië* te komen en een deel van de verzorging op zich te nemen. Beide mannen predikten nu verder een geheel jaar met rijken zegen. Deze Gemeente is nog merkwaardig, omdat aldaar de eigenlijke zending onder de heidenen ontstond. De eerste heidenapostelen werden er door den Heiligen Geest geroepen en door de Gemeente met gebeden en oplegging der handen tot hunne gewichtige taak gewijd.

Van de zendingswerkzaamheid der twaalf Apostelen is ons weinig met zekerheid bekend. Men heeft wel veel van hen geschreven,

doch dat mag men niet voor waarheid houden. Waarschijnlijk onderging JACOBUS, de broeder van JOHANNES, omstreeks 44 te *Jeruzalem* den marteldood. PETRUS bleef langen tijd opziener der Jeruzalemsche Gemeente. Uit zijnen brief maakt men op, dat hij later het Evangelie in *Perzië* en *Babylon* gepredikt heeft. Dat hij 25 jaar bisschop van *Rome* is geweest, is niet te bewijzen. Omstreeks het jaar 64 is hij te *Rome* onder NERO gekruisigd met het hoofd naar beneden. JACOBUS, bijgenaamd de Rechtvaardige, heeft na PETRUS het toezicht der Gemeente te *Jeruzalem* op zich genomen. Hij is waarschijnlijk in 62 van de tinne des tempels geworpen, daarna gesteenigd en gedood. Van JOHANNES weten wij, dat hij zich eerst te *Jeruzalem* heeft opgehouden, waar hij voor MARIA, de moeder des Heeren, zorgde. Later is hij naar *Ephese* gegaan en heeft daar meer dan 20 jaar aan de uitbreiding van het Christendom in *Klein-Azië* gewerkt.

Tijdens zijn verblijf in deze stad werd hij eenigen tijd naar *Patmos* gebannen, waar hij de Openbaring schreef. Na al de Apostelen overleefd te hebben is hij te *Ephese* in bijna honderdjarigen ouderdom overleden. Nog wordt van hem verhaald, dat hij op een zijner tochten eenen jongeling aantrof, die hem zeer aantrok. Hij gaf hem ter opleiding aan een' leeraar, doch weldra geraakte het jonge mensch op verkeerde wegen en werd eindelijk aanvoerder eener rooverbende. Toen de Apostel weer dezelfde plaats bezocht, vernam hij het treurige nieuws. Dadelijk ging nu de grijsaard naar het gebergte, waar de roovers zich ophielden. Hij liet zich gevangen nemen, en verzocht den hoofdman te spreken. Toen deze hem zag, wilde hij vluchten, doch JOHANNES zeide: „Mijn zoon, waarom vlucht gij voor uwen vader, die een oud en weerloos man is? Vrees niet, nog is er hoop, geloof slechts, dat ik van Christus gezonden ben.” Nu barstte de jongeling in tranen uit. Hij keerde met den Apostel terug en deze hield hem nog langen tijd bij zich.

THOMAS en JUDAS hebben in *Perzië* gepredikt. Misschien is SIMON ZELOTES eerst naar *Egypte*; later naar *Macedonië* en *Perzië* gereisd. ANDREAS heeft waarschijnlijk in *Scythië* en PHILIPPUS in *Phrygië* het Evangelie verkondigd. Nog zouden MATTHEÛS

in *Ethiopië*, MATTHIAS in *Macedonië* of *Cappadocië* en BARTHOLOMEÛS in *Gelukkig-Arabië* als zendelingen hebben gewerkt, doch ook dit is niet volkomen zeker. Gaarne zouden we meer weten van deze mannen, doch, al is hunne geschiedenis ons niet bekend, zij hebben zeker veel voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods gedaan, en hun werk wellicht allen, behalve JOHANNES, met den marteldood bezegeld.

De Apostolische Kerken. PAULUS, de Apostel der heidenen.

De man, die in de eerste eeuw het meest voor de uitbreiding van het Godsrijk gedaan heeft, is de Apostel PAULUS. Op weg naar *Damascus* om de Christenen aldaar te vervolgen en gevangen te nemen werd hij door den Heere tot bekeering gebracht en in de stad door ANANIAS gedoopt. In plaats van te vervolgen, verkondigde hij nu Christus als de Zoon Gods. Hij ging toen eenigen tijd naar *Arabië* en keerde daarop naar *Damascus* terug. Daar hij om aan de woede der Joden te ontgaan moest vluchten, vertrok hij naar *Jeruzalem*, waar BARNABAS hem met de discipelen in kennis bracht. Spoedig ging hij echter naar *Tarsen*, waar BARNABAS hem opzocht en wist te bewegen mede naar *Antiochië* te gaan.

In het jaar 45 ondernam hij met dezen zijne eerste Zendingsreis. Allereerst gingen zij naar het eiland *Cyprus*, waar zij te *Salamis* landden en het Evangelie verkondigden. Zij trokken vervolgens het eiland door tot *Paphos*, waar zekere toovenaar ELYMAS hen tegenwerkte en door PAULUS met blindheid geslagen werd. Ook kwam in deze plaats de Stadhouders van het eiland SERGIUS PAULUS op hunne prediking tot het geloof. Meer is van hunne werkzaamheid op dit eiland niet bekend. Van *Cyprus* staken zij naar *Klein-Azië* over. Nadat zij *Pamphilië* waren doorgereisd, kwamen zij te *Antiochië* in *Pisidië*. In deze stad ging PAULUS op den Sabbat

in de Synagoge en verkondigde Jezus als de Christus. Zijne woorden hadden zooveel indruk gemaakt, dat ook de heidenen hem wenschten te hooren. Op den volgenden Sabbat kwam bijna de geheele stad te zamen om het Woord te ontvangen. Echter veroorzaakten de verbitterde Joden vervolging tegen PAULUS en BARNABAS en wierpen hen de stad uit. Toch ontstond in deze stad eene Gemeente, zoodat hunne prediking niet te vergeefsch was geweest. Nu gingen zij naar *Iconië*, waar door hunne verkondiging van het heil in Jezus Christus velen van de Joden en Grieken tot het geloof kwamen. Nadat zij geruimen tijd met vrijmoedigheid in deze plaats hadden gepredikt en de Heere door wonderen hun werk bekrachtigde, ontstond er eindelijk een oploop om hen te steenigen. Zij ontkwamen het gevaar echter en vluchtten naar *Lystre*, waar zij de wispelturigheid der menschen ondervonden. PAULUS genas in tegenwoordigheid van eene groote menigte eenen kreupele. Dit maakte zulk eenen indruk op de omstanders, dat zij meenden, dat de goden op aarde waren gekomen. Zij noemden BARNABAS Jupiter en PAULUS Mercurius; wilden hun goddelijke eer bewijzen en voor hen offeren. De Apostelen waren hiermede volstrekt niet ingenomen en brachten de menigte aan het verstand, dat zij ook menschen waren, maar hun met den eenigen levenden God bekend wilden maken. Toch kostte het hun moeite de scharen van het offeren terug te houden. Doch ziet, toen de Joden van *Iconië* gekomen waren en het volk hadden opgestookt, werd PAULUS aangegrepen, gesteenigd en buiten de stad gesleept, waar men hem voor dood liet liggen. God had zijnen dienstknecht evenwel bewaard, zoodat hij weder opstond en in de stad ging. Den volgenden dag vertrok hij met BARNABAS naar *Derbe*. Nadat zij hier nog hadden gepredikt en eene Gemeente gesticht, namen zij over de bezochte plaatsen de terugreis aan. Zij versterkten de jeugdige Gemeenten en stelden ouderlingen aan. Eindelijk kwamen zij in *Antiochië* terug, waar zij zeer veel zullen verteld hebben van alles, dat zij ondervonden hadden, maar bovenal van de groote dingen, die God met hen gedaan had en dat Hij den heidenen de deur des geloofs geopend had.

Reeds in het jaar 50 ondernam PAULUS zijne tweede Zendingsreis. Ditmaal vergezelde hem SILAS, daar BARNABAS met MARKUS naar *Cyprus* ging. Zij trokken door *Syrië* en *Cilicië* naar *Derbe* en *Lystre*. In deze laatste stad namen zij nog TIMOTHEÛS, van wien zij zeer gunstige berichten kregen, in hun gezelschap op. Allereerst brachten zij een bezoek aan de reeds gestichte Gemeenten, die in het geloof bevestigd werden en dagelijks in ledental toenamen. Nu doorreisden zij, denkelyk ook reeds van LUKAS vergezeld, *Phrygië* en *Gallatië*. Van deze reis weten wij alleen, dat PAULUS in *Gallatië* met grooten zegen werkte, zoodat er bloeiende Gemeenten ontstonden, aan wie hij later een zijner heerlijke brieven schreef.

Waarschijnlijk besloten zij thans door *Bithynië* naar *Antiochië* terug te keeren, doch de Heilige Geest liet het hun niet toe. God wilde, dat zij nog verder zouden gaan en zoo kwamen zij te *Troas* aan de Oostkust van *Klein-Azië*. Hier zag PAULUS des nachts in een gezicht een Macedonisch man staan, die hem bad en zeide: „Kom over in Macedonië en help ons.” Daar de Apostel hierin eene aanwijzing des Heeren zag, staken zij dadelijk naar *Europa* over om ook in dat wereldddeel den Heere Jezus te verkondigen als de Zaligmaker der wereld. De stad, waar zij hunne prediking aanvingen, was *Philippi*, in die dagen eene Romeinsche kolonie. Aan de rivier waren op eenen Sabbat eenige vrouwen bijeengekomen. Tot deze richtte PAULUS het woord. Eene dezer vrouwen, LYDIA geheeten, kwam tot bekeering en werd gedoopt. Uit dankbaarheid nam zij PAULUS en zijne vrienden in haar huis op. Zoo was ook hier het begin niet ongezegend. Later kregen zij last van eene slavin, die voor hare meesters met waarzeggen veel geld verdiende. Zij riep de Apostelen achterna en daarom gebod PAULUS den boozen geest haar te verlaten. Nu kon zij niet meer waarzeggen. Hare meesters werden hierover zoo boos, dat zij een oploop verwekten. PAULUS en SILAS werden gegeeseld en in de gevangenis geworpen. Zij verdroegen dit alles als echte discipelen des Heeren. In den nacht zongen zij lofzangen ter eere Gods. Plotseling geschiedde er eene groote aardbeving, zoodat de gevangenis schudde, de deuren lossprongen

en hunne ketenen losraakten. Toen de gevangenebewaarder dit alles zag, meende hij, dat de gevangenen ontvlucht waren. Hij wilde zich zelven om het leven brengen, doch PAULUS riep hem toe: „Doe u zelven geen kwaad: wij zijn allen hier”. Nu wierp de man zich bevend aan de voeten van PAULUS en SILAS neer. Hij bracht hen daarop naar buiten en zeide: „wat moet ik doen, opdat ik zalig worde?” waarop zij antwoordden: „*Geloof in den Heere Jezus, en gij zult zalig worden.*” Hij nam hen mede in zijn huis, wiesch hunne striemen en liet zich, nadat hem het Woord des Heeren verkondigd was, doopen. Den volgenden morgen kwam de boodschap, dat PAULUS en SILAS vrijgelaten mochten worden, doch zij eischten als Romeinsche burgers, dat de hoofdmannen hen zelven zouden uitgeleiden. Spoedig hierop verlieten zij de stad en vertrokken naar *Thessalonika*.

Hier predikte PAULUS drie Sabbatdagen in de synagoge, zoodat sommige Joden, vele Grieken en niet weinige voorname vrouwen geloofden. Dit wekte weer den jijd der Joden op, die met behulp van eenige marktboeven het volk in oproer brachten. Zij zochten PAULUS en SILAS bij zekeren JASON, doch vonden hen niet. Zij sleepten ook dezen en eenige andere vrienden voor de oversten der stad, die hen weder los lieten. Uit vreeze voor eenen nieuwen oploop zond de Gemeente PAULUS en SILAS naar *Berea*. Zij predikten ook in deze stad en de Joden van *Berea* waren edeler. Zij ontvingen het Woord met toegenegenheid en onderzochten de Schriften. Velen kwamen hierdoor tot het geloof, doch ook hier kwamen de vijanden om het volk in oproer te brengen. Daarom verliet PAULUS de stad en vertrok naar *Athene*.

Dag aan dag sprak hij hier met Joden en Grieken in de Synagoge en op de markt. Bij het wandelen door deze schoone stad had hij een altaar opgemerkt met het opschrift: „Den onbekenden God.” Naar aanleiding van dit woord hield PAULUS op den *Areopagus* eene schoone en krachtige rede om de menschen met dien hun onbekenden God bekend te maken. In 't begin ging alles goed, doch toen PAULUS hun zeide, dat God den Heere Jezus uit de dooden had opgewekt, begonnen de meesten te spotten, zoodat

hij genoodzaakt was op te houden. Echter waren ook nu eenigen getroffen en geloofden.

Van *Athene* ging de reis naar *Korinthe*. Als naar gewoonte predikte PAULUS allereerst in de Synagoge met het gezegend gevolg, dat eenige Joden en Grieken tot het geloof kwamen. Toen men hem echter tegenstond en lasterde, sprak hij voortaan in het huis van zekeren JUSTUS. Ook hier werkte hij met grooten zegen. Velen geloofden en werden gedoopt en onder hen CRISPUS, de overste der Synagoge. De Apostel is langen tijd in *Korinthe* gebleven. God had hem gezegd, dat hij veilig zou zijn, niettegenstaande allen tegenstand der vijanden. Ofschoon de Joden hem bij den stadhouder GALLIO aanklaagden, liet deze hem volkomen vrij en joeg de Joden van den rechterstoel weg. Na een verblijf van anderhalf jaar nam hij de terugreis naar *Antiochië* aan. Hij stak over naar *Ephese* in *Klein-Azië*, waar hij nog tot de Joden sprak en beloofde weder te komen, zoo de Heere wilde, bracht vervolgens een bezoek aan de Gemeente te *Jeruzalem*, en kwam in 54 te *Antiochië* terug, waar hij van den zegen, dien God hem geschonken had, wel verslag zal gedaan hebben.

Nog in dat zelfde jaar ondernam PAULUS met LUCAS, TIMOTHEÛS en TITUS zijne derde Zendingsreis. Na de Gemeenten in *Gallatië* en *Phrygië* bezocht te hebben, kwamen ze te *Ephese*. Drie maanden sprak de Apostel hier in de Synagoge, doch toen men hem begon tegen te staan, predikte hij voortaan in de school van zekeren TIRANNUS. De Heere schonk zijnen trouwen dienstknecht in deze stad eenen rijken zegen en deed door den Apostel ongewone krachten. Niet alleen in de stad, maar ook in de verschillende deelen van *Klein-Azië* werd het Evangelie bekend en nam de overhand. Ruim twee jaar was PAULUS in *Ephese* geweest, toen hij besloot naar *Jeruzalem* terug te keeren, na nog een bezoek aan de Europeesche Gemeenten te hebben gebracht, om daarna *Rome* te bezoeken. Nu brak echter nog een hevig oproer uit. Zekere DEMETRIUS, die met het maken van zilveren afgodstempeltjes veel geld verdiende en bang was, dat zijn handwerk verloopen zou, trok met eenige anderen

door de stad en riep: „Groot is de Diana der Ephezeren!” Dit bracht het volk in beroering. Twee vrienden van PAULUS werden mishandeld, doch hij zelf werd door de discipelen tegengehouden zich onder de menigte te begeven. Gelukkig werd het oproer gedempt en kon de Apostel zonder hinder vertrekken. In 58 kwam hij te *Jeruzalem* aan.

In deze stad werd hij ten gevolge van de woede der Joden gevangen genomen en naar *Caesarea* gevoerd. Twee jaar bracht hij daar in gevangenschap door. Daar hij zich op den Keizer had beroepen, ging hij eindelijk naar *Rome*. Zoo werd zijn vurige wensch om ook de hoofdstad van het Romeinsche rijk te zien vervuld, hoewel hij er als een gevangene binnen trad. Bij zijne aankomst was daar reeds eene Gemeente, waarvan niet te zeggen is, hoe zij is ontstaan. PAULUS mocht in eene eigene woning zijn verblijf houden, doch werd door een soldaat bewaakt. Twee jaar lang gebruikte hij ook nu zijn tijd om de menschen met den Heere Jezus bekend te maken. Volgens sommigen is hij in 64 onder NERO onthoofd. Anderen meenen, dat hij toen is vrijgesproken en zelfs nog in *Spanje* het Evangelie heeft verkondigd; dat hij daarna op nieuw is gevangen genomen en in 67 den marteldood heeft ondergaan. Hoe dit zij, veel heeft hij gedaan voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk; veel ook geleden. Dat kunt ge lezen in 2 Cor. 11 : 23—27. Wel mocht hij van zich zelf zeggen: „Ik heb meer gearbeid dan zij allen” (namelijk de andere Apostelen).

De uitbreiding van het Christendom in de tweede en derde eeuw.

Behalve de Gemeenten, die wij in de vorige les noemden, zijn er in de eerste eeuw nog veel meer gesticht. Zoo lezen wij in de Openbaring nog van Gemeenten te *Smyrna*, te *Pergamus*, te *Thyatire*, te *Sardes*, te *Philadelphia* en te *Laodicea*. Wanneer en door wien

deze en meer andere Gemeenten gesticht zijn, is niet met zekerheid bekend. Wellicht hebben handelaren, die zelf Christenen geworden waren, op hunne reizen het Evangelie verkondigd.

Hoe het met de uitbreiding van het Koninkrijk Gods in de tweede en derde eeuw gegaan is, is nog minder nauwkeurig te bepalen. Men kan al de berichten uit dien tijd niet vertrouwen. Zooveel is echter zeker, dat het Christendom zich zoowel naar het Oosten als naar het Westen heeft uitgebreid. In het Oosten ontstonden in die eeuwen Gemeenten in *Syrië*, *Klein-Azië*, *Macedonië*, *Griekenland*, *Egypte*, *Arabië*, *Perzië* en *Mesopotamië*; in het Westen in *Italië*, *Noord-Afrika*, *Gallië*, *Spanje*, *Brittannië* en enkele deelen van *Germanië*.

In *Syrië* bloeide reeds vroegtijdig eene Gemeente te *Seleuca*. Vooral echter in *Klein-Azië* kwam het rijk des Heeren met kracht, zoodat de tempels en altaren der afgoden overal verlaten werden. Ook in *Macedonië* en *Griekenland* kreeg het Christendom over het heidendom de overhand. Dit was zeker voor het grootste deel de vrucht van PAULUS' werkzaamheid. Naar verhaald wordt heeft JOHANNES MARKUS het Evangelie te *Alexandrië* in *Egypte* gepredikt. In deze taal vond men in allen gevalle vroegtijdig Christenen, die de Blijde Boodschap in de overige streken van *Egypte* wel zullen hebben verkondigd. Wij vinden ten minste beschreven, dat in de vervolging onder keizer DIOCLETIANUS 140,000 Christenen door beulshanden omkwamen en 700,000 in gevangenschap, slavernij of ballingschap gingen. Ook bestond in het begin der derde eeuw eene overzetting van het Nieuwe Testament in de taal van dat land. *Arabië* telde ook onderdanen van het Koninkrijk der hemelen. Of PAULUS er tijdens zijn verblijf nog gepredikt heeft, is niet met zekerheid bekend, doch wel waren er in de derde eeuw reeds eenige Gemeenten. In *Mesopotamië* regeerde in het midden der tweede eeuw reeds een Christelijk vorst, BAR MANU geheeten, en te *Edessa* was toen ook reeds eene bloeiende kerk. Van hier is het Evangelie waarschijnlijk naar *Perzië* en *Armenië* overgebracht. Nog wordt ons bericht, dat de Apostel BARTOLOMEÛS tot in *Indië* doordrong en dat er in het midden der tweede eeuw PANTAENUS als zendeling

heen ging en predikte. Ruim 50 jaar later kwam een soldaat naar *Alexandrië* met een brief van een der Indische opperhoofden, waarin deze den kerkvader ORIGENES verzocht hem in de Christelijke leer te onderrichten. Deze heeft hieraan hoogstwaarschijnlijk voldaan, ofschoon ons van zijn werk geene bijzonderheden bekend zijn. Het schijnt echter, dat men met *Indië* slechts *Gelukkig-Arabië* bedoeld heeft.

Dit weinige is het voornaamste van hetgeen bekend is van de verschillende kerken in het Oosten. Van het Westen is al even weinig met zekerheid te zeggen. In de vorige les zagen wij, dat in *Rome* reeds eene Gemeente was. Zij zal gedurende het tweejarig verblijf van PAULUS zeer zeker in bloei zijn toegenomen, en in de derde eeuw had zij niettegenstaande hevige vervolgingen eene groote uitgebreidheid verkregen. Uit *Rome* is de heilsleer over *Italië* verspreid, allereerst naar de hoofdplaatsen als *Ravenna*, *Milaan* en *Bologna*. Evenzoo werd het Evangelie uit *Rome* naar *Noord-Afrika* overgebracht. Daar werd *Karthago* de moedergemeente. Weinig is ons ook van de Zending in dit deel van het zwarte werelddeel bekend, doch er waren weldra een groot aantal bloeiende Gemeenten, want in het midden der derde eeuw werd onder bisschop CYPRIANUS van *Karthago* eene kerkvergadering gehouden, die door 87 bisschoppen werd bezocht.

In *Gallië* hebben wellicht handelaren uit *Klein-Azië* het Evangelie het eerst gepredikt en de Romeinen het verder voortgeplant. Beroemd waren de Gemeenten te *Lyon* en te *Vienne*. Zij zijn bekend geworden door eene hevige vervolging, die er in 177 uitbrak. In de derde eeuw was het Christendom reeds tot in *Parijs* doorgedrongen.

Ook in *Spanje* werden in de tweede en derde eeuw Christelijke Gemeenten gesticht. Sommigen denken, dat PAULUS er het Evangelie bracht. Dit is niet onmogelijk, want uit zijn brief aan de Romeinen blijkt, dat hij althans het plan had om naar *Spanje* te reizen. Zeker is het, dat het Christendom zich op het eind der 3e eeuw in *Spanje* had gevestigd. Eene synode te *Elvira* werd door 19 Spaansche bisschoppen bezocht.

Brittannië is ook reeds vroeg met de Blijde Boodschap bekend

geworden. Waarschijnlijk hebben handelaren uit *Klein-Azië* of soldaten uit de legioenen der Romeinen, welke er koloniën hadden, er het eerste zaad uitgestrooid.

Ofschoon de prediking onder de Germanen eerst later geschiedde, zijn toch in dit tijdvak enkele Gemeenten gesticht aan de oevers van den *Rijn*, zooals te *Trier*, *Metz* en *Keulen*.

Al is er uit de 2e en 3e eeuw weinig bekend van den voortgang des Christendoms, toch toont ons dat weinige, dat er reeds een groot aantal belijders waren. Men schat het op acht millioen. De tijd der vervolgingen was voorbij en weldra was in het Romeinsche rijk het heidendom overwonnen.

CONSTANTIJN DE GROOTE, de eerste Christen-keizer.

Hadden in de vorige drie eeuwen de Christenen nog steeds verstrooid onder de heidenen geleefd en zware vervolgingen moeten doorstaan, in de vierde eeuw kreeg het Christendom de overhand in het Romeinsche rijk en werd langzamerhand, zooals men het noemt, godsdienst van Staat. De geloovigen behoefden niet meer in 't geheim in verborgen plaatsen samen te komen, maar konden vrij en zonder vrees den Heere dienen; niet meer uit spelonken of grafgewelven, maar uit prachtige kerken steeg het lofied op ter verheerlijking van God. Het kruis van Christus werd het eereteeken van vorsten en volken.

De man, die in Gods hand hiertoe een voornaam middel geweest is, was keizer CONSTANTIJN DE GROOTE. Hij was de zoon van CONSTANTIUS CHLORUS en van HELENA, die later wegens haar ijver voor het christelijk geloof beroemd is geworden. Zijn vader, ofschoon een heiden, bewees den Christenen groote verdraagzaamheid en was hen genegen. Dit zal wellicht op den jeugdigen zoon indruk hebben gemaakt. Toen hij echter de jongelingsjaren pas was ingetreden, moest hij de vaderlijke leiding missen. CONSTANTIUS CHLORUS werd

mederegent van het Westersch-Romeinsche rijk en CONSTANTIJN bleef aan het hof van DIOCLETIANUS, keizer van het Oosten. Daar ontwikkelde hij zich tot een moedig krijgsheld, maar werd er streng bewaakt en gadeslagen uit vrees, dat hij zich eenmaal van het gezag zou meester maken. Hij was hier getuige van de laatste en hevige vervolging tegen de Christenen. Niet alleen wekten de groote wreedheden zijn afgrijzen op, maar ook de kracht des geloofs van vele martelaren vervulde hem met bewondering en maakte diepen indruk op hem.

Intusschen waren de keizers, zoowel die van het Oostersch- als van het Westersch-Romeinsche rijk, afgetreden, en trad GALERIUS in het Oosten en CONSTANTIUS CHLORUS in het Westen als keizer op. Dit maakte den toestand van CONSTANTIJN niet gunstiger, daar de nieuwe keizer hem als een gevangene behandelde en niet aan zijn vader wilde afstaan. Hij zelf redde zich echter uit dien toestand. Bij nacht ontvluchtte hij het keizerlijk paleis en reisde naar zijn vader, dien hij nog juist eenige oogenblikken voor diens dood aantrof. Na den dood zijns vaders werd CONSTANTIJN in het jaar 306 tot keizer van het Westen uitgeroepen.

Dadelijk toonde hij den Christenen zijne gunsten. Hij stond hun volkomen godsdienstvrijheid toe en herstelde hen in het volle bezit hunner rechten. Hoewel zelf nog geen Christen, stemden het leven en de wandel der Christenen hem steeds gunstiger voor hunnen godsdienst. Spoedig werd hij echter gedwongen tot eenen hevigen strijd. MAXENTIUS, die zich in *Italië* als keizer had opgeworpen, verklaarde hem den oorlog. Ofschoon afkeerig van dezen krijg, besloot hij eindelijk zijnen vijand op diens gebied aan te vallen. Hij trok *Italië* binnen en behaalde tweemaal de overwinning, met het gevolg, dat hij tot op weinige uren van *Rome* kon doordringen.

Weer liggen de vijandelijke legers tegenover elkander en wordt alles voor eenen beslissenden slag voorbereid. Daar ziet, zoo verhalen de geschiedschrijvers, de keizer aan den hemel, terwijl de zon reeds aan het dalen is, een lichtend teeken in de gedaante van een kruis met het randschrift: „*In dit teeken zult gij overwinnen.*” En niet

alleen de keizer, maar ook de lijfwacht staart met verbazing dit verschijnsel aan. Het wekt eene algemeene geestdrift; de slag vangt aan en CONSTANTIJN dringt aan het hoofd zijns legers de vijanden terug. MAXENTIUS wordt verslagen en vindt met eene groote menigte soldaten den dood in den *Tiber*. Onder het gejuich van leger en bevolking doet de overwinnaar zijn' intocht in *Rome*. Of CONSTANTIJN werkelijk dit kruisteecken in de lucht heeft gezien, is niet met zekerheid te zeggen, doch er moet wel het een of ander bijzonders hebben plaats gehad. Weldra toch werd een standbeeld voor hem opgericht, dat hem met een kruis in de rechterhand afbeeldde. En sedert stond het kruis in het Romeinsche vaandel, dat ten allen tijde vóór het leger werd uitgedragen. Ook op de helmen en schilden der soldaten moest het voortaan prijken en hij zelf liet het op zijne kleederen borduren. Toch bracht dit hem nog niet tot den gekruisigden Heiland. Echter was hij het Christendom genegen, hetgeen blijkt uit de besluiten, die hij ten gunste der Christenen nam. De nieuwe keizer van het Oosten, LUCINIUS, bezocht hem te *Milaan*, en nu wist CONSTANTIJN hem over te halen een nieuw edict te teekenen, waarin den Christenen in beide deelen van het rijk volkomen godsdienstvrijheid en gelijke rechten als Staatsburgers werden toegestaan.

De bekomen vrijheid moest echter nog eene zware proef doorstaan. LUCINIUS begon langzamerhand zijn besluit in te trekken, omdat hij niet uit overtuiging had gehandeld. Na een jaar trok hij tegen CONSTANTIJN op, die hem gelukkig versloeg. Nu volgde weer een tijd van rust. Doch LUCINIUS zon op middelen om zich te wreken en eindelijk werd de vrede weder verbroken. Beide veldheeren lieten niet na hunne legers aan te moedigen tot dezen beslissenden strijd. De een gaf een plechtig heidensch offerfeest en hield eene opwekkende rede; de ander liet het kruisvaandel voor het leger heendragen, waardoor eene algemeene geestdrift ontwaakte en de heldenmoed werd opgewekt. De strijd was hevig en bloedig. Na eene nederlaag bij *Adrianopel* werd LUCINIUS den 18^{en} September 323 bij *Chalcedon* totaal verslagen, zoodat hij afstand moest doen van zijn gebied en

zijn purperen gewaad aan de voeten van den overwinnaar nederleggen. Alsnu was CONSTANTIJN de alleenheerscher van het Romeinsche rijk en het Christendom had over het heidendom gezegevierd.

Voortaan deed de Keizer zeer veel voor de bevordering van den Christelijken godsdienst. Hij liet kerken bouwen; zorgde voor de getrouwe viering van den Zondag, ook aan het hof; verbeterde den toestand der slaven en bevorderde de Christelijke opvoeding der jeugd. Zijne eigen kinderen liet hij in de christelijke leer onderwijzen. Den geestelijken schonk hij vele voorrechten en den kerken groote geschenken. En ofschoon hij zich eerst op het laatst zijns levens heeft laten doopen, gaf hij menigvuldige blijken, dat hij het Christendom van harte was toegedaan.

Van den anderen kant hebben vele zijner daden den Christelijken godsdienst meer scha dan voordeel aangebracht en wekken zij twijfel, of hij wel ooit een oprecht discipel van den Heere Jezus geweest is. Doordat hij den geestelijken groote voorrechten schonk en zich zelf gaarne als het hoofd der kerk zag beschouwd en geeerbiedigd, legde hij den grond tot de latere priesterheerschappij. Door zijne openlijke bevordering van het Christendom waren er velen, die zich lieten doopen, zonder dat het hun daarbij te doen was om ware bekeering des harten. Het werd mode Christen te zijn. Dit had ten gevolge, dat de kerk langzamerhand eene menigte belijders telde, die wel over allerlei geschillen twistten, doch wie het aan innig Christelijk leven en oprecht geloof in den Heere Jezus ontbrak.

In het laatste tijdvak zijner regeering, deed CONSTANTIJN ook menige daad, die zijn karakter ontsiert en een oprecht Christen niet past. Zoo liet hij zijn zoon CHRISPUS, op aanklagen van diens stiefmoeder zonder voldoende onderzoek in eene vlaag van woede ter dood brengen. En toen hij daarna over zijne onmenschelijke daad berouw kreeg en het bleek, dat de aanklacht valsch geweest was, gaf hij bevel zijne gemalin om het leven te brengen. Hoeveel men ook ter verontschuldiging van CONSTANTIJNS daden kan inbrengen, toch kan men hem van deze echt heidensche daden niet vrijpleiten. Zij geven het onmiskenbaar bewijs, dat er bij al zijn ijver voor den

dienst des Heeren nog veel van het heidendom in zijn hart leefde.

Toen CONSTANTIJN op drie en zestigjarigen leeftijd ongesteld werd, gaf hij eindelijk zijn verlangen te kennen den doop te ontvangen. Volgens zijn levensbeschrijver ontving hij het zegel des Nieuwen Testaments met blijken van diep gevoel. Hij verklaarde, dat hij nu verzoend was en „zich voortaan aan de levensregelen wilde onderwerpen, die een dienaar Gods betamen.” In plaats van het keizerlijk purper droeg hij sinds dien dag zijn wit doopgewaad. Kort daarop in 337 stierf hij, naar men gelooven mag, in ootmoedig vertrouwen op Gods genade in Christus. Hij werd op plechtige wijze begraven in de Apostelkerk te *Constantinopel*, de stad naar hem genoemd, waarheen hij in 330 den zetel des rijks had verplaatst.

DE KERK IN HET OOSTEN.

GREGORIUS ILLUMINATOR, NUNIA, FRUMENTIUS en AEDESIIUS.

Terwijl CONSTANTIJN DE GROOTE het Christendom in zijn rijk tot staatsgodsdienst verhief, breidde het zich ook in het Oosten op verschillende plaatsen uit. Zoo ging het in *Perzië* tijdens de eerste regeeringsjaren van koning SAPORES II. Toen echter later een oorlog tusschen de Romeinen en de Perzen uitbrak, hadden de Christenen het zwaar te verantwoorden. Zij werden als spionnen beschouwd en — gedood. In het jaar 343 brak eene hevige vervolging uit en de Koning gebood, dat allen, die den Heere Jezus beleden, moesten worden om het leven gebracht. Duizenden werden vermoord; zelfs hovelingen des konings. Onder hen was ook een gunsteling van SAPORES. Daar de vorst over het verlies van zijn vriend zeer bedroefd was, stemde hem dit tot eenige zachtheid. Toch bleven de vervolgingen tot aan zijn dood voortduren. Later kwam er door het wijze beleid van bisschop MARUTHAS een tijd van verademing. Toen echter een

andere bisschop zich het misnoegen van den vorst op den hals haalde, begon de vervolging opnieuw en duurde nog vele jaren voort.

In *Armenië* predikte in de 4e eeuw GREGORIUS, bijgenaamd ILLUMINATOR (Verlichter). Hij had het geluk den koning TIRIDATES tot bekeering te brengen en stichtte vele kerken en scholen. Na met rijken zegen te hebben gewerkt trok hij zich op het einde zijns levens in de eenzaamheid terug en stierf in 340. Zijn arbeid werd door MIESROB voortgezet. Daar de *Armeniërs* geen letterschrift bezaten, hadden zij zich steeds van den Bijbel in de *Syrische* taal bediend. De meesten echter konden, omdat zij die taal niet geleerd hadden, den Bijbel niet lezen. Nu kwam MIESROB op de gedachte een *Armenisch* letterschrift uit te vinden en dan den Bijbel te vertalen. Dit was een moeielijk werk en menige proef mislukte. Ten laatste kreeg hij toch een alfabet gereed, waarop de vrome man vol blijdschap naar den Koning snelde, die het dadelijk op alle scholen den kinderen liet onderwijzen. Nu zette MIESROB zich aan de vertaling des Bijbels, welke verbazend veel tijd kostte, te meer daar de vijanden haar belemmerden. Hij zelf heeft haar niet geheel ten einde mogen brengen, daar de Heere hem van zijn werk opriep, doch twee zijner leerlingen voltooiden haar in 401. Ongelukkig kwam *Armenië* onder de macht van de *Perzen*, die nu ook hier hunne vervolgingen tegen de Christenen begonnen, waardoor menigeen zijn geloof in den Heiland met den dood moest bezegelen.

Op eigenaardige wijze werd eene Gemeente gesticht in *Iberië*, tusschen de *Zwarte* en de *Kaspische Zee* gelegen. Eene Christin, NUNIA geheeten, was als slavin medegevoerd. Door hare innige vroomheid won zij veler achting en nadat op haar gebed een kind was gezond geworden, werd zij als eene heilige vereerd. Dit kwam der Koningin ter oore, en daar deze kort daarop ziek werd, liet zij de hulp van NUNIA inroepen. De slavin bad tot God, waarop de Koningin herstelde. Toen NUNIA geschenken werden aangeboden, weigerde zij die en zeide: „Ik zal het schoonste loon genieten, zoo de Koning en de Koningin zich tot dien God wenden, dien ik dien.”

Ofschoon het gebeurde indruk had gemaakt, bleef de vorst toch aan het heidendom gehecht.

Eenigen tijd later werd de Koning op de jacht door een dikken nevel omringd en verdwaalde. In den nood dacht hij aan het gebed der slavin; hij bad tot den God der Christenen, werd gered en kwam bij de zijnen terug. Nu liet hij zich door NUNIA onderwijzen en ontbood Christenleeraars om zijn volk bekend te maken met den Heiland en Verlosser. Hij zelf schaamde zich niet zijnen onderdanen het Evangelie te prediken en had het geluk, dat zich weldra eene groote menigte bekeerde tot den levenden God. Later brachten zelfs *Iberiërs* het Evangelie onder de naburige stammen, zoodat ook daar de naam des Heeren bekend werd.

Op even merkwaardige wijze als in *Iberië* werd het Christendom in *Abessynië* bekend. Zekere MEROPUS deed met zijne neven FRUMENTIUS en AEDESIUS eene ontdekkingsreis. Op den terugtocht landden zij aan de kust van *Abessynië* en werden door de bewoners om het leven gebracht. Slechts de beide knapen werden ontzien en als slaven medegenomen naar den koning, die hen bij zich hield; hen liet onderrichten en in zijne gunst nam. FRUMENTIUS werd zijn huisbewaarder en AEDESIUS zijn schenker. Zij stegen zoo in aanzien, dat hun na den dood des konings de opvoeding van den prins werd toevertrouwd en FRUMENTIUS veel invloed op de regeering kreeg. Hiervan maakten zij voor de invoering van het Christendom gebruik en riepen christenpredikers in het land, zoodat weldra de eerste Gemeente werd gesticht.

Toen de prins de regeering in handen kon nemen, gaf hij den vreemdelingen verlof naar hun Vaderland terug te keeren. AEDESIUS vertrok naar *Tyrus*, doch FRUMENTIUS maakte van deze gelegenheid gebruik om den bisschop van *Alexandrië* met den toestand in kennis te stellen en hulp voor de kerk van *Abessynië* te verzoeken. Deze wijdde in 326 FRUMENTIUS tot bisschop en zond hem met eenige medehelpers terug. Met groote blijdschap vertrok de nieuwe bisschop naar het land zijner gevangenschap. Hij had weldra het geluk, dat velen zich bekeerden, en ook de koning en zijn mederegent. Later

kregen de Abessynische Christenen ook eene eigene Bijbelvertaling en spoedig was de Christelijke kerk in *Abessynië* voor goed gevestigd. Zoo deed ook hier de Heere uit de gevangenneming van twee Christenjongelingen eenen rijken zegen voor dit afgelegen land voortkomen.

Ook in de andere landen van het Oosten breidde het Christendom zich uit en zelfs drongen in deze eeuw zendelingen tot in *China* door, doch dikwijls werd er te weinig gelet op de rechte bekeering des harten, zoodat vélen afvielen, toen de dagen der vervolgingen aanbraken. Vooral echter heeft de leer van MAHOMED het Christendom in het Oosten weder verdrongen, tot welks verbreiding de Muzelmannen zich niet ontzagen van het zwaard gebruik te maken.

ULFILAS, de Apostel der Gothen.

Onder de volken, die niet onder het gebied der Romeinen stonden, namen de *Gothen* het eerst den Christelijken godsdienst aan. Wellicht uit *Scandinavië* afkomstig, was dit volk naar het zuiden getrokken en had zich aan den *Donau* nedergezet. Reeds in de derde eeuw hadden zij bij hunne invallen in het Romeinsche rijk vele Christenkrijgslieden gevangen genomen, die niet nalieten hunne vijanden met den Zaligmaker bekend te maken. Deze prediking bleef niet ongezegend en menig barbaar kwam tot bekeering. Reeds in 325 hadden de Gothische Christenen eenen bisschop.

De man, die echter het meest gedaan heeft tot bekeering dezer heidenen, was ULFILAS, die met recht den naam van *Apostel der Gothen* dragen mag. Hij was in het jaar 313 geboren uit eene christenfamilie, welke hoogstwaarschijnlijk door de *Gothen* als gevangene was medegevoerd. Terwijl zijne ouders hem met de *Grieksche* taal bekend maakten, leerde hij door den omgang met de *Gothen*

hunne taal en zeden kennen. Reeds vroeg toonde hij lust en gaven om als Zendeling onder het volk, waaronder hij was opgegroeid, te arbeiden. Op zijn dertigste jaar werd hij bisschop der *Gothen*. Hij werkte met zooveel zegen aan de verkondiging van het Evangelie, dat het getal der bekeerden binnen korten tijd zoo toenam, dat het de aandacht van den Koning trok en deze eene vervolging tegen hem begon.

Nu trok ULFILAS omstreeks 350 met de vervolgte Christenen over den *Donau* en kreeg van den Romeinschen Keizer eene woonplaats in het tegenwoordige *Turkije*, waar hij tot zijn dood werkzaam bleef. Daar het de *Gothen* ook aan eene schrijftaal ontbrak, schonk ULFILAS hun een letterschrift en besteedde vervolgens een deel van zijn leven aan de vertaling van den Bijbel, behalve het boek der Koningen, in de Gothische taal. Dewijl nu in die dagen de boekdrukkunst nog niet was uitgevonden, moest alles worden geschreven, hetgeen verbazend veel tijd en moeite kostte. Van deze vertaling bestaat thans nog een gedeelte. Het werd in de 17e eeuw in een klooster in *Duitschland* teruggevonden, ging vervolgens naar *Praag* en werd later naar *Upsala* in *Zweden* overgebracht, waar het tot heden in de bibliotheek der hoogeschool wordt bewaard. Het is met zilveren en gouden letters op rood perkament geschreven en geheel in zilver gebonden.

Terwijl ULFILAS alzoo onder de bekeerde *Gothen* voortwerkte, predikten andere Zendingen onder de heidensche stamgenooten. Toen daarop in 370 een nomadische volkstam uit *Azië*, de *Hunnen*, invallen in het Gothische rijk deed, trokken scharen van *Gothen* onder Koning FRITHIGERN over den *Donau* in het Romeinsche gebied. Op voorwaarde, dat zij zich lieten doopen, werden zij door den Romeinschen Keizer toegelaten. Dit was nu niet erg verstandig, want op die wijze namen velen het Christendom aan, zonder dat zij tot het geloof in den Heere Jezus waren gekomen. ULFILAS deed echter al wat hij kon om het Evangelie ingang te doen vinden. Hij predikte ijverig in de Gothische taal, doch kon niet voorkomen, dat zich een geest van ontevredenheid van de *Gothen* meester maakte,

waaruit eindelijk een oorlog met de *Romeinen* ontstond. Het kwam tot een beslissenden slag, waarin de *Gothen* overwinnaars bleven. Nu trokken zij woedend en stroopend door het land tot *Constantinopel* en maakten zich zoo gevreesd, dat de Keizer ten laatste besloot vrede met hen te sluiten.

ULFILAS, die zijn leven aan de bekeering der *Gothen* gewijd had, had hiervan veel verdriet. Bovendien werden zijne laatste levensjaren verbitterd door twisten over de leer, waarbij hij zelf als een ketter werd veroordeeld. Dit schokte zijne gezondheid. Diep bekommerd over een en ander werd hij krank en stierf in het jaar 383 te *Constantinopel*. Onder innige deelneming der Christenen, die hem hoog vereerden, werd hij door de aanwezige bisschoppen met alle eer begraven.

Zijn werk was niet ijdel geweest in den Heere. Vóór zijn dood had hij nog gezorgd, dat bekwame leerlingen zijn arbeid voortzetten, zoodat ook na zijn dood de prediking onder zijn volk niet behoefde gestaakt te worden.

DE FRANKEN.

CLOVIS, de eerste Allerchristelijkste Majesteit.

~~~~~

Reeds in de tweede eeuw bestonden in het tegenwoordige *Frankrijk*, dat toen *Gallië* heette, bloeiende Christengemeenten. Zij breidden zich langzamerhand uit en zonden zelfs Zendingen naar andere landen. In de vierde en vijfde eeuw ontstond echter in *Europa* de zoogenaamde volksverhuizing. Verschillende volkstammen uit het Noorden verlieten hunne oorspronkelijke woonplaatsen en trokken naar het Zuiden. Op deze wijze werd ook *Gallië* door de heidensche *Franken* ingenomen en hierdoor leed het Christendom in dat land groote schade. De Heere vergat evenwel dit volk niet en bestuorde

het zoo, dat eene Koningin het middel werd om de *Franken* tot den Heiland te brengen.

Een der Frankische koningen, CLOVIS, trad in het huwelijk met de Bourgondische prinses CHLOTILDE, die zelve den Heere Jezus had leeren kennen. Dat zij met haren heidenschen gemaal diep medelijden had, is te begrijpen. Daarom wendde zij alle pogingen aan om hem van zijne afgoderij af te brengen en tót het Christelijk geloof over te halen. Hare woorden vonden echter weinig ingang. CLOVIS bleef, wat hij was. Toch stond hij zijne vrouw toe, dat hun oudste zoon werd gedoopt. Niet lang daarna werd het kind ziek en stierf. Op CLOVIS maakte dit een' ongunstigen indruk, en hij meende, dat het kind niet zou gestorven zijn, zoo het aan zijne goden was opgedragen. CHLOTILDE trachtte hem van deze dwaze meening af te brengen en verkreeg eindelijk de toestemming om haar tweeden zoon te laten doopen. Ook dit kind werd ziek. Toen CLOVIS hiervan zijne vrouw de schuld gaf, wist zij slechts één middel. Zij bad den Heere vurig om de genezing van haren zoon en het kind werd op haar gebed beter. Nu wees zij haren man op den God der Christenen, die de gebeden zijner kinderen verhoort. Wel maakte dit indruk op den ruwen man, doch het bracht hem niet tot bekeering.

Later geraakte hij in oorlog met een' Germaanschen volksstam, de *Alemannen*. In 496 kwam het bij *Zülpich* tot een slag en CLOVIS verkeerde in het grootste gevaar dien te zullen verliezen. Nu bad hij ernstig tot zijne goden, doch de kans werd steeds slechter. Eindelijk dacht hij aan hetgeen CHLOTILDE hem van den Heere Jezus had verhaald. Weenend hief hij de handen ten hemel en bad: „Jezus Christus, dien CHLOTILDE den Zoon des levenden Gods noemt, U roep ik aan en smee ik om hulp. Waaneer Gij mij de overwinning schenkt, wil ik in U gelooven en mij laten doopen. Want mijne goden riep ik aan en ik zie, dat zij mij niet kunnen helpen. Op U wil ik vertrouwen, opdat ik gered worde van mijne vijanden.” Tot zijne verbazing behaalde hij de overwinning en sneuvelde de koning der *Alemannen*. Hierop trok hij naar huis om CHLOTILDE de blijde tijding te brengen. Deze verheugde zich zeer over hetgeen met haren

echtgenoot was gebeurd. Zij ontbood bisschop REMIGIUS om haren man verder te onderrichten. En dit onderwijs bleef niet geheel zonder vrucht. Zoo zeide CLOVIS eens, toen REMIGIUS hem het lijden des Heeren verhaalde: „ware ik er met mijne *Franken* geweest, zoo zou ik de *Joden* wel uiteen gedreven hebben”.

Op kerstmis werd de koning te *Rheims* door zijn leermeester gedoopt. Toen CLOVIS den doop zou ontvangen, zegende REMIGIUS hem met de woorden: „Buig uw hoofd, *Sicamber!* aanbid, wat gij vroeger hebt verbrand, en verbrand, wat gij vroeger hebt aangebeden!” Ook zijne zuster en eene menigte *Franken* werden op denzelfden dag gedoopt. Hij ontving sinds dien dag de titels van: *Allerchristelijkste Majesteit* en *Oudste zoon der Kerk*.

Het voorbeeld van den Koning werd door velen gevolgd en zoo plantte het Christendom zich in het Frankische rijk voort. Veel heeft hiertoe ook de werkzaamheid bijgedragen van REMIGIUS, dien men daarom den *Apostel der Galliërs* noemt. Echter was niet alles goud, wat er blonk. Velen waren uiterlijk slechts Christenen, zonder dat hun hart bekeerd was, en zoo kwam er veel kaf onder het koren. CLOVIS zelf was ook nog niet, wat een oprecht discipel des Heeren behoort te zijn. In zijne latere regeering heeft hij nog menigen onrechtvaardigen oorlog gevoerd en vele gruweldaden gepleegd, zoodat men wel moet twijfelen aan de oprechtheid zijner bekentenissen.

Evenwel kreeg het Christendom in het Rijk der *Franken* de overhand. Een vurig Iersch monnik, COLUMBANUS, predikte later met veel zegen in *Frankrijk* en zelfs trokken in de 7e en 8e eeuw Frankische Zendelingen uit om de omwonende heidenen tot het geloof in den eenigen Heiland te brengen.

Het eiland der Heiligen. PATRICIUS.

Aan het einde der vierde eeuw woonde in een dorpje in het Westen van *Schotland* een arme hulpgeestelijke met zijne vrouw. Zij hadden

een zoon, **PATRICK** geheeten, dien zij reeds vroeg met den Heere Jezus bekend maakten. Toch waren zij in menig opzicht te zacht voor den jongen en lieten hem te veel toe. Hierdoor werd hij lichtzinnig en leerde al vroeg zich aan menige zonde overgeven, zoodat zijne ouders veel verdriet van hem kregen. Op zestienjarigen leeftijd werd hij door eene bende zeeroovers gevangen genomen, naar *Ierland* gevoerd en als slaaf verkocht. Hij werd het eigendom van een grondbezitter, die hem bezigde om de kudden te hoeden. Ver van zijne bedroefde ouders zwierf hij nu eenzaam en verlaten met zijne kudde over de velden rond. Doch het ging hem als den verloren zoon; hij dacht aan zijn huis en familie; aan zijne kindsche jaren en aan alles, wat zijne ouders hem van God en den Heere Jezus hadden verteld. Dit maakte hem op zijne zonden opmerkzaam; hij kwam tot zich zelve en nam de toevlucht tot God.

Nu werd alles anders voor hem; hij leerde de zonde verfoeien en kreeg grooten lust in den dienst des Heeren. Niets deed hij liever dan bidden. Menigmaal lag hij voor het aanbreken van den dag trots koude, sneeuw of regen op zijne knieën om zijn hart voor den Heere uit te storten. Zijn leven werd een leven van gebed, zoodat hij thans ongeveer honderd gebeden over dag en evenzoo vele des nachts deed. In de eenzaamheid was hij nu niet meer alleen, want God was met hem en de Heilige Geest bezielde hem.

Zoo bracht hij zes jaren in het verre westen door. Hij leerde het Iersche volk in zeden en gewoonten kennen en werd hunne taal machtig. Toch wenschte hij wel weder bij zijne ouders te zijn. Daar hoort hij, volgens zijn eigen verhaal, op zekeren nacht eene stem, die hem beveelt naar huis te keeren en hem de plaats noemt, waar een schip gereed ligt. Hij snelt naar de aangewezen plek, vindt er wel een schip, doch men weigert hem op te nemen. Smeekend valt hij op de knieën en bidt God om hulp, waarop hij wordt medegenomen. Na eene zeer moeilijke reis komt hij eindelijk bij zijne ouders terug, die hem met blijdschap ontvangen.

Toen **PATRICIUS** weder eenigen tijd in zijn vaderland was geweest,

ontkiemde in zijn hart de begeerte om terug te keeren naar het land, waar hij eens als slaaf had geleefd, doch waar hij door Gods genade van de slavernij der zonden was bevrijd. Vurig wenschte hij aan de arme heidensche bewoners van *Ierland* de Blijde Boodschap des heils te gaan verkondigen, doch, daar hij zich hiertoe nog niet in staat achtte, legde hij zich toe op grondige kennis van den Bijbel en van alles, wat in een goed Zendeling wordt vereischt. Naarmate hij meer voor zijne taak geschikt werd, werd ook zijn verlangen om naar *Ierland* te gaan sterker. De gedachte om daar het Evangelie te prediken, hield zijne geheele ziel bezig. Daar verschijnt hem, zoo verhaalt hij zelf, in een droomgezicht een man, die tot hem zegt: „Wij bidden u, heilige knaap, dat gij tot ons komt en onder ons wandelt.” Deze verschijning, waarin hij eene roepstem des Heeren meende te hooren, greep hem zoo aan, dat hij besloot aan zijne innige begeerte gehoor te geven. Wat zijne ouders en bloedverwanten ook deden om hem terug te houden, niets mocht baten; — hij ging op reis.

Na zijne aankomst begaf hij zich spoedig naar het binnenland. Bezield door den Heiligen Geest en in innige gemeenschap met zijn Heiland, trad hij dadelijk met kracht op. In den beginne ontmoette hij grooten tegenstand van de heidensche priesters, die het volk tegen hem opruiden, doch hierdoor verkoelde zijn ijver niet. Uitmuntend kwamen hem zijne kennis van de Iersche taal en van de gewoonten des volks te pas. Door de kracht des geloofs en de gave om zijne hoorders te overtuigen, overwon hij menigen tegenstand en schonk de Heere hem weldra rijke vruchten op zijnen arbeid. Nog niet lang was hij in *Ierland* geweest, toen hij aan de eerste familie den weg der Zaligheid leerde kennen. Hij bouwde daarop eene eenvoudige kapel en een woonhuis.

Jaren lang zette hij zijne reizen door *Ierland* voort. Overal riep hij het volk met paukenslag in het open veld samen en predikte Christus als den eenigen Middelaar en Verlosser. Verbazend snel werd de waarheid over het eiland verbreid. Vele stamhoofden geloofden in den Heere Jezus en zelfs prinsen en prinsessen werden zijne leer-

lingen. Om den Bijbel te kunnen afschrijven, stelde hij een alfabet der Iersche taal samen.

Toen hij een gedeelte van het eiland voor het Christendom had overwonnen, begon hij door het stichten van kloosters te zorgen, dat er gelegenheid bestond om leeraars voor het volk op te leiden, opdat de gestichte Gemeenten niet aan hun lot werden overgelaten. En deze Inrichtingen hebben vele vruchten opgeleverd: uit deze scholen zijn tal van mannen voortgekomen, die het Iersche volk hebben onderwezen en geleid. Ja zelfs gingen later velen als Zending naar het vastland van *Europa* en onder hen waren mannen, die in de geschiedenis der Zending met eere worden genoemd. *Ierland* werd eene kweekschool voor de Zending en draagt daarom, den naam van »het eiland der Heiligen.”

God schonk PATRICIUS een zeer lang leven. Het is niet bekend, hoe oud hij precies geworden is, doch men meent, dat hij meer dan honderd jaar heeft geleefd. Hij had het voorrecht te beleven, dat het grootste deel van *Ierland* tot het Christendom was bekeerd, zoodat zijne moeite en arbeid niet te vergeefsch zijn geweest. Toch was de vrome man op dezen uitslag niet trotsch, maar betuigde, dat hij zulk een rijken zegen op zijn' arbeid niet waard was, en bad alle geloovigen om al, wat hij gewerkt had, alleen als eene vrucht des geloofs te beschouwen. Hij was een Zending, zooals er weinigen vóór of na hem geweest zijn. Veel had hij van den apostel PAULUS zoowel in wijze voorzichtigheid als in vurigen ijver. Zijne groote liefde tot den Heere leerde hem met den Apostel zeggen: Wee mij, zoo ik het evangelie niet verkondig; de nood is mij opgelegd.”

Na zijnen dood namen zijne leerlingen zijne taak over. Nog lang bleef zijne nagedachtenis in eere bij het volk, en menig lied, dat in den mond des volks leefde, vermeldde zijne daden. Jammer, dat in onze dagen van de vruchten van zijn arbeid zoo weinig over is en het eens zoo gezegende *Ierland*, waar men nu elkander den vrede en de rust niet gunt, aan velerlei ellende ten prooi is. Ook hier geldt het woord des Heeren: „Vele eersten zullen de laatsten zijn.”

COLUMBA, de Apostel der Hooglanders.

Ten Westen van *Schotland* verheft zich uit den met klippen bezaaiden en wilden Oceaan een klein eiland, welks bodem weinig opleyert en dat bewoond is door ongeveer 500 arme *Schotten*, die er slechts een karig bestaan vinden. Hoe onbeteekenend ook op zich zelf, toch is dit eiland, *Jona of eiland der golven* genoemd, merkwaardig in de geschiedenis der Christelijke kerk, omdat het eenmaal de woonplaats was van den man, die aan *Schotland* het Evangelie des behouds bracht, van CRIMTHAN of, zooals hij later genoemd werd, COLUMBA (duive), den APOSTEL DER HOOGLANDERS.

Omstreeks het jaar 521 uit een aanzienlijk geslacht in *Ierland* geboren, werd hij reeds als knaap door een vroom priester met de leer der zaligheid bekend gemaakt. Daarna bezocht hij eene der beroemdste scholen van *Ierland*, trad op zijn vijf en twintigste jaar als evangelieprediker onder zijn volk op, en stichtte kerken en kloosters, waarvan enkele zeer beroemd zijn geworden.

Na eenige jaren in zijn vaderland te hebben gearbeid tot uitbreiding van Gods Koninkrijk, stak hij op zijn twee en veertigste jaar met eenige vrienden naar *Schotland* over om daar onder de woeste bewoners der Hooglanden de banier des kruises te planten. Zij landden allereerst op het bovengenoemde eiland *Jona*, waar zij een klooster en eene kapel bouwden. Vervolgens ging COLUMBA met zijne vrienden in eene boot door aan klippen rijke zeestroomen naar de Noordwestkust van *Schotland* en begaf zich naar BRUDEUS, den koning der *Picten*, om hem met den Heere Jezus bekend te maken. De Koning weigerde de Zendelingen toe te laten, doch weldra veranderde hij van gedachte en luisterde naar de prediking. Niettegenstaande een krachtig verzet van de heidensche priesters, nam BRUDEUS het Evangelie aan, waarop een groot deel zijner onderdanen zijn voorbeeld volgde. COLUMBA trok hierop voortdurend het land door om de woeste *Picten* tot bekeering te brengen en

had het voorrecht, dat na eenige jaren bijna het gansche volk het Evangelie gehoorzaam werd.

Ook den bewoners der langs de kust verspreide eilanden bracht COLUMBA de Blijde Boodschap. Onvermoeid trok hij van het eene eiland naar het andere, alle gevaren en stormen trotseerende. Overal zag hij vruchten op zijn' arbeid en verrezen kerken en kloosters. Telkens keerde hij naar *Jona* terug, waar hij zich bezig hield met de opleiding van geestelijken voor de nieuw gestichte Gemeenten. Zoo was hij immer bezig voor het heil der onsterfelijke zielen. Zelf een oprecht discipel des Heeren, was het zijne vurige begeerte anderen in dit heil te doen deelen. Aan wijsheid en beleid, paarde hij nederigheid en zachtmoedigheid. Bij het klimmen zijner jaren nam ook zijn invloed toe, zoodat zelfs koningen zijn raad inwonnen.

Na een welbesteed leven in 's Heeren dienst, stierf hij zacht en kalm op 77-jarigen leeftijd in het jaar 597. Op zekeren morgen stond hij vroeg op en begaf zich naar eene hoogte in de nabijheid van het klooster. Daar gekomen, breidde hij zijne handen zegenend over zijne stichting uit, keerde terug en zette zich in eene hut neder. Sinds lang was hij gewoon geweest elken dag een gedeelte der Heilige Schrift af te schrijven; ook nu hield hij zich hiermede eenigen tijd onledig. Hij was aan den 33^{en} psalm, doch toen hij aan eene der teksten gekomen was, legde hij de pen neder en zeide: „laat BAITHEN het overige schrijven.” Deze BAITHEN was de leerling, dien COLUMBA tot zijn' opvolger had benoemd. 's Avonds legde hij zich na den avondgodsdienst in zijne cel ter ruste, doch toen ter middernacht de bel luidde om de kloosterlingen tot het gebed te roepen, spoedde hij zich naar de kapel, trad haar het eerst binnen en knielde voor het altaar neer. Toen zijne leerlingen bij hem kwamen, vonden zij hem stervende. Hij opende nog even de oogen, sloeg een' blik vol hemelsche vreugde naar boven, maakte met de hand eene lichte beweging tot een laatst vaarwel en gaf den geest, terwijl zijne leerlingen weenend en ontroerd om hem heen stonden.

Welk een heerlijk sterven! Biddende in het huis des gebeds, zonder eenigen doodstrijd in het Huis met vele woningen te mogen ingaan,

is slechts weinigen vergund! Hij werd in zijn klooster begraven. Voor duizenden was hij ten zegen geweest; zijn naam leefde langen tijd voort in dankbare herinnering bij het Schotsche volk en nog verheft zich *Jona, »het eiland van zijn hart"*, zooals het ook werd genoemd, uit de golven, als de plek, waar de Zonne der gerechtigheid opging voor de Schotsche bergbewoners, maar boven dat alles juicht COLUMBA voor den troon des Lams met allen, die gedronken hebben uit de fontein des heils.

De invoering van het Christendom onder de Angelsaksers. AUGUSTINUS.

Reeds in eene vorige les hebben we gezien, dat ook in *Britannië* vroegtijdig de Blijde Boodschap was gebracht. Vóór het einde der vierde eeuw was het Christendom er gevestigd. Daar de *Britten* evenwel voortdurend leden onder de invallen der noordelijker wonende *Picten* en *Schotten*, riepen zij de hulp in van twee heidensche Germaansche volkstammen, de *Angelen* en *Saksen*. Deze kwamen onder hunne koningen HENGIST en Horsa naar *Britannië* over, doch in plaats van de bewoners tegen den vijand te helpen, namen zij weldra het beste deel van hun land in bezit en drongen hen naar het Westen terug. Op die wijze kreeg het heidendom in *Engeland* weer de overhand. Doch God vergat ook dit land niet en bestuurde in Zijne voorzienigheid de dingen zoo, dat ook de *Angelsaksers* zich voor het kruis bogen.

Op zekeren dag (in welk jaar is niet met juistheid te zeggen) stond op de markt van *Rome* een slavenhandelaar, die eenige knapen te koop aanbood. De abt van een der voornaamste kloosters der stad, GREGORIUS, die voorbij deze plaats kwam, werd door den aanblik dezer jeugdige slaven getroffen. Hunne schoone gestalte, edel voorkomen en lang, glanzend haar trokken zijne aandacht. Hij ging naar den handelaar en vroeg hem, van waar deze schoone jongelingen waren

aangevoerd. „Uit *Britannië*”, antwoordde de koopman. „Zijn de bewoners van dat land Christenen?” vroeg nu de abt, doch het antwoord was: „Zij zijn heidenen.” Met een’ diepen zucht zei nu GREGORIUS: „Groote God, hoe jammer, dat menschen met zoo helder gelaat in de macht zijn van den vorst der duisternis.” Met innig medelijden zag hij de jongelingen aan en vroeg verder: „Hoe heet het volk, waartoe zij behooren?” Toen de handelaar daarop den naam van *Angelen* noemde, riep hij uit: „Ja, wel zijn zij Angeli (engelen), want zij hebben engelengezichten en behooren medeërfgenenamen der engelen in den hemel te zijn!” „En uit welke provincie zijn zij?” ging de monnik voort. „Uit *Deïra*”, hernam de aangesprokene. „Ja de ira (d. i. van den toorn) moeten zij verlost worden”, hernam GREGORIUS. „Maar hoe is de naam van den koning des lands?” „*ELLA*”, was nu het bescheid. Als in verrukking riep nu de abt uit: „Ja, ja, halleluja, de lof van God moet ook in het vaderland dezer jongelingen worden groot gemaakt!”

Van dit oogenblik was het GREGORIUS’ ernstig voornemen om dit volk de kennis van den Heere Jezus te brengen. Ofschoon de paus er niet mede ingenomen was, omdat hij den vromen en degelijken man liever te *Rome* hield, begaf deze zich toch op reis. Toen men zijn vertrek bemerkte, eischte men, dat hij teruggeroepen zou worden. Dadelijk werden hem boden nagezonden; GREGORIUS gaf uit gehoorzaamheid toe en keerde terug. Doch hij vergat de *Angelen* niet.

Nadat hij weinig jaren later zelf paus was geworden, vatte hij zijn plan weer op. In het jaar 576 zond hij den monnik AUGUSTINUS met nog 40 anderen uit om als Zendelingen in *Engeland* te arbeiden. Op hunne reis door *Frankrijk* hoorden zij zoovele bezwaren, dat zij den moed begonnen te verliezen. GREGORIUS schreef hun een’ brief en wist hen opnieuw voor de opgenomen taak te bezielen.

Voor zij echter nog in *Engeland* waren aangekomen, had door Gods bestuur eene andere gebeurtenis hunne zending gemakkelijker gemaakt. Koning EDILBERT van *Kent* was in het huwelijk getreden met BERTHA, de dochter van den Frankischen koning. Als huwelijksvoorwaarde had de Frankische prinses gesteld, dat zij den Chris-

telijken godsdienst mocht blijven belijden, een geestelijke haar moest vergezellen en eene huiskapel worden gebouwd. Dit nam de koning aan en zoo kwam hij zelf reeds eenigszins met het Christendom in kennis.

AUGUSTINUS, die met deze gebeurtenis bekend was geworden, begaf zich met zijne vrienden het eerst naar het gebied van EDILBERT. Zij landden op het eilandje *Thanet*, zonden een' tolk tot den koning om het doel hunner komst bekend te maken en verkregen de vrijheid zich op het eilandje te vestigen, totdat hij hun nader bericht had gezonden. Eenige dagen daarna bezocht hij zelf het eiland. Bevreemd voor tooverij, wilde hij de woning der Zendelingen niet binnentreden. Hierop traden zij in plechtigen optocht en onder het zingen van kerkliederen nader, terwijl een groot zilveren kruis vooruit werd gedragen. Nadat de koning bevel gegeven had om te gaan zitten, nam AUGUSTINUS het woord en verklaarde, dat de koning de kroon der ousterfelijkheid, die door Jezus Christus verworven was, kon ontvangen.

Hoewel de vorst deze toespraak zeer schoon vond, kon hij toch volgens zijn zeggen den godsdienst zijns volks niet verlaten. Echter mochten de Zendelingen in zijne hoofdstad komen wonen, en ongehinderd prediken en doopen. Op die wijze werd hun dus eene deur geopend om het Evangelie te brengen. Vol ijver gingen zij aan den gang en wisten door menschlievendheid, nederigheid en vromen wandel de achting der bewoners te winnen. EDILBERT werd meer en meer het Christendom genegen, en het duurde niet zeer lang, of hij liet zich doopen, 597. Velen zijner onderdanen volgden dit voorbeeld, zoodat de Gemeente zich spoedig uitbreidde. Jammer, dat AUGUSTINUS in zijne zendingswerkzaamheid te veel aan vormen hechte en op ceremoniën gesteld was, zoodat de paus zelf hem hierover vermanen moest. Dit werkte de verdere bekeering des volks wel eenigszins tegen.

Toch werd langzamerhand geheel *Engeland* met het Evangelie bekend; het heidendom werd overwonnen en de vurige wensch van GREGORIUS, dat ook in het land der *Angelen* het halleluja mocht worden gezongen, werd vervuld.

De Zending onder de Duitsche volken. COLUMBANUS, GALLUS en KILIAAN.

Door den invloed der *Romeinen* waren ook in *Duitschland* eenige Christelijke gemeenten ontstaan, die evenwel door de volksverhuizing veel hadden te lijden. De eigenlijke Zending onder de *Duitschers* begon tegen het einde der zesde eeuw. Ofschoon ook de *Franken* onder de verschillende stammen eenige Zendingen uitzonden, zijn het voornamelijk Iersche monniken, die het Christendom in *Duitschland* hebben geplant en er met veel zegen gearbeid.

In 590 kwam COLUMBANUS met twaalf jonge monniken naar het vastland over. Hij was in Ierland geboren en opgevoed. Op jeugdigen leeftijd had hij zich in een der beroemde kloosters van zijn vaderland begeven, doch hij voelde den wensch in zich opkomen naar de heidenen te gaan om hun het Evangelie te verkondigen. Den abt van het klooster deelde hij zijne begeerte mede. Deze moedigde hem tot de onderneming aan en wist te bewerken, dat twaalf jonge mannen met hem naar *Gallië* vertrokken. Op verzoek van den koning begaven zij zich eerst naar *Bourgondië* en vestigden zich in de *Vogezen*, waar COLUMBANUS drie kloosters stichtte. Ofschoon hij door vroomheid, vasten wil en innig geloofsleven velen tot zegen werd en hij en zijne vrienden niet zonder vrucht predikten, toch haalde hij zich door al te groote gestrengheid den haat van sommige grooten en vooral van de grootmoeder des Konings, BRUNEHILDE, op den hals. Hij werd genoodzaakt te vluchten.

Na zich eenigen tijd in *Frankrijk* te hebben opgehouden, gingen COLUMBANUS en zijne vrienden naar *Zwitserland*, waar zij den heidenen het Evangelie verkondigden. Toen zij begonnen de heidensche afgodsbeelden te vernielen en in zee te werpen, werd het volk verbitterd en kwam in opstand, zoodat zij opnieuw op de vlucht moesten gaan. Nu trokken zij naar *Bregens* aan de *Bodensee*, waar zij weder drie jaar ongestoord met de verkondiging der Blijde Bood-

schap des heils konden voortgaan. Toen brak weer een tijd van beproeving voor hen aan, omdat de heidenen den hertog van *Zwaben* hadden overgehaald hen te verdrijven. COLUMBANUS trok over de *Alpen* en in het rijk der *Longobarden* en werd er door den Koning vriendelijk ontvangen. In de nabijheid van *Pavia* stichtte hij een klooster, dat later zeer beroemd geworden is. Hier eindigde hij zijn moeitevol leven in het jaar 615. Onder den naam van *Apostel der Alamannen* is hij in de Geschiedenis der Zending bekend.

Een zijner voornaamste leerlingen en helpers was *Gallus*. Deze man legde zich met ijver op de bekeering der heidenen toe en wist zich zoover in de Duitsche taal te bekwamen, dat hij zonder behulp van een tolk tot het volk kon spreken. Bij het vertrek van COLUMBANUS naar *Italië* bleef hij krank achter, doch vond bij een' priester vriendelijke verpleging. Na zijne herstelling besloot hij in *Zwitserland* te blijven en er een klooster te bouwen. Hij liet zich over de verschillende omstreken inlichten en vertrok langs een riviertje naar de woeste streken van het land. Toen hij ergens met zijn' voet in een' doornstruik geraakte en viel, geloofde hij, dat hier de plaats was door God aangewezen om een klooster te bouwen. Een uit teenen van een' hazelnootboom gemaakt kruis stak hij in den grond, hing er de reliquien aan en bouwde er eene kapel, waaruit later de zoo beroemde abdij *St. Gallen* onstond. Dit was in 614. Weldra kwamen eene menigte monniken tot GALLUS, wien men wonderkracht toeschreef, doch hij nam er in den aanvang slechts 12 op. Zijn invloed op de bevolking was zeer groot en menig verhaal van zijne wonderdaden is bewaard gebleven.

Tot op het einde zijns levens bleef hij ijverig aan de verkondiging des Evangelies arbeiden. Menigmaal bezocht hij zijn' vriend WILLIMAR, die hem vroeger liefderijk had verpleegd en woonde de godsdienstoefeningen bij. Op een' keer, toen hij weer bij zijn' vriend was, werd hij ongesteld en stierf in het jaar 655. Hij werd bij zijn klooster begraven.

Na den dood van GALLUS kwamen weder nieuwe Zendelingen uit het eiland den heiligen naar *Duitschland*. Onder hen is vooral bekend

KILIAAN. Hij werkte in *Wurzburg* en *Thuringen*. Hertog GOSBERT liet zich door hem doopen, welk voorbeeld door velen zijner onderdanen werd gevolgd. Eenigen tijd daarna bracht KILIAAN den hertog onder het oog, dat hij zich aan eene groote zonde had schuldig gemaakt, daar hij met de vrouw van zijn' broeder was gehuwd. De hertog beloofde zijne vrouw te verlaten, doch toen hij kort daarop in een' oorlog werd gewikkeld, kwam er niets van zijn plan. Gedurende GOSBERTS afwezigheid liet zijne vrouw KILIAAN met twee zijner gezellen onverwacht overvallen. Zij werden met al wat zij bij zich hadden, levend begraven. Zoo bezegelden ook deze mannen hun werk met den dood. Zij hadden echter niet te vergeefs gearbeid, en weldra verwekte de Heere een' man, die verder voortzette, wat zij waren begonnen.

Behalve deze mannen, waren er nog vele anderen, die in *Duitschland* het Evangelie predikten. Zoo werkten TRUTBERT in het *Zwarte Woud*; PIRMIN in den *Eltas*; EUSTASIUS en RUPERT in *Beieren*. Hunne geschiedenis is echter zoo verdicht, dat het niet altijd is uit te maken, wat er van waar is. Zoo veel is echter zeker, dat ook in de 7^e en 8^e eeuw het licht des Evangelies in *Duitschland* langzamerhand opging en de heidensche godsdienst der oude *Germanen* plaats moest maken voor den dienst van den eenigen God.

BONIFACIUS, de Apostel der Duitschers.

Onder de mannen, die om hunnen vurigen ijver en onvermoeide werkzaamheid tot uitbreiding van het rijk des Heeren onder de Duitsche volken in de geschiedenis der Zending met eere genoemd moeten worden, bekleedt BONIFACIUS de eerste plaats. Den naam van *Apostel der Duitschers* mag hij met recht dragen, niet omdat hij de eerste prediker in *Duitschland* was, maar vooral omdat door

zijne langdurige en krachtige werkzaamheid het Christendom in *Duitschland* voor goed vasten voet heeft gekregen.

Gelijk de meeste Zendelingen der 7^e en 8^e eeuw was ook BONIFACIUS of, zooals hij eigenlijk heet, WINFRIED, uit *Ierland* afkomstig. Omstreeks het jaar 683 was hij te *Kirton* uit eene aanzienlijke familie geboren. Reeds op jeugdigen leeftijd kreeg hij lust om voor den geestelijken stand te worden opgeleid. Dit was echter weinig naar den zin zijner ouders, die hem liever bij zich wilden houden. Na veel tegenstand kreeg WINFRIED vergunning in een klooster te gaan, waar hij verscheidene jaren bleef en door vroomheid en bekwaamheid uitmuntte. Op zijn dertigste jaar werd hij tot priester gewijd. Intusschen was de begeerte in hem grijpt om de arme heidenen met den Heere Jezus bekend te maken en hen met Gods hulp te brengen tot den eenigen Heiland, door wien alleen vrede en zaligheid te verkrijgen is. Door niemand was hij van de volvoering van dit plan terug te houden. Zelfs zijne vrienden en bloedverwanten, die hem al de gevaren voor oogen stelden en hem wezen op de lotgevallen van zoovelen zijner voorgangers, vermochten hem niet te weerhouden. In hem brandde een vuur des Heiligen Geestes, dat hem dreef en dat door niets was te blusschen.

Zoo ging hij dan in 716 met eenige broeders van *Londen* op reis en kwam te *Wijk-bij-Duurstede* in het land der *Friezen* aan. Door een' oorlog, dien RADBOUD met de *Franken* voerde, was het den vurigen apostel onmogelijk eenigen invloed op de heidensche bewoners van ons vaderland uit te oefenen, zoodat hij weldra naar Engeland terugkeerde, waar hij met blijdschap werd ontvangen. Toch gaf hij den moed niet op en bereidde zich in stilte voor zijne moeilijke taak verder voor. In 718 begaf hij zich over *Frankrijk* allereerst naar *Rome*, omdat hij meende, dat een zegen en toestemming van den paus hem beter zouden doen slagen. Gaarne voldeed de paus aan zijn verlangen en gaf hem eenige relikwieën op reis mede. BONIFACIUS trok nu naar *Thuringen* en *Hessen*, waar het Christendom door mannen als KILIAAN reeds was gepredikt, doch nog steeds met veel heidensche gebruiken was vermengd. Overal spoorde hij het volk tot waar Christelijk leven

en het verlaten van alle afgoderij aan; echter hadden zijne pogingen om er eene zuivere christelijke kerk te vestigen geen voldoende uitslag. Toen hij hoorde, dat de *Friezen* door de *Franken* waren onderworpen, begaf hij zich voor de tweede maal naar ons vaderland. Drie jaar lang arbeidde hij nu met zeer veel zegen, zoodat WILLEBRORD, de bisschop van *Utrecht*, hem tot zijn' opvolger wilde benoemen. De vrome man sloeg dit aanbod echter af en keerde naar *Hessen* terug, waar hij krachtig optrad en velen tot den Heere bracht. Te *Trier* werd door eene rede, die WINFRIED hield een 14 jarige knaap, GREGORIUS, zoo getroffen, dat hij met goedvinden zijner grootmoeder, bij den Zendeling bleef. Later werd hij zijn trouwe medehelper en opvolger. In *Amoneburg*, waar twee vermogende mannen en velen uit het volk door hem werden gedoopt, stichtte hij een klooster. Steeds verder trok hij het land door, overal het woord des Evangelies met groote welsprekendheid verkondigende, zoodat hij de vreugde smaakte, dat zijn werk rijk gezegend werd.

In 723 reisde hij opnieuw naar *Rome*, waar paus GREGORIUS II hem met veel eerbewijzen ontving, hem tot rijksbisschop benoemde en hem den eernaam gaf van BONIFACIUS, d. i. Weldoener. Met aanbevelingsbrieven aan KAREL MARTEL en de Thuringische grooten zond de paus hem naar *Duitschland* terug. Op dezen nieuwen Zendings-tocht vond hij bij *Geismar* een' ouden heiligen eik, aan den dondergod Thor gewijd en bij het volk in groote eer. BONIFACIUS zeide tot het verzamelde volk: „De godheid, die gij aanbidt, is geen god. Ik zal u laten zien, dat deze god, dien gij vereert, geheel machteloos is en u den waarachtigen God bekend maken.” Daarop nam hij eenen bijl en hakte daarmede in den heiligen boom tot groote verbazing der menigte, die van oordeel was, dat er een bliksemstraal uit den boom zou schieten, indien men hem aanraakte. Toen zij zagen, dat dit niet gebeurde, en de boom onder de herhaalde slagen eindelijk neerstortte, zonder dat BONIFACIUS werd gedeerd, begonnen velen aan de macht hunner afgoden te twifelen en lieten zich doopen. Van het hout van den boom bouwde BONIFACIUS eene kapel.

Op zijn verdere tochten werkte hij met grooten zegen. Overal

stichtte hij kerken en kloosters, terwijl nieuwe Zendingen uit *Engeland* hem ter hulp kwamen.

In 732 benoemde de paus hem tot aartsbisschop en noodigde hem uit opnieuw naar *Rome* te komen. Hieraan voldeed hij eerst in 738. Zijne reis geleek een zegetocht. Overal werd hij met groote eer ontvangen en stroomden de menschen samen om den beroemden Zending te zien. Ook in *Rome* werd hij met eerbewijzen overladen. Na met den paus vele belangrijke zaken besproken te hebben, keerde hij naar *Duitschland* terug, regelde de kerkelijke aangelegenheden in de verschillende deelen des lands en stichtte het beroemde klooster *Fulda* tot eene school voor Zendingen. Eenigen tijd hierna werd hij aartsbisschop van *Mentz* en zalfde op last van den paus den hofmeier der *Franken*, PEPIJN DEN KORTE tot koning. Spoedig droeg hij zijne hooge waardigheid aan zijn' leerling LULLUS over, daar hij vurig verlangde nog eenmaal tot de *Friezen* te gaan. Hij voer den *Rijn* af en kwam in ons vaderland aan. Nadat hij nog eenigen tijd ten Zuiden der *Zuiderzee* had gepredikt en de reeds vroeger gestichte Gemeenten bemoedigd en versterkt had, stak hij met 52 leerlingen naar het tegenwoordige *Friesland* over. Bij *Dokkum* sloeg hij zijne tent op. Daar wilde hij de nieuwbekeerden doopen. Op den bestemden morgen kwam eene schaar gewapende *Friezen* uit eene hinderlaag te voorschijn. De leerlingen van den grijsaard ziende, dat zij het ergste te duchten hadden, wilden zich verdedigen, doch de vrome man zeide op kalmen toon: „Kinderen, strijdt niet, laat ons geen kwaad met kwaad vergelden. Thans is de lang gewenschte dag daar en de tijd onzer ontbinding is nabij. Sterkt u in den Heere, vertrouwt op Hem en Hij zal uwe zielen redden.” Hij zelf beschutte zijn hoofd met het Evangelieboek als met een schild. Woedend vielen de heidensche *Friezen* op hem en de zijnen aan, zoodat zij allen onder de slagen der vijanden bezweken als martelaren voor hun Christelijk geloof den 5^{en} Juni 755. Zijn lijk werd in het klooster te *Fulda* begraven.

Niet velen hebben in hun leven zoo veel gedaan als BONIFACIUS. En hij deed het met de zuivere bedoeling om er zijn' Heere mede te dienen en de menschen tot hunnen Heiland en Verlosser, dien hij

zelf had leeren kennen en liefhebben, te brengen. Niettegenstaande vele gebreken, die hem hebben aangekleefd, blijft hij een waarlijk groot man in de geschiedenis der Zending, die door zijn' dood heeft bezegeld, wat hij in zijn leven had getuigd. Ook om wat hij voor het Christendom in ons Vaderland deed, moet zijn naam bij ons in eere blijven.

Het Christendom in ons Vaderland. WILLEBRORD, de Apostel der Friezen.

Op het Munsterkerkhof, een van de pleinen der grijze bisschopsstad *Utrecht*, ligt, eenigszins ter zijde van den Domtoren, eene blauwe zerk met dit opschrift: „Hier stond de kapel van *St. Thomas*”. Deze kapel was hoogstwaarschijnlijk de eerste, die op Vaderlandschen bodem werd gebouwd, en wel omstreeks 630 op last van den Franischen koning *DAGOBERT*, die de *Friezen*, de toenmalige bewoners van ons Vaderland had overwonnen en teruggedreven. In die dagen begon ook in Nederland het licht des Evangelies de duisternis van het heidendom te verdrijven.

In 626 verscheen aan de oevers van de *Schelde* als eerste Zendeling *AMANDUS*, die reeds vroeger in het Zuiden van *Europa* het Evangelie had gepredikt. Van zijnen arbeid is ons niet zeer veel bekend. Om des Heeren wil moest hij van de heidensche bewoners veel verduren. Menigmaal werd hij door hen mishandeld, en indien het hem na veel moeite gelukt was eenigen tot bekeering te brengen en hij dezen aan den oever der *Schelde* wilde doopen, wierp men hem somtijds in de rivier. Onder degenen, die zich lieten doopen, behoorde ook een vermogend man, die *AMANDUS* in staat stelde te *Gent* twee kloosters te bouwen. Later was *AMANDUS* een tijdlang bisschop van *Maastricht*, doch spoedig trad hij weer als Zendeling op onder de heidenen. Hij stierf in 666 in een klooster.

Met nog meer zegen werkte ELIGIUS, van beroep goudsmid. Daar hij het in de kunst om goud te bewerken zeer ver schijnt gebracht te hebben, had hij een aanzienlijk vermogen verworven. Hij werd een gunsteling van koning DAGOBERT. De begeerte om de menschen bekend te maken met den Heere Jezus, dien hij zelf had leeren kennen als zijn Heiland en Verlosser, kwam bij hem op. Reeds in *Parijs*, waar hij woonde, had hij zich doen kennen als een echt godsdienstig mensch, die zieken bezocht en verpleegde en, waar hij kon, de armen en hulpbehoevenden ondersteunde. Zoo bewerkte hij eens bij den koning de vrijheid voor eene menigte krijgsgevangenen. Toen hij hun nu de keus liet naar de hunnen terug te keeren of te blijven, kozen zij het laatste. Daarop bracht hij hen in eenige kloosters, waar zij in den Christelijken godsdienst werden onderwezen.

Later trok hij als Zendeling naar de kusten van *Vlaanderen*, *Zeeland* en *Holland*, en ofschoon hij met veel gevaren en moeiten te worstelen had, gelukte het hem door vroomheid en weldadigheid velen voor het Evangelie te winnen en te doopen. Tot zijn' dood in 659 bleef hij onvermoeid werkzaam en kort voor zijn sterven bad hij nog voor zijne Gemeente. Echter werd het door hem uitgestrooide zaad na zijn' dood weder verstikt.

Even weinig uitwerking hadden de pogingen van den Engelschen bisschop WILFRID, die naar *Friesland* overstak en met goedvinden van koning ADGIL in ons Vaderland eenigen tijd predikte. Toen WILFRID vertrokken en ADGIL kort daarop was gestorven, werden de Christenen onder zijn' opvolger RADBOUD tot het uiterste verdrukt. Weer zegepraalde het heidendom en scheen het licht des Evangelies voor goed ondergegaan! Doch de Heere vergat ook ons Vaderland niet. Te Zijner tijd zouden ook de stijve, stugge *Friezen* buigen voor het Kruis. Voor dien tijd werd evenwel nog een jarenlange strijd gevoerd. Koning RADBOUD was een hevig vijand van het Christendom. Met alle kracht, die in hem was, maakte hij zich op om den godsdienst zijner vaderen te handhaven en alles, wat het Christendom had verworven, te verwoesten en uit te roeien. Gedurende veertig jaar streed hij met alle macht en buitengewone wreedheid. Zijn volk

stond hem trouw ter zijde het bleef zich verzetten, tegen een' godsdienst, die hun van de zijde der *Franken* met geweld werd opgedrongen en welke in hun oog nog onmenschelijker was dan die hunner eigen afgoden. Terwijl de *Friezen* zich verzetten, ging in datzelfde *Ierland*, dat reeds zooveel voor de Zending had gedaan ook voor ons Vaderland, het licht op, dat nu nog schijnt als een licht op ons pad en als een lamp voor onzen voet en waarvoor wij den Heere niet genoeg kunnen danken.

Toen men in *Ierland* vernam, hoe de reeds gedoopte Christenen in ons land werden verdrukt, begon men daar in ons Vaderland belang te stellen. Zeker vermogend man, *EGBERT* geheeten, wist te bewerken, dat een twaalfstal Zendelingen naar de *Friezen* werd gezonden. Aan hun hoofd stond *WILLEBRORD*, de man, die met alle recht den naam van *Apostel der Friezen* draagt. Ofschoon nog jong, was hij beziel met de noodige geestkracht voor zijne moeilijke taak. Als een recht discipel des Heeren zocht hij steeds zijne kracht in den omgang met God en in het gebed. Met gunstigen wind liepen *WILLEBRORD* en zijne vrienden den *Middel-Rijn* binnen en voeren tot *Utrecht* door. Hier vonden zij alles weer in de macht der *Friezen* en de *St. Thomaskapel* verwoest Dit was in het jaar 690.

Naar de gewoonte van die dagen reisde *WILLEBRORD*, nu hij voor 't oogenblik niets kon doen, naar *Rome* om er pauselijke volmacht en wijding te ontvangen. In 691 keerde hij met een schat van relikeuën terug en trad als Zending op in de streken ten Zuiden van den *Rijn*. Op zijn' tocht kwam hij op het eiland *Walcheren*, waar hij de heidenen bezig vond met het vereeren van een hunner afgodsbeelden. Op dit gezicht maakte eene heilige geestdrift zich van hem meester, zoodat hij niet alleen den heidenen deze dwaasheid onder het oog bracht, maar zelfs het heilige beeld vernielde. Hierop snelde een der afgodendienaars op hem toe en bracht hem met zijn zwaard eene wonde toe aan het hoofd die echter spoedig genas. Intusschen was de verhouding tusschen den koning der *Franken* en *RADBOUD*, die bij *Wijk-bij-Duurstede* verslagen en tot den vrede was gedwongen, zooveel verbeterd, dat *WILLEBRORD* en de zijnen

ook in *Friesland* het Evangelie prediken konden. Met onvermoeiden ijver trokken zij nu door de verschillende deelen van ons Vaderland, stichtten er kerken en kloosters als te *Vlaardingen*, *Heilo* en *Utrecht*, en brachten overal, waar zij konden, het woord des Heeren. Zelfs drongen zij door tot *Denemarken* of misschien *Oost-Friesland* en predikten er, hoewel met weinig vrucht. Op hunne terugreis kwamen zij op het tegenwoordige *Helgoland*, waar RADBOUD na zijne nederlaag zijn' zetel had. Op dit eiland bevond zich eene beek, die voor heilig gold en waaruit het alleen vergund was, zwijsend water te scheppen. Om dit bijgeloof uit te roeien doopte WILLEBRORD in die beek drie bekeerden. De heidenen waren hierover zoo verbitterd, dat zij den vromen man wilden dooden, doch daar het lot tot driemaal toe besliste, dat een zijner gezellen moest worden gedood, werd hij vrijgelaten. Toch kon hij niet voorkomen, dat de aangewezenen zonder genade werd omgebracht. Toen RADBOUD hem daarop bestrafte, had zijn vrijmoedig antwoord ten gevolge, dat de koning hen liet gaan met de woorden: „Ik zie dat gij mijne bedreiging niet vreest en dat uwe woorden aan uwe daden gelijk zijn!”

RADBOUD liet echter niet na de Evangelieprediking overal tegen te werken en telkens invallen te doen op het Frankisch gebied, zoodat de oorlog opnieuw uitbrak. WILLEBRORD moest zich gedurende dezen tijd naar het Zuiden terugtrekken en eerst na den dood van RADBOUD in 719 kon hij weer ongehinderd zijne Zendingswerkzaamheid onder de *Friezen* voortzetten. Uit *Utrecht*, waar hij zich als bisschop had gevestigd, bevorderde hij de prediking des Heils met het gunstig gevolg, dat velen zich lieten doopen en de afgevallenen weder het Christelijk geloof aannamen. Echter stonden de *Friezen* nog telkens weer tegen de *Franken* op, hetgeen de bevordering van het Christendom zeer tegenwerkte. Dit deed KAREL MARTEL eindelijk besluiten hen in hun land aan te vallen. Niettegenstaande de grootste dapperheid werden zij verslagen. Nu trokken de *Franken* zegevierend het land door, vernielden de heidensche tempels, verbrandden de gewijde bosschen en dwongen de *Friezen* zich te onderwerpen.

Zoo stond geheel *Noordelijk Friesland* voor de Zending open, doch

de man, die vijftig jaar lang met onbezweken ijver tot heil en zegen van onze voorouders had gearbeid, had zijne taak bijna vol-eindigd; een ander zou zijn werk voortzetten. In 739 stierf hij in den ouderdom van 80 jaar. Hij werd in het door hem gestichte klooster *Epternach* begraven. Met alle recht verdient hij door ons in eere te worden gehouden, want hij heeft den grond gelegd voor de invoering van het Christendom in ons Vaderland. Daaraan heeft hij zijn leven gewijd en al zijne gaven en talenten besteed. Duizenden gevaren en moeiten heeft hij getrotseerd om het woord van zijn Heiland en Heer, wien te dienen zijne grootste vreugde was, te brengen aan een volk, dat lang had gezeten in duisternis en schaduwen des doods.

De Saksers. KAREL DE GROOTE.

Toen WILLEBRORD in het jaar 739 in zijn Heer en Heiland ontsliep, was wel het Zuidelijk deel van ons Vaderland tot het Christendom bekeerd, doch, al leefden reeds hier en daar Christenen, het Noordelijk gedeelte was nog in de macht van het heidendom. Dit blijkt onder anderen ook hieruit, dat in 755 een troep heidenen BONIFACIUS en zijne leerlingen vermoordde.

Echter verwekte de Heere mannen, die het aangevangen werk met kracht voortzetten, zooals LEBUINUS en WILLEHAD. Bovenal is als zoodanig bekend LUDGER, een *Fries* van geboorte en daarom reeds voor zijne taak zeer geschikt. Hij werkte vooral in de omstreken van *Dokkum*, gedurende zeven jaar en had het geluk, velen tot bekeering te brengen. Toen echter in 782 de *Friezen* in opstand kwamen tegen de *Franken* moest hij zich terugtrekken, en eerst nadat *Friesland* door KAREL DEN GROOTE onderworpen was, trad LUDGER opnieuw als Evangelieprediker op, onder bescherming van den Frankischen vorst.

Langer nog dan de *Friezen* boden de *Saksers* wederstand aan het

Christendom, vooral omdat het hen met geweld door de *Franken* werd opgedrongen. Het was de machtige Frankische koning **KAREL**, die het zich tot levenstaak gesteld had, de *Saksers* tot het Christendom te brengen. Jammer, dat hij dit met het zwaard meende te moeten doen, hetgeen toch in strijd is met Gods Woord. Doch het was **KAREL** tevens te doen om het rijk der *Saksers* aan het zijne te onderwerpen en om hiertoe te geraken heeft hij eenen hardnekkigen en langdurigen strijd moeten voeren. Evenals **RADBOUD** bij de *Friezen*, zoo was **WITTEKIND** bij de *Saksers* de man, die zich met kracht tegen Christendom en Frankische heerschappij verzette en zijn volk telkens wist te bewegen om het opgelegde juk af te schudden. *Friesland* was meestal het tooneel van den strijd, waar de *Saksers* bij elke nieuwe gelegenheid de Christelijke kerken vernielden en het land verwoestten.

In het jaar 772 besloot **KAREL** tot de onderwerping der *Saksers*. Op zijn' tocht vernielde hij de *Irmenzuil*, een nationaal afgodsbeeld der *Saksers* en bracht hen tot onderwerping. Toen **KAREL** daarop tegen de *Longobarden* was opgetrokken, stonden zij op en vernielden alles te vuur en te zwaard. Pijlsnel keerde nu de Frankische vorst terug en dwong hen opnieuw zich te onderwerpen. De *Saksers* erkenden **KAREL DEN GROOTE** als hun opperheer en verplichtten zich het Christendom niet meer tegen te werken. **WITTEKIND** was echter naar *Denemarken* gevlucht en zon op middelen om zijn volk van de Frankische heerschappij te bevrijden. Als **KAREL** daarop een' veldtocht in *Spanje* deed, keerde **WITTEKIND** terug en de *Saksers* kozen zijne partij. Als echte woestaards vallen zij in *Friesland* en *Frankenland*. Overal verspreiden zij schrik en ontzetting en zij verwoesten alles, wat zij op hunnen weg ontmoeten, zoodat de predikers moeten vluchten. Opnieuw onderworpen, staan zij even spoedig weer op. Nu beval **KAREL**, dat tot wraak 4500 *Saksers* op één dag zouden worden onthoofd, waardoor hij voortaan onder hen den naam van **KAREL DEN SLACHTER** droeg. Wel verre van door zulk eene wreedheid tot onderwerping te komen, boden de *Saksers* nog krachtiger wederstand, doch zij bleken tegen de Frankische macht niet

bestand en sloten na eenen bloedigen strijd eindelijk vrede in het jaar 787. WITTEKIND en ALBOIN, zijn medeveldheer, lieten zich doopen en eene groote massa van het volk volgde hun voorbeeld. Dat deze doop niet met eene ware bekeering des harten gepaard ging, is licht te begrijpen en zou spoedig blijken. Het was er mee, zooals een van KARELS vrienden zelf getuigde: „Men kan den mensch wel tot het geloof bewegen, maar niet dwingen; tot den doop kan men hem dwingen, doch dit levert voor het geloof geen vruchten op.” Dit bleek ook, toen de *Saksers* na acht jaar rustig te zijn gebleven, opnieuw opstonden en onverwacht een Frankisch leger vernielden. Ook niet de uitwendige doop was in staat gebleken den vrede te bewaren. Eerst toen KAREL in 804 het besluit nam om 10.000 *Saksers* uit hun land te voeren en in de verschillende deelen van zijn rijk eene woonplaats onder de *Franken* aan te wijzen, werd aan dezen woedenden oorlog een einde gemaakt.

Van dat oogenblik was KAREL oppermachtig gebieder, ook in *Saksenland*. *Saksen* zelf werd nu als een Christenland in acht bisdommen verdeeld en het Christendom had, zij het ook door stroomen bloeds, zoowel in *Friesland* als in *Saksen* gezegevierd.

KAREL DE GROOTE is als verbreider van het Christendom zeer verschillend beoordeeld. Sommigen hebben hem uitermate geprezen, anderen ten zeerste gelaakt. Zeker is het, dat hij in zijnen bekeeringsijver te ver is gegaan en op onchristelijke wijze heeft gehandeld, doch wij moeten niet vergeten, dat de *Saksers* ook lastige naburen waren, die reeds menigmaal, vóór KAREL tegen hen optrok, invallen in het Frankische rijk hadden gedaan en dat zij als vernielers en tegenstanders van het Christendom, streng verdienden behandeld te worden. Dat het bij KAREL zelf ernst was met zijn Christelijk geloof, blijkt uit vele zijner daden. Al heette hij bij de *Saksers* DE SLACHTER, in zijn huiselijk leven was hij eenvoudig en nederig, trouw in het vervullen zijner plichten en gesteld op recht godsdienstig leven. Al wat hij kon, deed hij om het heil zijner onderdanen te bevorderen. Hij lette nauwkeurig op geestelijken en priesters en zorgde, dat overal scholen werden gebouwd, opdat de jeugd in den Bijbel zou kunnen

leeren lezen. Menigmaal bezocht hij zelf de scholen, om onderzoek naar het onderwijs te doen. Op rijpen leeftijd leerde hij nog lezen en schrijven, en hij eischte, dat ook de geestelijken dit deden. Hij was een voorbeeld van vroomheid en godsvrucht. Nadat hij in 810 de kroon aan zijn' zoon had overgedragen, en dezen op het hart had gedrukt het Christendom te beschermen en zijn volk als een vader te regeeren, stierf hij den 28^{en} Jan. 814, met de bede op de lippen: „o God, in Uwe handen beveel ik mijnen geest.” Te *Aken* werd hij na een zeven en veertig-jarige regeering van veel moeite en onrust, ter ruste gelegd of liever gezet, daar zijn lijk in zijn keizerlijken stoel met de kroon op het hoofd en den Bijbel op den schoot in het graf werd neergezet.

ANSGARIUS, de Apostel van het Noorden.

Terwijl de woeste *Noormannen* in menig land van Europa en daaronder ook in ons vaderland invallen deden; steden verbrandden; roofden en plunderden, en schrik en ontsteltenis onder de bewoners verspreidden, had God reeds gedachten des vredes over hen en werd de man, die hun het Evangelie der behoudenis zou brengen, in alle stilte voor zijne gewichtige taak voorbereid. Deze man was ANSGARIUS, een der voornaamste en edelste Zendelingen der middeleeuwen, die met recht de Apostel van het Noorden genoemd wordt.

Hij werd in het jaar 801 uit een aanzienlijk geslacht in het Noorden van *Frankrijk* geboren. Reeds op zijn vijfde jaar verloor hij zijne vrome moeder en nu deed zijn vader hem in een klooster, waar hij door den abt met liefde verpleegd en opgevoed werd. In den beginne was hij geheel aan de andere knapen gelijk. Hij nam aan hunne spelen deel en onderscheidde zich in geen enkel opzicht. Eensklaps echter kwam hierin verandering. Meer en meer onttrok hij zich aan de genoegens der jeugd; hij werd afgetrokken en ernstig, en begon

zich met ijver op de studie toe te leggen. Wat was de oorzaak dezer plotselinge verandering? Zijne levensbeschrijvers deelen daarvan het volgende mede: Hij droomde op zekeren nacht, dat hij zich op een glibberig en moerassig pad bevond, waarop hij slechts met de uiterste krachtsinspanning kon voortkomen. Naast dit pad liep een effene en gebaande weg, waarop zich eene schaar van in het wit gekleede vrouwen voortbewoog. Aan het hoofd wandelde eene rijk gekleede en zeer schoone vrouw. Met groote verbazing zag ANSGARIUS dezen stoet aan en toen hij onder hen ook zijne reeds gestorven moeder herkende, werd hij boven mate verblijd. Nu spande hij al zijne krachten in om zijne lieve moeder te naderen, doch bij iederen stap zakten zijne voeten dieper in het moeras weg. Terwijl hij worstelde, maakte de vrouw, die aan het hoofd ging, zich bekend als de moeder des Heeren en zeide; „Mijn zoon! wenscht gij bij uwe moeder te komen; wilt gij in onze vreugde deelen? Ontvlied dan alle ijdelheid en de zonde der jeugd, want niemand komt tot ons, die daarin nog vermaak heeft.” Deze droom maakte op den levendigen jongeling eenen diepen indruk en van dat oogenblik af ontweek hij de vermaken der wereld. Later had hij nog menigmaal dergelijke droomen. Zoo droomde hij eens, dat de Heere Jezus hem verscheen en hem zeide, dat hij zijne zonden moest belijden. Hij deed dit en vroeg: „Heere, wat wilt gij, dat ik doen zal?” Het antwoord was: „Ga heen en verkondig het Evangelie aan de heidenen.” Zoo voelde ANSGARIUS zich geroepen zendeling te worden en werd het zijn vurigste wensch tot de heidenen te gaan. Hiertoe bood zich weldra de gelegenheid aan.

In het jaar 826 werd de Deensche koning HARALD, die bij LODEWIJK DEN VROME hulp had gezocht en er tevens zijn Heiland had leeren kennen, met zijne gemalin gedoopt. In zijn land teruggekeerd wenschte hij ook het Christendom aan zijn volk bekend te doen maken. LODEWIJK DE VROME, dien deze zaak zeer ter harte ging, zocht nu naar een geschikt zendeling en weldra werd hem ANSGARIUS als de rechte man voor deze taak aanbevolen. Hij verklaarde zich dadelijk bereid tot den tocht. Alleen vergezeld van zijn' vriend AUTOBERTUS ondernam

hij op 25jarigen leeftijd de gevaarvolle reis. Hij begon zijn' arbeid in *Denemarken*, met het stichten eener school, waar hij losgekochte slavenzonen tot Zendelingen opleidde. Veel kon hij echter nog niet uitrichten, want zijn vriend ontviel hem door den dood en HARALD werd weder verdreven, waardoor ANSGARIUS' hoop voor 't oogenblik verijdeld werd.

Spoedig echter kreeg hij eenen nieuwen werkkring. In 829 kwamen Zweedsche kooplieden bij LODEWIJK DEN VROME en verzochten om leeraars, die ook hun volk met de Christelijke leer konden bekend maken. Dadelijk bood ANSGARIUS zich hiervoor aan. Met nog een' monnik, WITMAR, ging hij op reis. Onderweg werden zij door zeeroovers aangevallen, die hun alles ontnamen. Slechts met moeite reddden zij het leven. Nu wilden echter de zeelieden terugkeeren, doch ANSGARIUS sprak hen moed in en ging met goed vertrouwen op God verder. Na veel moeite bereikte hij Zweden, waar de koning hem welwillend ontving. Zelfs de stadhouder HERIGAR verleende hunne prediking gehoor, liet zich doopen en bouwde eene kerk op zijn landgoed. Velen namen het Christendom aan.

Om de Zending in het Noorden te steunen stichtte LODEWIJK DE VROME het aartsbisdom *Hamburg* en benoemde ANSGARIUS tot aartsbisschop. Alles scheen dus gunstig te zijn voor de zaak des Heeren, doch weldra werd de werkzame man aan zware beproevingen blootgesteld. In *Denemarken* werden de Christenen onder den nieuwen koning HORICH vervolgd en in *Zweden* werd de Zending GAUZBERT bij een' volksoploop verdreven. Bovendien werd *Hamburg* door de *Noormannen* ingenomen en in de asch gelegd, waarbij ook de bibliotheek verbrandde en ANSGARIUS moest vluchten. Hij liet zich evenwel door dit alles niet ontmoedigen, want hij had geleerd op Gods hulp te wachten. Onvermoeid bleef hij voor de bekeering van *Denemarken* en *Zweden* arbeiden. In eerstgenoemd land verkreeg hij eindelijk van den koning weer vrijheid om te prediken. Naar *Zweden* ging hij zelf nog op zijn 55^e jaar. De koning verklaarde, dat hij zelf wel voor het nieuwe geloof gezind was, doch de volksvergadering moest beslissen. ANSGAR vond dit goed, want hij geloofde vast, dat

God hem zou helpen. Nu werd op de vergadering eerst het lot geraadpleegd en dit viel ten gunste van het Christendom uit, doch verschillende partijen verzetten zich er tegen. Hierop stond een aanzienlijk grijsaard op en zeide: „Hoort mij, o koning en volk! Naar alles wat wij van den God der Christenen hooren, is het een zeer machtige God, die in zeegevaren en anderen nood machtige hulp verleent. Daar wij een zeevarend volk zijn, kunnen wij Zijne hulp wel gebruiken!” Dit maakte zooveel indruk, dat men vrijheid gaf tot prediking van het Evangelie. ANSGARIUS begon nu eene kerk te herbouwen en stichtte op verschillende plaatsen Gemeenten, zoodat de bekeering verder spoedig voortging. Bij zijn vertrek liet hij een priester achter om zijn werk voort te zetten. Zoo zegevierde hij door geduld en volharding over alle moeilijkheden.

Tot het einde zijns levens was hij voor de Zending werkzaam. Nooit was hij werkeloos, en waar hij kwam, daar deed hij goed aan armen en behoeftigen; wat hij kon besparen, besteedde hij aan de Zending. Eindelijk riep de Heere ook dezen getrouwen dienstknecht naar huis. In het jaar 865 ontsiep hij na eene langdurige ziekte. Zijn laatste gebed was: „Heere gedenk mijner naar Uwer barmhertigheid. Wees mij zondaar genadig. In uwe handen beveel ik mijnen geest.” De martelaarskroon, die hij zoo vurig had begeerd, werd niet zijn deel, doch ook zonder dit zegel op zijn werk, had zijn arbeid zegenrijke gevolgen, zoodat ook eerlang het Noorden van *Europa* zich verheugde in het licht des eeuwigen levens.

Na een langdurigen kamp kreeg het Christendom ook in *Noorwegen* vasten voet en in de elfde eeuw namen de bewoners van *IJsland* het aan, terwijl ook op andere eilanden het licht des Evangelies werd ontstoken.

Het Evangelie onder de Slaven. CYRILLUS en METHODIUS.

In *Thessalonika*, waar PAULUS eenmaal het Evangelie gepredikt had, werden in het begin der negende eeuw twee broeders geboren, die later veel hebben gedaan voor de bekeering van de volken van het Oosten van *Europa* en daardoor de *Apostels der Slaven* worden genoemd. De oudste, CONSTANTIJN (later CYRILLUS) geheeten, ontving eene wetenschappelijke opleiding en verwierf zich den bijnaam van den wijsgeer. Later werd hij monnik en trok zich in de eenzaamheid terug. Zijn broeder METHODIUS, die eerst eene staatkundige loopbaan had gekozen, volgde weldra zijn voorbeeld.

In dezen tijd kwam van een' volkstam aan de *Zwarte Zee* het verzoek tot den keizer van het Oostromeinsche rijk om zendelingen en deze zond CYRILLUS tot hen. Hij nam deze taak op zich en legde zich met ijver op de Slavonische taal toe. Daar hij echter tot bekeering van dit volk niet veel kon doen, keerde hij naar *Constantinopel* terug met eenige losgekochte gevangenen, die hij in het Christendom onderwees.

Beter ging het in *Bulgarië*. Eene zuster, van den Bulgaarschen Koning, die als gevangene in *Constantinopel* verkeerde, werd bekeerd en liet zich doopen. Na hare vrijlating beproefde zij met medewerking van METHODIUS haren broeder BOGORIS voor het Christendom te winnen, doch de Koning wilde er niets van weten. Toen echter eenigen tijd later een hongersnood na een gebed tot den God der Christenen ophield, werd de Vorst bewogen en liet zich doopen. Toch ontbrak het hem aan den Christelijken geest. Met geweld dwong hij zijne onderdanen het Christendom aan te nemen. Hierdoor ontstond een oproer en nu nam hij bloedige wraak. Zoo maakte hij een groot deel van zijn volk van het Christendom afkeurig. Eerst onder CLEMENS, een leerling van METHODIUS, namen de *Bulgaren* het Evangelie aan.

Ook onder de *Moraviërs* brachten de beide broeders de kennis

van den Heere Jezus. Zij gingen nu naar *Rome* om de bischoppelijke waardigheid te ontvangen. CYRILLUS stierf echter te *Rome* in het jaar 899. Zijne grootste verdienste is zeker deze, dat hij den Bijbel in de Slavische taal heeft overgezet. METHODIUS keerde naar *Moravië* terug. Daar hij nu, in strijd met de Roomsche kerk den kerkdienst in de Slavische taal waarnam, werd er eene aanklacht tegen hem ingebracht bij den paus. Opnieuw trok hij naar *Rome* om zich te rechtvaardigen en hij verkreeg dan ook de pauselijke goedkeuring. Tot aan zijn dood bleef hij vervolgens onder de *Moraviërs* werkzaam en ofschoon door menige paus als ketters veroordeeld, bleven de beide broeders nog lang in dankbare herinnering bij de Christelijke Slaven leven.

Uit *Moravië* kwam de Blijde Boodschap naar *Bohemen*. Hertog BORZOWAI was nog door METHODIUS gedoopt. Na het overwinnen van vele moeilijkheden, namen zijne gemalin en een deel des volks het Christendom aan. Echter behield het heidendom nog de overhand. Toen zijn kleinzoon, WENZESLAW, die van zijne grootmoeder eene Christelijke opvoeding had genoten, aan de regeering was gekomen, werd hij door zijn' boosaardigen broeder gedood. Deze trachtte nu het uitgestrooide zaad geheel te verstikken, doch keizer OTTO I van *Duitschland* dwong hem het Christendom vrijen voortgang te laten. Zijn zoon BOLESLAW II, bijgenaamd DE ZACHTMOEDIGE, beijverde zich het Evangelie voort te planten. Onder zijne regeering werd het bisdom *Praag* gesticht, en kreeg de Christelijke kerk in *Bohemen* vasten voet.

Terwijl het Christendom in *Bohemen* zegevierde, ging ook over *Polen* het licht des heils op. Hertog MIESCISLAW huwde met eene Boheemsche prinses. Deze wist haren echtgenoot in 966 tot het Christendom te bewegen. Hierop liet de hertog de afgodsbeelden overal wegnemen en in het water werpen en dwong hij zijne onderdanen den Christelijken godsdienst aan te nemen.

De *Russen* ontvingen het Evangelie uit *Constantinopel*. De grootvorstin OLGA liet zich aldaar doopen. Evenwel kon zij haar volk niet tot bekeering overhalen. Dit geschiedde door haren kleinzoon

WLADIMIR, die zelf met eene Christelijke prinses, ANNA, was gehuwd, en zich in 980 had laten doopen. Nu zette hij de bekeering van zijn volk met kracht en helaas, ook met geweld door. De goden werden in den *Dniepër* geworpen, en het volk liet zich doopen, terwijl de grootvorst aan den oever was neergeknield en God dankte voor het gebeurde. Zijn zoon zette de bekeering van het volk voort door het bouwen van kerken en kloosters.

In *Hongarije* werd het Christendom gevestigd door koning STEFANUS DEN HEILIGE. Reeds vroeger was door krijgsgesvangenen hier en daar een zaadje uitgestrooid, doch zonder blijvende vruchten op te leveren. Later werden, naar men verhaalt, twee Hongaarsche vorsten te *Constantinopel* gedoopt, doch ook dit schijnt van geen invloed geweest te zijn. Op het einde der tiende eeuw kwamen verscheiden monniken het Evangelie prediken. De vorst werd gedoopt en nu nam het Christendom langzamerhand toe, totdat STEFANUS aan de regeering was gekomen. Hoe hij zelf tot bekeering kwam, is niet met zekerheid te zeggen, doch hij trad onder zijn volk als evangelieprediker op en zorgde dat geestelijken overal het Evangelie brachten. Hij stichtte verscheiden scholen en kerken. Ook in *Zevenbergen* voerde hij het Christendom in. Na zijn' dood in 1038 brak nog weder eene vervolging uit en eerst op het einde der elfde eeuw had ook in het land der *Magyaren* het heidendom den laatsten kamp verloren.

Verdere uitbreiding van het Christendom onder de Europeesche volken gedurende de 12^e eeuw.

Tot de volken, die in de 12^e eeuw tot het Evangelie kwamen, behooren de *Wenden* in het Noorden van *Duitschland*. Reeds sedert den tijd van KAREL DEN GROOTE, waren pogingen onder hen aangewend om hen met den Heere Jezus bekend te maken. Vele Zendingen hadden hun het woord Gods gepredikt en in hun land kerken

en kloosters gesticht, doch telkens trokken zij, door hunne priesters hiertoe aangespoord, op om alles te vuur en te zwaard te verwoesten. Ruim drie eeuwen streden zij met alle macht tegen het Christendom en eerst in het midden der 12^e eeuw bezweek het heidendom. Wat door geweld van wapenen niet was te verkrijgen, gelukte aan een man des vredes, VICELIN.

Geboren uit eenvoudige ouders, die hij op jeugdigen leeftijd had verloren, was hij vroegtijdig aan zich zelven overgelaten en leerde hij de paden der zonde bewandelen. De Heere bewoog echter eene Christelijke vrouw, zich zijner aan te trekken. Zij liet hem door haar slotkapelaan onderwijzen, doch daar deze man hem slecht behandelde en VICELIN intusschen lust in de studie had gekregen, verliet hij stil het kasteel en kwam aan eene bekende school te *Paderborn*. Hier werd hij spoedig een sieraad der school en een vriend van zijn' Onderwijzer. Nadat hij eerst eenigen tijd als Onderwijzer aan de school te *Paderborn* had gearbeid, werd hij leeraar aan de domschool te *Bremen*. Zijne zucht naar wetenschap dreef hem met een' vriend naar *Parijs* te gaan, waar hij drie jaren bleef. Toen men hem na zijn' terugkeer eene aanzienlijke betrekking aanbood, sloeg hij die van de hand en gaf den wensch te kennen als Zendeling naar de heidenen te gaan. Met twee andere geestelijken vertrok hij naar *Lubek*, waar hij door koning HENDRIK goed werd ontvangen. Spoedig hierna werd koning HENDRIK vermoord en brak een krijg uit tusschen zijne zonen, waardoor alle pogingen om het Evangelie te prediken, werden verijdeld, zoodat VICELIN moest terugkeeren.

Weldra vond hij eenen nieuwen werkkring. De Christenen van een plaatsje aan de grenzen van het *Wendenland* verzochten om eenen herder en leeraar. VICELIN werd hiertoe uitgenoodigd en hij nam deze betrekking aan. Met kracht vatte hij zijne taak aan. De kleine gemeente werd gesticht en bevestigd; vele heidenen kwamen door de kracht zijner prediking tot bekeering. Er ontstond een kring van jonge mannen, die zich verbonden het Christendom door leer en leven voort te planten.

Intusschen verloor hij *Lubek* niet uit het oog en zoodra de om-

standigheden gunstiger waren, breidde hij zijne werkzaamheden tot deze stad uit. Op zijn aandringen werd eene kerk gebouwd en een klooster gesticht, waarvan zijn trouwe vriend als abt werd benoemd. Terwijl nu alles zoo gunstig scheen, ondervond hij weder eene groote teleurstelling. Eenige vorsten wilden de *Wenden* met geweld bekeeren. Velen werden gedwongen zich te laten doopen, hetgeen voor het ware Christendom niets dan ellende opleverde. VICELIN zette echter zijn werk des vredes voort en had het voorrecht, dat velen uit innerlijke behoefte des harten bekeering bij hem zochten. Dagelijks kwamen er tot hem, die zich vrijwillig lieten doopen en zoo breidde de Gemeente zich op de rechte wijze uit.

In die dagen verloor hij zijn trouwen vriend door den dood, hetgeen hem zeer schokte, en daar zijne jaren klommen, keerde hij naar zijne eerste Gemeente terug om er zijne overige dagen door te brengen. Hier werd hij door eene beroerte getroffen, waardoor zijne tong werd verlamd. Daar hij niet meer kon loopen, liet hij zich menigmaal naar de kerk dragen om bij den dienst tegenwoordig te zijn. Na twee en een half jaar geleden te hebben, ontsliep hij in het jaar 1154, als een getrouw dienstknecht zijns Heeren.

Wat VICELIN was voor de *Wenden*, was OTTO VAN BAMBERG voor de Oostelijk van hen wonende *Pommeren*. Geruimen tijd hadden de Poolsche hertogen tevergeefs beproefd dit volk tot het Christendom te brengen. Het was afkeerig van een' godsdienst, die hen met geweld werd opgedrongen. Later kwam een zeker bedelmonnik BERNARD tot hen om het Evangelie te prediken, doch ook zijne pogingen hadden niet den gewenschten uitslag. De man, die barrevoets en in eene ruwe monnikspij gekleed, er als een bedelaar uitzag, kon slechts het medelijden opwekken van een volk, waar zoo veel welvaart heerschte, dat het armen noch bedelaars kende. Zijne zending was echter in zooverre niet onvruchtbaar, dat hij in *Bamberg* bisschop OTTO wist op te wekken zich het lot der *Pommeren* aan te trekken.

Deze OTTO had in zijne jeugd eene wetenschappelijke opvoeding ontvangen en vervolgens een tijdlang in zijne behoeften voorzien door in *Polen* eene school te openen voor geestelijken. Gedurende

zijn verblijf aldaar maakte hij zich bekend met de taal en de levenswijze der Slavische volken. Later werd hij bisschop van *Bamberg*. Reeds had hij zich door weldadigheid en liefde voor de armen de algemeene achting weten te verwerven, toen BERNARD hem de zaak der *Pommeren* op het harte drukte en de koning van *Polen* hem voor het Zendingswerk wist te winnen.

Ten einde beter te slagen omgaf hij zich van een schitterend gevolg en nam prachtige kleederen mede om ze den Pommerschen grooten te vereeren. Zijn eerste optreden in 1124 had een gunstig gevolg. Nadat hij op het slot van den hertog had gepredikt, liet zich eene schare van 7000 heidenen doopen. Toen hij de nieuw bekeerden voldoende in de Christelijke leer had onderwezen, nam hij met tranen in de oogen afscheid van deze eerste Gemeente en trok verder naar het Noorden. Zijne prediking werd rijk gezegend, zoodat velen zich bekeerden en onder hen de hertog en zijne voornaamste dienaren. Intusschen keerde OTTO naar *Bamberg* terug. In het jaar 1128 ondernam hij eene tweede Zendingsreis. Op het eiland *Usedom* werd op eenen landdag tot de aanneming van het Christendom besloten. In eene der plaatsen werd de kunstige afgodstempel vernield en eene Christelijke kerk gebouwd. OTTO moest nu evenwel naar *Duitschland* terugkeeren, doch tot zijn' dood in 1139 bleef hij voor de *Pommeren* arbeiden. En al duurde het nog twee eeuwen, voordat geheel het land het Christendom had aangenomen, den naam van *Apostel der Pommeren*, dien hij in de geschiedenis der Zending draagt, heeft hij om zijne eerste pogingen ten volle verdiend.

Van eene reis naar het eiland *Rugen* moest hij afzien, omdat het tot het gebied der *Zweden* behoorde. Ook hier werd echter het Christendom in 1168 door AXEL bisschop van *Roeskilde* gebracht. Zoowel door de kracht zijner rede als door die des zwaards wist hij de bewoners tot den doop over te halen.

Op het einde der 12^e eeuw kwam ook het Christendom tot de bewoners van *Lijfland*, *Esthland* en *Koerland*. In 1186 trok een monnik MEINHARD naar *Lijfland* en stichtte er eene kerk. Hij werd tot bisschop benoemd, doch zijn pogingen vonden weinig ingang.

Als soms eenigen zich hadden laten doopen, wieschen zij zich in de rivier de *Duna* weer af. MEINHARD stierf spoedig in 1196. Zijn opvolger BERTHOLD werd verdreven, doch de paus besloot nu tot een' kruistocht tegen de bewoners van *Lijfland*. Zij werden verslagen doch BERTHOLD sneuvelde. Ongeveer 150 lieten zich doopen, maar toen het leger was afgetrokken, stonden de heidenen weder op en verdreven de achtergebleven geestelijken. Nu werd door ALBRECHT VAN APELDERN de stad *Riga* gebouwd en de Orde der Zwaardbroeders gesticht, die niet zonder geweld het Christendom in bovengenoemde landen uitbreidden. Hoe gelukkig het ook is, dat de heidenen met den dierbaren Heiland bekend worden gemaakt, toch moet het steeds worden afgekeurd, dat daarbij van het zwaard wordt gebruik gemaakt. Zulk eene bekeering is de ware meestal niet en het Christendom veeltijds meer tot schade dan tot voordeel; want het ware geloof is volgens de H. Schrift uit het gehoor en het gehoor door het Woord Gods.

De invoering van het Christendom in Pruisen. ADALBERT VAN PRAAG. BRUNO, CHRISTIAAN.

Evenals de meeste volken van het Noordelijk Europa, zoo bleven ook de *Pruisen* zich jaren lang tegen de invoering van het Christendom hardnekkig verzetten. Gedurende meer dan 200 jaren werden alle pogingen om dit volk met den eenigen Zaligmaker der wereld bekend te maken verijld en scheen alle moeite te vergeefs. Toch waren er mannen, die zich aan de Zending onder het Pruisische volk wijdten en wel het allereerst ADALBERT VAN PRAAG. Deze man had in zijne jeugd eene uitstekende opvoeding genoten en was voor den geestelijken stand opgeleid. Getroffen door den dood

van den bisschop van *Praag* trok hij zich in de eenzaamheid terug, doch werd later zelf door den Boheemschen hertog tot bisschop van *Praag* aangesteld. Deze betrekking baarde hem evenwel zooveel verdriet, dat hij naar *Rome* keerde en zich in een klooster begaf. Nu rijpte in hem het denkbeeld om den heidenen het evangelie te verkondigen en hij geloofde zich hiertoe van God geroepen, toen hij in eenen droom de zaligen des hemels in twee rijen tot zich zag komen. Aan de eene zijde stonden in purperroode kleederen, degenen, die als martelaren waren gevallen; aan den anderen kant in het wit gekleed, zij, die in de eenzaamheid hun leven aan God hadden gewijd. Terwijl hij hen zag, hoorde hij uit hun midden eene stem zeggen: „Tusschen ons beiden is uwe plaats.” Van nu af vervulde eene vurige begeerte voor de Zending zijne ziel.

Op last van den paus moest hij echter naar *Praag* terugkeeren, doch toen men hem daar niet wenschte, riep hij vol vreugde uit: „God, Gij hebt mijne banden gebroken!” Nu voer hij in 996 met zijnen broeder en nog een ander priester en vergezeld van 30 soldaten den *Weichsel* af tot *Dantzig*, waar hij goed werd ontvangen en velen doopte. Daarop drong hij Oostwaarts *Pruisen* binnen. Spoedig werd hij door eene menigte heidenen omringd, die een wild geschreeuw aanhieven. Terwijl de mannen des vredes een psalm hadden aangeheven en nederknielden, bracht een uit den woesten hoop ADALBERT zulk eenen geweldigen slag toe, dat hij voor dood ter aarde stortte. Toch stond hij weder op en zeide: „Ik dank u, o Heer, dat ik verwaardigd ben om ten minste een slag voor mijn' gekruisten Heiland te dulden.”

Hierna bereikte hij eene handelsplaats, waar velen zich om hem verzamelden, doch toen hij hun had medegedeeld, dat er slechts één God was en dat zij zich van de stomme afgoden moesten bekeeren ontstaken de heidenen in woede. Zij zwaaiden hunne knotsen boven zijn hoofd en dreigden hem met den dood, indien hij hen niet spoedig verliet. Moedeloos zat hij met zijne vrienden aan het strand der zee ter neder en zij besloten, dit woeste volk te verlaten en zich tot andere heidenen te wenden. Psalmenzingend trokken zij nu verder,

eerst door een dicht woud en daarna door een open veld. Nadat zij te zamen het avondmaal gehouden hadden, legden zij zich ter ruste neder, niet wetende, dat de plek, waarop zij lagen, een heilig veld was. Spoedig werden zij door een woest geschreeuw gewekt en gevangen genomen. Getroost riep ADALBERT zijnen vrienden toe: „Treurt niet, mijne broeders! wij weten om wiens naam wij lijden. Wat is heerlijker dan zijn leven te geven voor Christus den Heiland!” Weldra werd hij gedood. Door zes lanssteken doorboord, stortte hij met ten hemel geheven oogen neder, terwijl hij nog bad om genade voor zijne moordenaars. Zijne werkzaamheid voor de Pruisische Zending was zeer kort geweest, doch zijn dood wekte de belangstelling voor deze Zending op en spoorde zekeren BRUNO aan zijne taak over te nemen.

Deze man, van keizerlijke afkomst, leefde in strenge afzondering van de wereld, toen het bericht van ADALBERT'S dood hem ter oore kwam. Dit greep hem zoo aan, dat hij besloot nu ook naar de heidenen van *Noord-Duitschland* te gaan om hen het Evangelie te verkondigen. De hertog van *Polen* verzocht om predikers en de paus gaf hem zijne toestemming. Met behulp van den Poolschen hertog trok hij nu uit en ofschoon hij talrijke moeiten en gevaren had te overwinnen, toch werd eene groote menigte bekeerd. Toen hij echter dieper het land der *Pruisen* binnendrong, ondervond hij grooten tegenstand vooral ook, omdat de *Pruisen* geloofden, dat hij hen onder de macht der *Polen* wilde brengen. Toch drong hij onvermoeid verder, maar de haat der heidenen nam steeds toe, zoodat zijn leven in gevaar kwam. Terwijl hij den 14^{den} Febr. 1009 predikte, werd hij plotseling overvallen en met zijne vrienden gevangen genomen. Zij werden allen onthoofd en hunne lichamen vreeselijk verminkt.

Nu brak een tijd aan van ongeveer twee eeuwen, waarin de *Pruisen* telkens door de Christelijke vorsten werden onderworpen en gedwongen de prediking van het Christendom toe te laten, doch waarin zij ook telkens het juk afschudden en alles wat Christelijk was vernielden en verwoestten. Eerst in 1207 trad weder een monnik, GOTTFRIED

geheeten, als Pruisisch Zendeling op, doch ook hij zag zijne pogingen vrijdeld.

Twee jaar later 1209 stond de man op, die ten slotte voor de bekeering der *Pruisen* het meest heeft gedaan en daarom den naam *Apostel der Pruisen* draagt. Dit was de monnik CHRISTIAAN uit *Pommeren*. Dat hij niet door de gehate *Polen* was gezonden, was reeds een voordeel voor hem, waardoor hij gereeder ingang vond. Daar hij de Pruisische taal kende, kon hij de heidenen in hunne eigene taal aanspreken. Niet zonder moeite gelukte het hem velen tot het Christendom te brengen en onder hen bevonden zich twee vorsten, die te *Rome* werden gedoopt. Spoedig werd nu in *Pruisen* een bisdom gesticht, dat echter van de heidenen veel had te lijden. CHRISTIAAN drong er bij den paus op aan, dat hem geestelijken werden gezonden om zijn omvangrijk werk te steunen, maar vooral legde hij er zich op toe om de jeugd der reeds bekeerde heidenen tot predikers op te leiden. Hiertoe stichtte hij verscheiden scholen. Daar bij de *Pruisen* de wreede gewoonte bestond om de jonge meisjes kort na hunne geboorte te vermoorden, kocht CHRISTIAAN deze kinderen van de ouders en nam ze op om ze in het Christendom op te voeden. Op deze wijze werkte hij tot zegen der arme heidenen, die dit echter niet beseften. Gedurig wendden zij alle pogingen aan om het gevestigde Christendom te verwoesten en zoo werd eindelijk besloten de weerspannige *Pruisen* met geweld van wapenen te bedwingen. Voor nog dit leger was uitgezonden, stonden de *Pruisen* op; vernielden de jeugdige Gemeenten en namen CHRISTIAAN gevangen. De arbeid van zooveel jaren was weder vrijdeld. Opnieuw werden de *Pruisen* echter onderworpen en na eene negenjarige gevangenschap trad CHRISTIAAN, die door Christelijke kooplieden was losgekocht, weder op. Nu geraakte hij echter weldra in twist met de *Duitsche Orde*, die het land had onderworpen. Hij werd bij den paus aangeklaagd en deze ontzette hem uit zijn ambt als bisschop. Van het einde zijns levens is weinig met zekerheid bekend. Hij stierf waarschijnlijk in het jaar 1245.

De *Duitsche Orde* zette de verdere onderwerping en bekeering

der *Pruisen* voort, doch niet dan na veel bloedvergieten en het uitroeien van een groot gedeelte des volks, werd in 1283 de verovering van *Pruisen* voleindigd. Dat zulk een Christendom niet het ware is, behoeven wij niet te zeggen. Zoo was de Christelijke kerk reeds gezonken, dat zij, der wereld gelijkvormig, de wapenen opnam om het geloof, dat zich toch niet laat opdwingen, te verbreiden. Van eigenlijke Zending was weldra geen sprake meer. De kerk zonk weg in allerlei bijgeloof en vergat meer en meer hare roeping om het bevel des Heeren: „Predikt het Evangelie aan alle creaturen” te volbrengen. Het licht des Woords geraakte onder de korenmaat en menschelijke dwaling op den troon. De 14^e en 15^e eeuw waren rijk aan inwendige twisten en misbruiken, arm aan ware bekeering des harten.

Aanvang der Zending onder de Roodhuiden.

JOHN ELLIOT, Apostel der Indianen.

Nadat in den aanvang der 16^e eeuw door mannen als LUTHER en de andere Hervormers de dwalingen der Kerk waren bestreden en het Woord Gods weer in eere was gebracht, ontwaakte in de Protestantsche kerk een apostolische Zendingsijver, die tot op onzen tijd voortduurt. Evenwel duurde het nog ruim een eeuw voor de Protestantsche Zending ontstond, omdat de Kerk nog een' zwaren strijd had te strijden en al hare krachten noodig had om zich tegen *Rome's* macht staande te houden. Uitgenomen enkele vroegere pogingen, die mislukten, was het voor *Nederland* en *Engeland* weggelegd het eerst de Protestantsche Zending te oefenen; *Nederland* in zijne koloniën in *Oost-Indië*, *Engeland* in die van *Amerika*.

In de 17^e eeuw trokken eene menigte Engelsche Protestanten,

die zich met de Engelsche Staatskerk niet konden vereenigen, naar *Amerika* om daar naar de overtuiging van hun geweten God te kunnen dienen. Tot deze landverhuizers behoorde ook JOHN ELLIOT, die omstreeks 1603 in *Engeland* was geboren en aan de hoogeschool te *Cambridge* tot prediker was opgeleid. Hij kwam in 1631 in *Amerika* aan en werd leeraar der Gemeente te *Roxbury*, waar hij tot het einde zijns levens bleef arbeiden. ELLIOT was in menig opzicht een zonderling man, doch bovenal had hij een hart vol liefde en barmhartigheid en was hij een wel-doener der armen, aan wie hij steeds een groot deel van zijn inkomen afstond.

Toen hij eens zijn salaris had ontvangen, ontmoette hem eene arme familie, die hem om ondersteuning vreeg. Dadelijk wilde hij den zak losmaken om er eenig geld uit te halen, doch het touwtje was er zoo stijf om gebonden, dat hij het met de hand niet los kon krijgen. Nu gaf hij den ganschen schat met de woorden: „God heeft u zeker alles toegedacht!” Treffend was zijn omgang met God. Bij alles wat er gebeurde stortte hij zijn hart in een vurig gebed voor den Heere uit en menigmaal zeide hij: „Lâat ons het in gebed veranderen.” Zelf bekend als een man van heiligen wandel en van vurigen ijver voor Gods eer, was hij streng tegen alle zonde. Bij zijne gemeente stond hij in hooge achting.

Spoedig trok ELLIOT zich het lot aan der arme Indianen en drong de Heilige Geest hem zich aan de Zending onder dit volk te wijden. Hij begon met hunne moeielijke taal te leeren, waaraan hij elken dag de vroege uren besteedde en waarbij hem een oude Indiaan behulpzaam was. In 1646 ging hij met drie vrienden op reis en sprak voor eene schare inboorlingen ruim een uur lang in hunne eigene taal. Zijne rede maakte op velen eenen machtigen indruk. Voor zijn vertrek deelde hij onder de kinderen appelen, speelgoed en koek, en onder de grooten tabak en andere kleinigheden uit. Telkens kwam hij terug en meer en meer maakte zijne prediking indruk, zoodat velen onder zijne toespraak begonnen te weenen, en zich bij hem aansloten. Hij onderwees hen in de Christelijke leer en kon

weldra eene Gemeente stichten, die zich vestigde op eene plaats, welke den naam van *Nonanetum* (onze vreugde) ontving. Hier gewende hij de bekeerden aan eene Christelijke levenswijze en leerde hen door handenarbeid hun brood verdienen, zoodat eene geordende maatschappij ontstond. In het volgende jaar stichtte ELLIOT eene nieuwe Gemeente en in het jaar 1674 hadden zich reeds 14 Gemeenten gevormd.

Met onbezweken trouw zette deze dienstknecht des Heeren zijn werk voor de *Indianen* voort. Om hen in staat te stellen Gods woord zelf te kunnen lezen, zette hij het Nieuwe Testament en later ook het Oude in hunne taal over, terwijl hij de jeugd in scholen liet onderwijzen. Onvermoeid trok hij van de eene Gemeente naar de andere over steile bergen, door snelstroomende rivieren en ongebaande wegen. Soms ging hij dagen lang voort met een nat pak en was de vochtige grond of de harde rots zijne legerstede. Hij zelf schrijft van een dier reizen: „Ik ben nu van Dinsdag tot Zondag niet droog geweest, maar doornat van plaats tot plaats getrokken; wanneer ik mij ter ruste leg, trek ik eerst mijne laarzen uit en wring mijne kousen een weinig uit, maar dan trek ik ze weer aan. Doch God helpt mij. Ik juich zelfs, wanneer vele vermoeiende dagen over mijn hoofd zijn heengerold in gevaren in de woestijn.”

ELLIOT verblijdde zich over den zegen van zijnen arbeid, en geen wonder, want velen hadden door zijne prediking den Heere Jezus als hun Verlosser leeren kennen. Zij lieten hunne heidensche gebruiken na en aanbaden den Heere God, Hem dankende voor Zijne onuitsprekelijke genade aan hun bewezen; ook de huisgodsdienst ontbrak niet.

Intusschen werd de werkring van ELLIOT zoo uitgebreid, dat hij het niet meer alleen afkon en naar helpers moest uitzien. In *Engeland* echter had zijn arbeid de aandacht getrokken en was eene vereeniging opgericht, die spoedig door een belangrijk vermogen instaat was, hem te steunen. Zij richtte te *Boston* eene drukkerij op en zorgde voor de opleiding van inlandsche helpers. Op die wijze werd het Evangelie steeds in wijder kring onder de *Indianen* bekend. Dat

het door hen op prijs werd gesteld, blijkt uit het woord van een hunner tot ELLIOT: „Mijn hart springt op van vreugde, nu ik u voor mij zie; wij hebben het woord gehoord, dat gij ons zendt. Hoe schoon is nu de zon, die vroeger rood zag, omdat onze handen met bloed waren bevekt. Laat onze harten één zijn, kom met ons in de bosschen, kom tot onze hutten aan den grooten stroom. Daar zullen wij den boom des levens planten, waarvan gij spreekt en onze krijgers zullen onder zijne bladeren rusten en gij moet komen en ons meer van het land vertellen, waar geen storm en geen dood is en de zon altijd schijnt.”

Nadat ELLIOT ruim 25 jaren met groote zelfverloochening en onvermoeiden ijver in den dienst des Heeren had gearbeid en de gevolgen van den ouderdom zich vertoonden, brak een tijd van zware beproevingen voor hem aan. Van zijne 6 kinderen, die hij zelf ook had opgeleid, nam de Heere er drie weg in den bloei der jaren, terwijl ook zijne trouwe gade van zijne zijde werd weggenomen. Niet minder smartelijk was voor hem een Indianenoorlog, die in 1675 uitbrak. Zeven der Gemeenten werden verwoest en velen vielen af, en zij, die trouw bleven, werden omgebracht. Bovendien hadden de overige Gemeenten ook zeer veel te lijden en scheen het, alsof de arbeid van een geheel menschenleven tevergeefs was geweest. Toch liet ELLIOT de hoop niet varen. Met nieuwen moed begon hij de Gemeenten op te zoeken om ze te troosten en te sterken, en de afvalligen weder terecht te brengen, zoodat het hem dan ook gelukte, de geleden schade grootendeels te herstellen.

Nu was echter zijne kracht gebroken. Zijne *Indianen* kon hij niet meer bezoeken en in *Roxbury* had reeds een opvolger zijne plaats vervangen. Tot aan zijn' dood bleef hij echter nog doen, wat hij kon en toen hij ten laatste zijn bed niet meer kon verlaten, leerde hij nog een' blinden knaap Bijbelteksten door ze hem voor te zeggen. Door duizenden beweend, ontsliep hij in 1695 in zijn Heiland. „De dood zal mij zijn als de slaap voor den vermoeide”, had hij voor zijn heengaan gezegd en zoo was het ook; hij was ingegaan, na een leven van arbeid in de rust, die over blijft voor het volk van

God. De stammen, aan wie hij het Evangelie bracht, zijn langzamerhand uitgestorven, en de taal, waarin hij den Bijbel vertaalde, wordt niet meer gesproken, doch velen juichen thans met hem voor den troon van het Lam.

De eerste Protestantsche Zending in Deensch Oost-Indië. ZIEGENBALG.

In het jaar 1690 was FREDERIK IV koning van *Demarken* geworden. Reeds vroeger als kroonprins was de begeerte bij hem opgekomen om de heidenen met het Evangelie te doen bekend worden, en daar *Denemarken* ook in *Oost-Indië* eenige bezittingen had, was hij er het allereerst op bedacht iets voor het heil zijner heidensche Oostindische onderdanen te doen. Echter stond hij in zijn eigen land met zijne liefde voor de Zending bijna alleen, en was er niemand te vinden, die lust of geschiktheid bezat als Zendingeling uit te gaan. Hij zond daarom zijn hofprediker naar *FRANKE* te *Halle* in *Duitschland* om raad en hulp; ook deze godvruchtige man had reeds aan de heidenen gedacht en bij een jeugdig student den rechten Zendingsijver weten op te wekken. Dit was *BARTHOLOMEÛS ZIEGENBALG*.

Hij was in het jaar 1683 geboren. Zijne vrome moeder had hem op haar sterfbed op den Bijbel als den grootsten schat des Christens gewezen en dit had hij niet vergeten. Nadat hij zijne eerste opleiding ontvangen had, kwam hij te *Halle* om er in de theologie te studeeren. Nu geraakte hij in kennis met *FRANKE*, die een gunstigen invloed op hem had. Ofschoon zijn zwak gestel hem bijna noodzaakte een ander middel van bestaan te kiezen, mocht hij echter zijne studiën volbrengen en werd hij leeraar te *Merseburg*, waar hij een zijner vroegere vrienden terug vond. Toen hij eenigen tijd later naar *Erfurt* ging, sloten beide mannen het volgend verbond: „Wij zullen in de wereld niets anders zoeken dan de verheerlijking van Gods

naam, de uitbreiding van Gods rijk, de voortplanting der goddelijke waarheid, het heil onzer naasten en de voortdurende heiliging onzer eigene zielen, al zal het ons ook nog zooveel kruis en lijden veroorzaken." Aan dit verbond bleef ZIEGENBALG zijn leven lang getrouw.

Weldra echter moest hij weder een jaar werkeloos blijven wegens lichaamslijden. Na zijne herstelling begaf hij zich naar *Berlijn* om daar als prediker op te treden, doch nu ontving hij de uitnoodiging om als Zendeling naar *Indië* te gaan, welke' hij met blijdschap aannam. Den 29^{en} Nov. 1705 ging hij met PLÜTSCHOW, een zijner academievrienden, van *Kopenhagen* op reis. Zij kwamen in 1706 te *Tranquebar* in *Voor-Indië* aan, doch werden er, niettegenstaande zij aanbevelingsbrieven van den koning medebrachten, koel ontvangen door de zoogenaamde Christenen. In den beginne hadden zij dan ook met vele bezwaren te kampen. Een der eerste moeilijkheden was de taal. Terwijl PLÜTSCHOW zich meer op het Portugeesch toeleigde, oefende ZIEGENBALG zich in de taal der inboorlingen. Veel hulp had hij hierbij van den kleinzoon van een inlandsch vorst, op wien de gesprekken eenen diepen indruk maakten. Later kwamen eenige Europeanen hun een bezoek brengen en vroegen om christelijk onderwijs, waarmede zij dadelijk in hun eigen huis begonnen.

Reeds in het volgend jaar zette ZIEGENBALG den Catechismus in de taal der inboorlingen over en werd eene Zendingskerk gebouwd, terwijl de kinderen in scholen werden onderwezen. Met onvermoeiden ijver zetten zij hun' arbeid voort en trokken het land door om overal het Evangelie te prediken. Op eene dier reizen kwamen zij bij eenen afgodstempel met de beeltenis van eenige afgoden, allen van fijn porcelein vervaardigd. Juist was de menigte bezig hun' heidenschen godsdienst waar te nemen. Op dit gezicht werden zij ontstoken en zich zelf vergetend, snelden zij op de afgoden toe, wierpen ze op den grond of sloegen hoofd en leden er af. Daarop wendden zij zich tot het volk, dat vol vrees en ontzetting hen had laten begaan, en trachten hen te overtuigen, dat dit geen goden waren, en er maar één God is, die alle dingen heeft gemaakt. Het is niet

bekend of hunne prediking hier vruchten heeft gedragen, doch in allen gevalle lieten de heidenen hen ongedeerd vertrekken.

Veel tegenstand ondervonden zij van de Europeanen en vooral van den kommandant der kolonie die zich als een echt vijand van de Zending deed kennen. Zoo sloot hij ZIEGENBALG eens zonder eenig recht vier maanden in de gevangenis op en ontnam hem zelfs zijne schrijfgereedschappen, die hij voor de vertaling van het N. T., waaraan hij in 1708 was begonnen, zoozeer behoefde. Toch kon de tegenstand niet beletten, dat het werk der Zending voortgang had. Nieuwe Zendingen kwamen uit *Duitschland* over, terwijl Duitsche vrienden eene drukkerij overzonden, waarop de overzetting van het N. T. in de taal der inboorlingen werd gedrukt. In 1714 ging ZIEGENBALG om eenige zaken te regelen naar *Europa*. Overal werd hij in *Duitschland* met geestdrift ontvangen, en waar hij kwam, wist hij den zendingsijver op te wekken. Toen hij in *Indië* terugkwam, zag hij met blijdschap, dat de Zending vorderde en het gestrooide zaad begon te ontkiemen. Eene nieuwe groote kerk werd gebouwd, en vele scholen waren opgericht. Met onvermoeiden ijver arbeidde ZIEGENBALG verder aan de vertaling van het O. T. doch de Heere riep hem weldra naar huis. Hij werd door eene zware ziekte aangegrepen en stierf in 1719. Nog leest men in de door hem gebouwde kerk den naam van den eersten heiden, dien hij doopte, door hem zelf geschreven. Met recht mag hij de grondlegger der Indische kerk heeten.

Intusschen was BENJAMIN SCHULTZE in *Indië* aangekomen, die zijn' arbeid voortzette en weldra de vertaling van het O. T. ten einde bracht. Ook de prediking van het Evangelie liet hij niet na en na eene moeilijke reis zette hij zich in *Madras* neder, waar hij in één jaar 140 heidenen kon doopen. Vooral legde hij zich toe op de beoefening der Indische talen en het gelukte hem in nog twee talen den Bijbel en andere boeken over te zetten. In 1743 keerde hij naar *Europa* terug, waar hij zich tot zijn' dood met de studie der taal bezighield.

In *Tranquebar* kwamen nog andere Zendingen, die door een'

spoedigen dood of door een te kort verblijf weinig zegen op hun werk hadden. Alleen KOHLHOFF heeft tijdens zijn dertigjarig verblijf aldaar veel gedaan. Het gelukte hem een inlander, AÄRON, tot prediker aan te stellen, die hem bij de uitgebreidheid der Gemeente zeer noodig was.

Het Evangelie begon in steeds wijder kring zijne kracht te openbaren en den heidenen tot zegen te zijn, zoodat nog voor den dood van KOHLHOFF het getal der Christenen tot 5600 was gestegen.

Vervolg. CRISTIAAN FREDERIK SCHWARTZ.

Onder de mannen, die voor de Zending in Indië van gewicht zijn geweest, komt aan CHRISTIAAN FREDERIK SCHWARTZ eene eerste plaats toe. Hij was in 1762 in *Duitschland* geboren en van zijn vroegste jeugd in Christelijken geest opgevoed. Aangetrokken door de geschriften van FRANKE, was hij naar *Halle* gegaan en had daar van BENJAMIN SCHULTZE de taal der inlanders geleerd. In het jaar 1750 kwam hij als Zendeling te *Tranquebar* aan en begon er weldra in de landtaal het Evangelie te verkondigen. Waar hij kon, stichtte hij nieuwe scholen en zond hij inlandsche onderwijzers en predikers uit, die hij zelf eerst had gevormd.

Later trok hij naar *Trichinopoly*, waar hij met grooten zegen predikte en voor de belangen der Gemeente werkzaam was. Geheele scharen kwamen hem hooren, zelfs van de aanzienlijksten des lands. Zijn Christelijke wandel verwierf hem aller achting en liefde. Zijn huis was een bedehuis, waarin hij dagelijks de kinderen verzamelde om met hen den Heere te bidden en lofliederen te zingen tot Zijne eer. Weduwen en behoeftigen erkenden hem als vader en dit was hij dan ook. Zoo liet hij eene rij huisjes bouwen, waarin zij kosteloos mochten wonen. Voor zich zelf stelde hij zich met een karig inkomen tevreden. Een oud huis, waarin hem naast zijn bed nauwelijks plaats overbleef om rechtop te staan, was zijne woning; een bord met rijst

en moesgroenten zijn middagmaal; zijn rok een ouderwetsche mantel van zwart katoen, doch bij dit weinige was hij tevreden en vergeenoegd. Als hij bij sommige gelegenheden een geschenk ontving, gebruikte hij het om eene school te bouwen en het overschot gaf hij aan de armen. De zegen op zijn' arbeid bleef niet uit, want hij verzamelde eene zeer groote Gemeente.

In alle richtingen trok SCHWARTZ het land door om den heidenen en Mohammedanen het Evangelie te brengen; zelfs vond hij toegang tot den RADJAH (vorst), die hem met belangstelling hoorde, ofschoon zonder dadelijk gevolg, omdat de Heidensche priesters hem wisten terug te houden. Later stond de vorst evenwel de oprichting van een zendingstation in *Tandschor* toe, waar SCHWARTZ zich heen begaf, nadat hij in *Trichinopoly* een' plaatsvervanger had gevonden. Dadelijk werd voor de kleine Gemeente, die er reeds bestond, eene kerk gebouwd en SCHWARTZ wijdde zich met onbezweken trouw aan zijne nieuwe taak. Eenigen tijd later werd hij door den Engelschen Gouverneur naar HYDER ALI, den vorst van een' anderen stam, gezonden als vredesonderhandelaar. Op zijne reis predikte hij overal het Evangelie en hij liet niet na ook den vorst op den eenigen Levensvorst Jezus Christus te wijzen. Hij maakte zulk eenen goeden indruk, dat de vorst zijn volk gebood hem overal ongehinderd te laten en hem zelf een geschenk in geld aanbood. Echter bleef hij uit vijandschap tegen de *Engelschen* doof voor het Evangelie. Van het geschenk liet SCHWARTZ een weeshuis bouwen. Ook nog in een ander gedeelte des lands mocht hij eene Gemeente stichten, die spoedig in bloei toenam.

Meer en meer won hij de vriendschap van den vorst van *Tandschor*, en toen deze zijn einde voelde naderen, liet hij SCHWARTZ bij zich ontbieden en droeg hem de voogdijschap op over zijn' aangenomen zoon. Ofschoon de trouwe dienaar des Heeren deze taak niet op zich kon nemen, zorgde hij toch voor zijne opvoeding en deed hem te *Madras* op school. Toen men later zijnen kweekeling de regeering wilde betwisten, plaatste SCHWARTZ hem met behulp der Engelsche regeering op den troon.

Voor zijn dood bezocht hij nog eens zijn' eerste Gemeente te *Tranquebar* en toen hij den voortgang van het Evangelie aanschouwde, riep hij met aandoening uit: „Wat heeft God gewrocht!” Weldra nam de Heere hem nu uit dit leven van onvermoeiden arbeid in Zijnen dienst weg. „Het is Gods wil mij weg te nemen”, zeide hij tot zijne vrienden. Nogmaals drong hij er bij den jongen vorst op aan de afgoden af te zweren en den eenigen waren God te dienen. Voor zijn' dood verzocht hij zijne vrienden nog een lied te zingen en zacht fluisterde hij de woorden: „Alleen tot U, Heer Jezus”, na. Eer het lied ten einde was, vouwde hij de handen en ging hij in in de vreugde des Heeren den 13^{en} Febr. 1798, diep betreurd door allen, die hem hadden gekend. De RADJAH richtte hem in *Tandschor* in de kerk een marmeren gedenkteeken op, doch schooner gedenkteeken had hij zich opgericht in de harten dergenen, die door hem tot den Heere Jezus waren gebracht. Thans zijn nog de sporen van zijn' gezegenden arbeid niet uitgewischt.

Jammer is het, dat intusschen de zendingsijver in *Denemarken* en *Halle* zoodanig verkoelde, dat men eindelijk de bloeiende Gemeenten aan haar lot overliet, zoodat zij langzamerhand weder begonnen te verwelken en als schapen werden zonder herder.

De Zending in Lapland. THOMAS VAN WESTEN.

De Apostel van Lapland.

Niet alleen voor de bekeering van de heidenen in zijne koloniën was koning FREDERIK IV werkzaam, ook op die van zijn eigen rijk vestigde hij zijne aandacht. In het Noorden van *Europa* woonden te midden van sneeuw en ijs de *Finnen* of *Lappen*, zooals de *Zweden* hen noemen. Wel waren reeds eenige pogingen aangewend om hen met den Zaligmaker bekend te maken, doch de groote massa bleef heidensch en zij, die zich hadden laten doopen, lieten meerendeels

toch de heidensche gebruiken niet na. Toen nu FREDERIK iemand naar *Lapland* had gezonden om den toestand der kerk te onderzoeken, en deze treurige berichten medebracht, drong hij op de Zending onder de *Lappen* aan. Het gevolg hiervan was, dat in het jaar 1714 te *Kopenhagen* een Zendingscollege werd opgericht. Terwijl dit alles geschiedde, had God reeds den man uitverkoren om de bekeering der heidensche *Finnen* op zich te nemen.

THOMAS VAN WESTEN was in het jaar 1682 te *Drontheim* geboren. Reeds in zijne jeugd had hij met vele moeielijkheden te kampen. Hij had zeer veel lust om te studeeren, doch zijn vader wilde de kosten niet betalen en toen eindelijk Christelijke vrienden hierin voorzagen, eischte zijn vader, dat hij de medicijnen zou beoefenen, ofschoon hij meer lust voor de godgeleerdheid had. Zoo kwam hij toch op de hoogeschool en na den dood zijns vaders wijdde hij zich aan zijn lievelingsvak. Een weelderig studentenleven heeft hij niet gekend; om den anderen dag kon hij slechts een sober maal bekomen en met nog een arm student, met wien hij samenwoonde, deelde hij één oude zwarte jas, zoodat de één thuis moest blijven, wanneer de ander uitging. In 1710 verkreeg hij, na volbrachte studiën eene predikantsplaats, waar hij zes jaar met zegen arbeidde. Toen werd hij door het Zendingscollege benoemd tot lector aan eene school voor Zendingen te *Drontheim*. Hij nam deze betrekking aan met de woorden: „Gij twijfelt niet aan mijn ijver en trouw, ik twijfel echter zeer aan mij zelf, doch verlaat mij op God.”

Het was niet alleen het doel van VAN WESTEN anderen tot Zending op te leiden, hij wilde zelf de eerste zijn, om den *Finnen* het Evangelie te brengen. Reeds in hetzelfde jaar 1716 ondernam hij met twee andere geestelijken zijne eerste reis naar het Noorden des lands. Daar hij de taal des volks reeds vroeger geleerd had, kon hij gemakkelijk met hen omgaan. Overal deed hij onderzoek naar hunne zeden en behoeften en hij was niet tevreden met hun het Evangelie te prediken, maar zocht hen ook op om hen daardoor nog te meer voor het Koninkrijk Gods te winnen. Nadat hij de beide geestelijken tot Zendingen aangesteld en rondreizende school-

meesters had benoemd, keerde hij met verscheiden Laplandsche kinderen, die hij voor de Zending wilde opleiden, naar *Drontheim* terug. Ofschoon hij hier veel tegenstand ondervond, zette hij het aangevangen werk met kracht voort.

In 1718 begaf hij zich voor de tweede maal met eenige vrienden op reis naar het land der *Lappen*. Zijne vriendelijkheid en liefde wonnen de harten der *Lappen* en velen kwamen tot bekeering; het zaad werd niet te vergeefs uitgestrooid. VAN WESTEN trok van plaats tot plaats en waar eene Gemeente ontstond, liet hij een zijner vrienden als Zendeling achter. Bovenal legde hij zich op de opvoeding der kinderen toe en zorgde zooveel mogelijk, dat zij werden onderwezen. In 1719 ging VAN WESTEN naar *Kopenhagen*, waar hij den koning met zijne werkzaamheden onder de *Finnen* bekend maakte en de Zending opnieuw aanbeval.

Voor de derde maal ging de onvermoeide man in 1722 naar het Noorden om er weder velen tot den Heere Jezus te leiden. Er ontstond eene groote opwekking zelfs onder de kinderen. Zij smeekten hem op de knieën hun onderwijs te geven en toen hij scholen had opgericht, kwamen zij met vreugde om onderwijs te ontvangen. Veel hulp had VAN WESTEN van een zijner Zendelingen JENS KINDAL, een man, die onvermoeid tot heil der arme *Lappen* werkzaam was en van wien VAN WESTEN zeide: „KINDAL is sterk tegen den Satan als een jonge leeuw. Had ik slechts vier KINDALS dan zou ik de Zending in *Noordland* spoedig voltooid hebben.” Op deze reis kwam hij ook in eene streek, waar de bewoners het plan gevormd hadden hem en zijne vrienden te dooden, doch, toen zij het Woord Gods vernamen, kwamen zij tot bedaren en eindigden met in den Heere te gelooven. Zoo bezocht hij ook een' stam van 283 zielen, die boven in het gebergte woonden en zich sinds menschenheugenis niet in de dalen hadden laten zien. Nog geen Zendeling had het gewaagd hun het Evangelie te prediken, doch VAN WESTEN beklom het gebergte en door zachtheid en liefde wist de trouwe dienstknecht des Heeren hen voor het Christendom te winnen. In 1723 keerde hij naar *Drontheim* terug.

Vervolgens werkte hij tot bekeering der heidensche *Lappen*, die nog in de omstreken van *Drontheim* woonden. Soms kwamen gansche scharen *Finnen* tot hem en lieten zich doopen. Tot eene nieuwe reis naar het Noorden kwam het niet meer: zijne gezondheid was geschokt. Toch bleef hij tot zijn' dood voor het heil der *Finnen* werkzaam; vooral ook besteedde hij zijn' tijd aan het schrijven van geschriften voor en over de Zending onder de *Finnen*. In het voorjaar van 1727 riep de Heere hem naar huis. Zijne vrienden moesten de kosten zijner begrafenis betalen, daar hij steeds alles aan de Zending had besteed en zelf menigmaal in kommervolle omstandigheden geleefd. Zijn naam bleef in zegening bij de *Lappen* die hem noemden „De lector, die de *Finnen* liefheeft.” Zijn werk was niet ijdel geweest. Reeds in 1725 waren er ruim 7000 *Lappen*, die in den Heere Jezus als hun Zaligmaker geloofden, terwijl talrijke kerken en scholen waren gesticht.

De Zending in Groenland. HANS EGEDE, de Apostel van Groenland,

---

In het begin der 18^e eeuw woonde op een der Loffodische eilanden, *Vogen* geheeten, de predikant HANS EGEDE, in wiens hart de Heere de begeerte gewekt had om de bewoners van *Groenland* met den Heere Jezus bekend te maken. Reeds als kind had hij hooren vertellen, dat twee broeders op hunne reis, door storm overvallen, naar de Groenlandsche kust gedreven waren en er geheele dorpen met Christenen hadden gevonden. Dit verhaal was hem bijgebleven. Op *Vogen* was hij in het bezit gekomen van eene geschiedenis van *Groenland*, waarin hij soms halve nachten zat te lezen, al kon hij er niet zeer veel bijzonders uit te weten komen. Toch werd het zijne vaste overtuiging, dat God hem riep om naar het *Groene land*, dat veeleer *IJsland* mocht heeten, te gaan. Doch kon hij wel zulk eene taak op

zich nemen? Zijne vrouw en kinderen, zijne Gemeente, de gevaren aan zulk eene onderneming verbonden waren zoovele bezwaren, die hem moesten terughouden. En dan kwam hem het woord des Heeren in de gedachte: „Wie vader of moeder lief heeft boven Mij, is Mijns niet waardig, of wie zoon of dochter lief heeft boven Mij, is Mijns niet waardig.” Zoo had de vrome man een’ moeielijken strijd. Toen hij eindelijk zijne vrouw met zijn plan bekend maakte, somde zij allerlei bezwaren op en overlaadde hem met verwijtingen. Ofschoon ook hier teleurgesteld, gaf hij zijn plan niet op en smeekte den Heere om hulp en bijstand.

God wist zijne vrouw zoo te leiden, dat zij langzamerhand voor de zaak werd gewonnen. Sinds zij haren man had tegengehouden, ondervond zij allerlei teleurstellingen en verdrietelijkheden. Daaronder behoort vooral het volgende. Eens was haar oudste zoon, de tienjarige PAUL, tijdens de ebbe naar het strand gegaan om te vissen. Van rots op rots voortgaande, was hij al verder van den wal geraakt en in zijn vuur voor het vissen merkte hij niet, dat het water intusschen begon te wassen. Reeds zijn verschillende rotsen door het water bedekt en is hem den terugtocht belet. Nog heeft hij gelegenheid op een hooger rotsblok te klimmen, in de hoop, dat dit niet overstroomen zal. Terwijl de jongen daar zoo staat, komt zijne moeder aangelooopen en ziet haar kind op grooten afstand van het land in het grootste gevaar. De angstige vrouw ziet geen middel om haar zoon ter hulp te komen, daar er geen boot aanwezig is en niemand het wagen durft zwemmende de rots te naderen. Intusschen wast het water nog steeds en dreigt de wijkplaats van den ongelukkigen knaap te overstroomen en hem in de golven mede te sleuren. Met kloppend hart staat de moeder aan het strand, vier uren lang. Gelukkig was het water slechts tot den rand van het rotsblok gekomen en haar lieveling gespaard. Weldra kon hij nu den oever bereiken, waar zijne moeder hem aan haar harte drukte.

Door dergelijke ervaringen kwam zij tot nadenken en zeide: „Zou God mij ook tegenwerken, omdat ik mijn’ man tegenwerk?” Nu sprak zij er met haren man over, die haar aanraade er in het gebed

met God over te spreken en Zijne hulp te vragen. En dit had een gunstig gevolg; weldra was alle tegenstand weg en spoorde zij zelve haren man aan om zoo spoedig mogelijk naar *Groenland* te gaan, waarover EGEDE niet weinig verblijd was.

Nadat hij in 1718 van zijne Gemeente afscheid had genomen, ging hij met zijn gezin naar *Bergen*, waar hij eenige kooplui voor zijn plan zocht te winnen. Toen dit niet gelukte, begaf hij zich naar den koning te *Kopenhagen*, die hem ondersteuning beloofde. Met veel moeite kreeg hij f 24000 bijeen, waarvan een schip „de *Hoop*” werd gebouwd. Met nog twee schepen ging EGEDE den 3en Mei 1728 op reis. Na eenen moeilijken tocht kwamen zij den 3en Juli op *Groenland* aan.

In tegenwoordigheid van vele nieuwsgierige *Eskimo's* gingen zij aan land. Hun eerste werk was het bouwen van een huis. Toen zij dat hadden betrokken, begonnen zij met het volk kennis te maken en pogingen aan te wenden om de taal te leeren, doch dit ging zeer moeielijk, daar de bewoners schuw waren en op de vlucht sloegen, zoo EGEDE hen naderde. Doch hij liet den moed niet zakken en tegen het einde van het jaar kon hij met eenige inboorlingen in aanraking komen. Zoodra hij vernomen had, hoe zij de vraag: „wat is dat?” uitdrukten, vroeg hij hun van al het omringende den naam en schreef dien dan zoo goed mogelijk op. Zoo ging een deel van den winter voorbij en eindelijk liepen de *Eskimo's* weer weg.

Intusschen dacht EGEDE er over om degenen, die van tijd tot tijd eens kwamen kijken, het Evangelie te verkondigen. Daar hij de taal nog niet voldoende kon spreken, liet hij zijn' zoon eenige Bijbelsche platen teekenen, welke hij dan liet zien en zoo goed mogelijk verklaarde. Toen zij begrepen, dat Jezus Christus zieken had genezen en dooden opgewekt, begeerden zij dit ook van den Zendeling. Nadat het hem met Gods hulpe gelukt was eenigen hunner zieken te herstellen, kregen zij eenig vertrouwen in hem, doch wilden van het Evangelie niets weten. Zij hielden hem voor een machtig tovenaars, zooals zij er zelf ook hadden.

Bij deze teleurstelling kwam nog het gemor van het scheepsvolk

en de overige kolonisten, toen het beloofde schip in het volgend jaar niet op den bepaalden tijd verscheen. Zij wilden terug, doch hij wist hen over te halen nog drie dagen te wachten, in welken tijd hij den Heere vurig om uitkomst bad. Op den derden dag liepen dan ook twee schepen de haven binnen, die levensmiddelen en een aanmoedigenden brief voor EGEDE medebrachten. Met nieuwen moed ging hij nu weer aan het werk. Hij hield zich met zijne twee zonen eenigen tijd onder de *Eskimo's* op en leerde verder hunne taal.

Bij zijne terugkomst bracht hij twee weesjongens en één gezin mede. Zij leerden hem de taal, terwijl hij hun lezen leerde. Dit kostte vrij wat moeite en om hen aan te moedigen beloofde hij hun voor elke letter, die zij kenden, een klein geschenk. In den beginne hielp dit, doch weldra zeiden zij: „Wat beteekent het den ganschen dag op een papier te turen en te roepen: a, b, c!” Zij vonden de *Groenlanders* veel beter menschen, want die konden nog zeehonden vangen, vogels schieten enz.

In 1723 kreeg EGEDE een helper, ALBERT TOP, met wien hij de studie der taal voortzette en het zoover bracht, dat hij den volgenden winter de *Eskimo's* het Evangelie kon prediken. Ook dit beviel hun weinig. Als hij pas was begonnen vroegen zij, of hij haast gedaan had. Zij lachten er om en vonden het dwaas, dat de Heere Jezus was gedood. Dat zouden zij niet gedaan hebben.

Zoo volgde de eene beproeving op de andere. Toen EGEDE begreep dat er met de *Groenlanders* niets was aan te vangen, begon hij zich op de opleiding van kinderen toe te leggen. Dit ging beter, doch ook menigmaal kwamen de ouders hunne kinderen weer weg halen. In 1731 ontving de vrome man het treurig bericht, dat de koning gestorven was en zijn opvolger de kolonie wilde opheffen. Nu keerden allen naar het vaderland terug, doch EGEDE bleef tot groote blijdschap der *Groenlanders*, die nu zagen, dat hij hen liefhad. Gelukkig veranderde de koning van gedachte en ondersteunde van toen af de Zending weer.

Nieuwe beproevingen wachtten hem nu echter. In de eerste plaats braken de pokken uit, waaraan ongeveer 3000 *Groenlanders* stierven,

maar allermeeest trof hem de zware slag van den dood zijner trouwe gade. Met geduld had zij steeds alle wederwaardigheden gedragen en in alle teleurstellingen haren man weten op te beuren. Maanden lang had zij tijdens de ziekte de inboorlingen verzorgd, doch dit had hare krachten gebroken, zoodat zij gevoelde te zullen sterven. Zij ging in het volste geloof tot den Heere en terwijl zij ontsliep zegende zij nog haren diepbedroefden echtgenoot. Door zwakheid uitgeput, begon EGEDE nu aan de terugreis naar het vaderland te denken. Toen nieuwe zendelingen waren aangekomen om het werk voort te zetten, onder wie ook zijn zoon PAUL, nam hij in 1735 afscheid met eene predikatie over Jes. 49 : 4, en vertrok naar *Kopenhagen*.

Nog twintig jaar bleef hij voor de Zending in *Groenland* arbeiden als bestuurder eener kweekschool voor Zendingen naar *Groenland*, die hij zelf in het Groenlandsch onderwees. In zijn' ouderdom ging hij bij zijne dochter op *Falster* wonen, waar hij den 5 Nov. 1758 zijn veel bewogen leven eindigde en in zijn' Heer en Heiland ontsliep. Al had hij bij zijn vertrek in *Groenland* moeten zeggen: „Ik heb te vergeefs gearbeid”, omdat hij geen vruchten gezien had, toch had hij zeer veel gedaan. Hij had gezaaid, wel menigmaal al gaande en weenende, doch het zaad was niet op den weg, of tusschen de doornen alleen gevallen, maar ook in goede aarde: het ontkiemde slechts langzaam en anderen zouden maaien, wat hij had gezaaid.

De Zending der Broedergemeente in Groenland. MATTHIAS STACH en CHRISTIAAN DAVID.

In het voorjaar van 1731 had te *Kopenhagen* de kroning plaats van den nieuwen koning CHRISTIAAN VI. Onder degenen, die de feesten bijwoonden, behoorde ook de edele en vrome graaf LODEWIJK

VAN ZINZENDORF, de man, die de verdruchte Moravische Broeders op zijn eigen landgoed eene wijkplaats had aangeboden en wiens lust het was bovenal den Koning der koningen te dienen. Terwijl hij te *Kopenhagen* was, zag hij twee Groenlanders, vernam veel van HANS EGEDE en hoorde, dat de Zending in *Groenland* zou worden opgeheven. Als hij nu in *Herrnhut* was teruggekeerd, vertelde hij alles wat hij gezien en gehoord had aan de Gemeente en wees er op, dat deze Groenlandsche Zending niet mocht worden opgegeven. Zijne woorden maakten op de toehoorders een' diepen indruk.

Een van hen MATTHIAS STACH voelde dadelijk eene sterke begeerte om naar *Groenland* te gaan. „Ik was toen”, zoo verhaalde hij zelf, „aan het werk met FREDERIK BÖHNISH en deelde hem mede, wat er in mij omging, waarop hij mij zeide, dat hij dezelfde begeerte had. Wij verwijderden ons in een boschje, knielden neder en smeekten den Heere om licht in deze zaak, en om ons op den rechten weg te leiden. Daarop werden wij met groote blijdschap vervuld en gaven de Gemeente van onze begeerte schriftelijk kennis. Langen tijd bleven wij op antwoord wachten tot de Graaf ons vroeg, of wij bij ons voornemen bleven, waarop wij een bevestigend antwoord gaven.”

Intusschen verliep er nog een jaar en FREDERIK BÖHNISH ging op reis. Eindelijk werd er tot eene Zending naar *Groenland* besloten. MATTHIAS STACH, zijn neef CHRISTIAAN en CHRISTIAAN DAVID boden zich aan om de taak op zich te nemen. Met weinig kleeren en geld, waarover zij zich niet bekommerden, gingen zij op reis, nadat zij in een vurig gebed hunne zaak den Heere hadden opgedragen. Allereerst reisden zij naar *Kopenhagen*, waar men hen voor dwaas uitschold, omdat zij als eenvoudige werklieden wilden aanvangen, wat EGEDE als ontwikkeld man niet gelukte. Echter vonden zij een' vriend in den graaf VON PLETZ, die door hun eenvoud en geloofsmoed was getroffen. In den beginne maakte hij vele tegenwerpingen. „Hoe denkt gij in *Groenland* u voedsel te verschaffen?” vroeg hij hun, waarop zij antwoordden: „Met Gods hulp en onzer handen arbeid. Wij zullen een huis bouwen en het land bewerken.”

„Doch daar is geen hout om een huis van te bouwen”, hernam de graaf. „Nu dan zullen wij een’ kuil in den grond graven en daar in gaan wonen,” zeiden zij. „Neen,” antwoordde de graaf; „dan zal ik u hout mede geven om een huis te bouwen.” Op zijn aandringen gaf de koning hun verlof om naar *Groenland* te vertrekken. De koning en andere aanzienlijke personen verschaften hun de middelen om de reis te doen. Den 10^{en} April 1733 gingen zij onder zeil en den 20^{en} Mei kwamen zij bij EGEDE aan.

Zij begonnen hun’ arbeid met het zoeken naar eene geschikte plaats voor het bouwen van een huis. Toen zij er eene gevonden hadden, droegen zij haar biddend den Heere op, bouwden eene hut en later een woonhuis. Verbazend veel moeite kostte hun het leeren der taal, waartoe EGEDE hun zijne geschriften afstond. Als ongeleerde mannen was het voor hen eene ware pijniging eene taal uit boeken te leeren en dit was toen de eenige weg, daar zij met de inboorlingen niet in aanraking konden komen. Doch voor niets deinsden zij terug, al hadden zij met eene menigte bezwaren en moeiten te kampen. Zij vertrouwden op den Heere hunnen God in allen nood en dat gaf hun kracht om voort te arbeiden. Na veel wederwaardigheden, zooals gebrek aan voedsel en ziekte, werden zij in 1734 verblijd door de komst van FREDERIK BÖHNISH en JOHAN BECK. Zij sloten samen een verbond en besloten te gelooven, al was er niets te zien, te hopen, al was er niets te verwachten. Het was hun in den beginne maar niet mogelijk op de *Eskimo’s* eenigen invloed uit te oefenen. Soms wilden dezen hun zelfs geen spijze verkoopen en gooiden zij hun met steenen of vernielden hunne goederen. Toch schonk de Heere hun een’ helper in een’ *Eskimo*, die van verre tot hen kwam om hun voedsel te verkoopen. Als zij somwijlen met enkele inboorlingen een gesprek hielden over hun eeuwig heil, bespotten dezen hen en zeiden: „Toon ons uw God, dan zullen wij in Hem gelooven en Hem dienen. Onze ziel is gezond en als we maar genoeg te eten hebben, zijn we tevreden.” Zoo ging nog menige dag en week voorbij, zonder dat zij eenige vrucht van hun werk zagen, doch op Gods tijd zou ook over *Groenland* het licht opgaan. Dat was in 1738.

Eenige wilden, die uit het Zuiden naar het Noorden trokken, bezochten hen, terwijl JOHAN BECK juist bezig was met het afschrijven van eene vertaling van het Nieuwe Testament. Zij wenschten te weten, wat er in dat boek stond, en deden verschillende vragen. De Zendeling leest hen wat voor en zegt, dat de Zone Gods op aarde is gekomen om door Zijn lijden en sterven menschen zalig te maken en dat zij in Hem moeten gelooven om gered te worden. Daarop las hij hen den zielestrijd des Heeren in *Gethsemane* voor, terwijl allen met diepe stilte luisterden. Een der toehoorders, KAJARNAK, stapt op de tafel toe en zegt met grooten ernst: „Hoe was dat? Laat mij dat nog eens hooren; want ik wensch ook zalig te worden.” Zulke woorden had de Zendeling nog nooit van een’ *Groenlander* gehoord. Zij ontroerden hem en nog eenmaal las hij hun, terwijl tranen van vreugde over zijne wangen biggelden, het lijden en sterven des Heeren voor. Weldra kwamen er nu nog anderen, die onderwijs begeerden. KAJARNAK werd krachtdadig bekeerd. „Hij had,” zeide hij „een’ haak in zijn hart ontvangen, dien hij niet kwijt kon worden.” Toen men hem eens op een feest ter eere van de zon noodigde zeide hij: „Ik heb eene andere vreugde: Christus is in mijn hart verzezen”. Altijd had hij den Zendingen iets te vragen en spoedig begon hij zelf onder zijne landgenooten het Evangelie te verkondigen, ’t geen hem den haat van velen op den hals haalde, doch op menigeen ook een’ gunstigen invloed uitoefende. Weldra woonden eenige huisgezinnen te *Nieuw-Herrnhut*, met wie nu dagelijks godsdienstoefening werd gehouden.

In 1739 werd KAJARNAK met zijn gezin gedoopt en ontving hij den naam van SAMUEL. Nu barstte de woede der inboorlingen los en zij wilden hem dooden, zoodat de jeugdige Gemeente uiteen gejaagd werd, hetgeen dit voordeel had, dat de vluchtelingen overal, waar zij kwamen, het Evangelie verkondigden. In 1740 kwam KAJARNAK terug, doch zijn nuttig leven was kort. Het volgend jaar kreeg hij hevige pijn in de zijde, en leed vele smarten. Hij verdroeg ze geduldig en zeide: „Zij zijn niets in vergelijking van die, welke de Heere voor mij heeft geleden.” Zijn oog bleef op

zijn' Jezus gevestigd, en toen men aan zijn sterfbed stond en weende, zeide hij: „Weest niet bedroefd om mij, gij hebt immers gehoord, dat de geloovigen na den dood bij den Heiland in die eeuwige vreugde komen? Gij weet, dat ik van u allen de eerste ben geweest, die bekeerd is en nu is het Zijn wil, dat ik ook de eerste ben, die tot Hem ga.” Onder het gebed der Broeders ontsliep hij.

Van toen af nam het aantal bekeerden steeds toe en werden nieuwe Gemeenten gesticht. CHRISTIAAN DAVID, die het eerste huis had gebouwd, kwam over en bouwde ook de eerste kerk. Spoedig weerklonken hier in de Groenlandsche taal liederen ter eere van God en den Zaligmaker en stegen de gebeden tot den troon der genade. Zoo ging de Zending op *Groenland* meer en meer vooruit en al is ook thans nog in *Groenland* de werkzaamheid der Zendelingen noodig, toch hebben de Moravische Zendelingen, die langen tijd als roependen in de woestijn waren, eene baan mogen maken in deze wildernis voor den Heer onzen God. Onder de schare, die niemand tellen kan, bevinden zich ook vele *Eskimo's*, die met EGEDE en de Broeders den Heere prijzen en loven tot in eeuwigheid.

De Zending in Labrador. JENS HAVEN.

Met een Hollandsch schip werden in 1740 eenige Zendelingen naar *St. Thomas* in *West-Indië* overgebracht. De stuurman EHRHARDT, een ruwe zeeman, die beter vloeken dan bidden kon, spotte met deze mannen en lachte om hetgeen zij gingen doen. Aangekomen besloot hij met eenige matrozen ook eens naar den »*Bazuinenberg*,» zooals de plaats heette, waar de kerk stond, te gaan. Hetgeen hij daar hoorde, het innig gebed en de vurige toespraak, trof zijn hart echter zoodanig, dat hij dikwijls op den *Bazuinenberg* terugkwam en eindelijk als een discipel des Heeren naar Holland terugkeerde.

Later kwam hij te *Nieuw-Herrnhut* in *Groenland*, waar hij vernam, dat op *Labrador Eskimo's* woonden, die met de *Groenlanders* veel overeenkomst hebben. Nu werd het zijne begeerte daar als Evangeliebode heen te gaan. En hij ging er heen om er zijn leven in den dienst des Heeren te laten. Met nog vier Moravische Broeders en van het noodige voorzien, verliet hij in 1752 Londen. Zij kwamen te *Labrador* aan en vonden eene geschikte plaats om een huis te bouwen, waarmede de vier Broeders werden belast. EHRHARDT zeilde intusschen meer noordwaarts en ging op zekere plaats met vijf man van het scheepsvolk aan land. Geen van hen kwam evenwel terug en nadat, men acht dagen te vergeefs had gewacht en begreep, dat zij door inboorlingen waren vermoord, zeilden de matrozen naar de Broeders en smeekten hen mede naar Europa terug te keeren, daar zij anders de reis niet konden volbrengen. Later vond men de lijken der zes mannen. Zoo mislukte deze eerste poging, doch de Heere vergat *Labrador* niet.

JENS HAVEN, een eenvoudig timmerman, werd eens op reis door een onweder overvallen en door een bliksemstraal bewusteloos ter aarde geworpen, waarop hij eenige dagen in groote onrust bad en weende, tot hij eindelijk vrede vond in het bloed des Kruises. Nu was het zijn wensch den Heiland te dienen en toen het bericht van EHRHARDTS dood hem ter oore kwam, wenschte hij diens plaats te vervangen. Op raad van den GRAAF VAN ZINZENDORF ging hij eerst naar *Groenland* om er de taal te leeren en bleef daar eenige jaren. In 1764 vertrok hij naar *Labrador*. Als een *Eskimo* gekleed betrad hij den bevroren bodem en kon met de inboorlingen een gesprek aanknoopen. Zij begeerden dat hij met hen ging naar een afgelegen eiland. Niet wetend, wat zijn lot zou zijn en gedachtig aan EHRHARDTS wedervaren, aarzelde hij, doch zijn geloof overwon. Hij wentelde zijnen weg op den Heer en zeide: „In Uwen naam zal ik met hen gaan; dooden zij mij, zoo is mijn werk op aarde volbracht en zal ik bij U leven: sparen zij mij, dan zal ik daaruit weten, dat het Uw wil is, dat zij Uw Evangelie zullen hooren en gehoorzamen.” Zoo ging hij, en toen hij was aangekomen, riepen de inboorlingen: „Onze

vriend is gekomen!" Zijn geloof werd niet beschaamd. Na eenigen tijd keerde hij met blijde tijding naar Europa terug.

Het volgend jaar bezocht hij opnieuw met DRACHART en eenige anderen *Labrador*. Zij werden vriendelijk ontvangen en spraken menigmaal met de *Eskimo's* over de dingen van het Koninkrijk Gods, doch zonder blijvend gevolg. Tegen den winter keerden zij naar *Engeland* terug met het doel een volgend jaar een station te vestigen. Een oorlog tusschen *Eskimo's* en *Engelsche* kooplieden belette dit evenwel en zoo moesten zij eenige jaren op beter gelegenheid wachten. Onder de gevangen *Eskimo's*, die naar *Engeland* werden gebracht, behoorde ook eene vrouw met haar' zoon, met wien HAVEN vroeger in aanraking was geweest. Hij nam dezen jongen tot zich, zorgde voor zijne opleiding en ofschoon hem dit in den beginne zeer veel moeite kostte, werd HAVEN's gebed verhoord en JARPIK, zoo heette de knaap, begon den Heere Jezus lief te krijgen. Reeds verheugden de Broeders er zich in dezen jongeling tot Zendeling op te leiden, doch God nam hem weg als de eersteling der geloovige *Eskimo's* uit *Labrador*. In zijne ziekte zeide hij: „Jezus, ik wil tot U gaan. Erbarm U mijner om Uwer wonden wil." De moeder van JARPIK wist de belangstelling in *Engeland* voor *Labrador* op te wekken en zoo werd in 1771 tot het stichten van een' Zendingspost besloten.

HAVEN, die intusschen gehuwd was, vertrok nu met zijne gade en nog eenige andere Zendingen naar het land zijner begeerte. Vele waren de gevaren en beproevingen, die zij hadden te ondervinden, doch in alles bleven zij hun vertrouwen op den Heere vestigen. Zij werden wel vriendelijk ontvangen, doch tot werkelijke bekeering kwam het nog dadelijk niet. Het volgend jaar winter kwam evenwel een woest man ANAUKÉ tot bekeering. Hij ontsliep weldra daarop in vrede in zijn' Heiland. Zijn heengaan maakte op velen diepen indruk. Spoedig kwamen eenige gezinnen in de nabijheid der Zendingen wonen en hieruit ontstond de eerste Gemeente.

Van tijd tot tijd deden de Broeders tochten met het schip langs de kusten om geschikte puten voor Zendingstations te zoeken en met de inboorlingen te spreken. Op een dezer tochten verging het

schip en vonden twee Zendelingen hun graf in de golven. Ook op de tochten over land hadden zij met vele gevaren te worstelen, doch tot hunne blijdschap nam de Gemeente te *Nain* toe en ook een nieuwe post te *Okak* begon te bloeien. Menig *Eskimo* kwam tot het geloof in den Heere Jezus. Het zou ons te ver voeren, zoo we er hier nog meer van wilden verhalen.

Nadat in 1782 nog een derde station was gesticht en HAVENS krachten begonnen te verminderen, moest hij de taak aan zijne medearbeiders overlaten en keerde met zijne vrouw en eenigen zoon naar *Europa* terug. Hij deed eenigen tijd daarna nog eene Zendingsreis naar *Zuid-Rusland* en vestigde zich vervolgens te *Herrnhut*, waar hij zijne laatste dagen in kalmte en vrede sleet. Zes jaren lang was hij volkomen blind en geen wonder, zijne oogen hadden in *Labrador* veel geleden door de koude. Soms tijds was het er zoo koud, dat de oogleden dicht voren en men ze elk oogenblik open moest trekken. Steeds bleef hij opgeruimd en blijmoedig, zich verheugende, dat de Zending in *Labrador* goede vorderingen maakte. In 1796 ging hij op 72 jarigen leeftijd in de eeuwige rust. Op een stuk papier vond men deze woorden door hem geschreven: „Laat het volgende aan het verhaal van mijn leven worden toegevoegd: „Op zekeren dag ontsliep JENS HAVEN, een arm zondaar, die naar zijn eigen oordeel de verdoemenis verdiende, in vrede zich verlatende op den dood en de verdiensten van Christus.”

Sinds HAVEN's dood is de Zending in *Labrador* steeds voortgegaan en het aantal Gemeenten vermeerderd. Het door hem uitgestrooide zaad begon flink op te schieten en vruchten voort te brengen. Tegenwoordig zijn er zes Zendingsstations en eene groote menigte gedoopten. Er is een weeshuis en overal zijn scholen, waarin de jeugd Christelijk onderwijs ontvangt.

Onder de Zendelingen, die in onze eeuw in *Labrador* hebben gearbeid, behooren nog genocmd te worden GEORGE KINCH († 1857) en BENJAMIN KOHLMEISTER († 1874).

Ten einde de Zendelingen in de onherbergzame streken van het noodige te voorzien gaat sinds tal van jaren iederen zomer een

Zendingschip naar *Labrador*, voorzien van eenen grooten voorraad levensmiddelen enz. Met smart wordt dan ook elk jaar naar de aankomst van dat schip verlangd en als men het in het gezicht krijgt, klinkt het in 't rond: „het schip komt, het schip komt!” Als het eenmaal in de haven ligt, is alles in de weer; kisten worden ontladen en geopend om daarna weder met producten van *Labrador* gevuld; brieven geopend en haastig gelezen en nieuwe ingepakt voor de vrienden in *Europa*. En ook de kinderen krijgen hun deel. Steeds is er een kist in met Kerstgeschenken voor de Eskimosche jongens en meisjes. Wat een blijdschap en zegen voor die kinderen, dat zij nu op Kerstmis ook feest mogen vieren, maar nog grooter zegen, dat zij nu van den lieven Heiland hooren en niet meer in onwetendheid ronddolen!

Aanvang der Zending in West-Indië. LEONARD DOBER en DAVID NITSCHMANN.

Terwijl de GRAAF VAN ZINZENDORF te *Kopenhagen* met twee *Eskimo's* kennis maakte, ontmoetten op zekeren dag eenige zijner bedienden een' gewezen negerslaaf uit *West-Indië*, ANTON geheeten, die hun veel van de ellende der slavernij vertelde en dat zijne zuster, die daar op *St. Thomas* nog slavin was, ook met den waren God bekend wenschte te worden. Later kwam deze ANTON te *Herrnhut* en deelde den Broeders een en ander over den toestand der slaven mede, met dit gevolg, dat twee hunner begeerte kregen om als Zendingen naar dat verre land te gaan, al moesten zij, om toegang tot de slaven te verkrijgen, zelf in slavernij gaan. Met goedvinden der Gemeente gingen dan ook in 1732 LEONARD DOBER de pottenbakker en DAVID NITSCHMANN de timmerman op reis. Met slechts f 9.— aan reisgeld in den zak, maar een vast vertrouwen op den

Heere in hun hart, begaven zich deze eenvoudige lieden naar *Kopenhagen* om er gelegenheid tot den overtocht te vinden. In den beginne werden zij als dwazen bespot en uitgelachen, doch door hunne Christelijke volharding wonnen zij veler genegenheid en eindelijk werd er zooveel geld bijeen gebracht, dat zij de reis konden betalen. Zij vertrokken met een Hollandsch schip en leerden onderweg de Hollandsche taal, die de *Negers* op *St. Thomas* ook spraken.

Den dag na hunne aankomst zochten zij ANTONS zuster op, voor wie zij eenen brief hadden, die op verzoek door de Zendelingen geopend en gelezen werd. Intusschen hadden zich eenige *Negers* om hen verzameld, aan wie zij dadelijk het Evangelie verkondigden. Deze klopten van vreugde in de handen, toen zij vernamen, dat de Blijde Boodschap ook voor hen was. Nu was het voor de Broeders echter zaak om middelen in het werk te stellen ten einde in hun onderhoud te voorzien. Voor NITSCHMANN was dit als timmerman minder moeilijk, doch DOBER kon met zijn handwerk niets verdienen. Intusschen vonden zij bij een der planters gelukkig ondersteuning. Deze had een nog onvoltooid huis, dat hij hen verder liet afmaken. Zij lieten geene gelegenheid voorbijgaan om met de *Zwarten* in aanraking te komen en vooral des Zondags verzamelden zij eene schaar van toehoorders om zich heen, die zij met den eenigen Zaligmaker bekend maakten. Op velen had hunne prediking eenen gunstigen invloed en hieronder behoorden ook de zuster van ANTON en haar echtgenoot.

Terwijl NITSCHMANN, die zijn' vriend slechts naar *St. Thomas* zou brengen, naar *Europa* terugkeerde, kwam DOBER in dienst van den Gouverneur als Onderwijzer der kinderen. Nu had hij geen gebrek te lijden, doch hij was hierover niet erg gerust; in plaats van een slaaf te worden, had hij nu een goed leven. Hij besloot zich geheel aan de Zending te wijden, al moest hij daardoor armoe en gebrek lijden. Hij huurde in het dorp *Tappus* eene kleine woning en verdiende een karig loon met de betrekking van bewaker eener plantage, doch had nu meer gelegenheid met de slaven in aanraking te komen. Binnen kort had hij vier *Negers*, die zich bij hem aansloten, en zijn arbeid in 's Heeren dienst bleef niet ongezegend.

Intusschen verliepen weken en maanden, dat hij niets van *Herrnhut* hoorde, doch terwijl hij op zekeren avond bij een wachtvuur zat, stonden op eens drie mannen voor hem en toen hij opzag, herkende hij onder hen een zijner vroegere vrienden, TOBIAS LEUPOLD. Een schip met Zendingen was aangekomen, die het aangevangen werk zouden voortzetten, daar DOBER benoemd was tot Ouderling te *Herrnhut*. Ofschoon hij gaarne bij de *Negers* had willen blijven, moest hij toch aan deze roeping gehoor geven en keerde in 1735 naar *Duitschland* terug. Zijne opvolgers namen zijne taak over.

Onder de mannen, die na DOBER het meest voor de Zending op *St. Thomas* hebben gedaan, verdiend FREDERIK MARTIN te worden genoemd. Met ijver en liefde wijdde hij zich aan zijne Zending. Overal zocht hij de *Negers* op en zoo zij eenige blijken van toegenegenheid hadden gegeven, liet hij ze niet los voor zij geheel waren gewonnen. Door groote liefde won hij hen en zijne milddadigheid was spoedig algemeen bekend. Eindelijk werden de eerste drie gedoopt en sedert nam het aantal van hen, die in het Evangelie belang stelden, toe, zoodat er gewoonlijk 's avonds 200 bijeenkwamen om onderricht te ontvangen.

Nu ontstond echter ook groote tegenstand van de zijde der blanken. Het werd den slaven verboden aan de samenkomsten deel te nemen en ten laatste werden de Zendingen door valsche beschuldigingen in de gevangenis geworpen. In die treurige dagen kwam de GRAAF VAN ZINZENDORF op *St. Thomas* aan en was niet weinig verwonderd de Zendingen in gevangenschap te vinden. Gelukkig wist hij hunne vrijlating te bewerken. Daar het huis der Zendingen te *Tappus* te klein was geworden om al de heilbegeerige slaven te bevatten, werd eene kleine plantage gekocht en daar een grooter gebouw gezet en eene Gemeente gesticht. Deze plaats kreeg den naam van den *Bazuinenberg*, omdat de christenen er met bazuïngeschal werden samengeropen. Hier was het dat ook de ruwe stuurman ERHHARDT tot bekeering kwam. De vruchten van den Zedingsarbeid bleven niet uit; gedurig voegden zich nieuwe leden bij de Gemeente. MARTIN schreef in 1741: „Nauwelijks gaat er een dag voorbij,

waarop wij niet bezocht werden door menschen, die hunne zonden belijden en om genade smeeken. Als wij uitgaan hooren wij hen bidden en weenen; de een in het suikerveld; een ander achter een boschje en een derde achter zijne hut, den Heer smeevende om hen van hunne zonden te reinigen."

Behalve op *St. Thomas* bracht MARTIN het Evangelie ook op *St. Croix* en *St. Jan*. Op *St. Croix* hadden de Zendelingen langen tijd met allerlei bezwaren te kampen en scheen het, dat zij het zaad te vergeefs uitstrooiden. Vooral leden zij van het ongezone klimaat, zoodat velen er den dood vonden. Met het oog op dit eiland schreef ZINZENDORF het bekende vers:

Er werden velen uitgezaaid
 Als waren zij verloren
 Maar op hun graven lezen wij:
 „Dit is het zaad der Mooren."

En dit was ook zoo, want op Gods tijd kwam op *St. Croix* het licht uit de duisternis op. Er ontstond eene Gemeente en velen kwamen tot hun' Heiland. Onder hen is vooral bekend een der helpers CORNELIUS, die vijftig jaren lang der Zending uitnemende diensten bewees. Hij werd 'de geestelijke vader van velen zijner medenegers. Op zijn sterfbed riep hij al zijne kinderen bij zich en drukte hen op het hart den Heere Jezus niet te verloochenen. Hij zeide: „Heer hier is Uw onwaardige CORNELIUS en de kinderen die Gij hem gegeven hebt." Nog een ander bad onder de hevigste pijnen: „Heer kastijd ons, indien het noodig is met de eene hand, maar trek ons nader tot U met de andere." Ook op *St. Jan* ging de Zending van de Broedergemeente uit en werden hunne pogingen door den Heere gezegend. De Zendeling BRUCKER vestigde er zich in 1754 en stichtte er eene Gemeente, die in 1757 uit 113 volwassenen en 6 kinderen bestond, en dit aantal is later nog steeds toegenomen. Toen LEONARD DOBER naar *West-Indië* ging, had hij gezegd, dat hij gezondheid en vrijheid wilde opofferen, zoo slechts eene ziel mocht worden

gered. Doch het zaadje, dat de eenvoudige man in het geloof had uitgestrooid bracht honderdvoudige vrucht voort. Dat heeft God gedaan, die Zijne dienstknechten heeft bewogen en geroepen om den gevangenen vrijheid te verkondigen in Jezus Christus Zijnen Zoon. Thans stijgen uit duizenden monden van het eens verachte en verdrukte Negeras de lofliederen op tot Zijne eer.

Vervolg. THOMAS COKE, de Apostel van West-Indië.

Terwijl leden der Broedergemeente in *West-Indië*, ook zelfs op de eilanden, die aan *Engeland* behooren, hunne Zendingswerkzaamheid voortzetten, werd onder leden van andere kerkgenootschappen de liefde voor deze Zending opgewekt. Vooral was dit het geval met den Engelschen predikant JOHN WESLEY en zijne aanhangers, die onder den naam van Methodisten bekend zijn en ook zeer veel voor de heiden-zending hebben gedaan. Omstreeks 1780 was zekere JOHN BAXTER op het eiland *Antigua* als Zendeling opgetreden, met het gunstig gevolg, dat hij reeds in 1780 van de bijdragen zijner toehoorders een huis voor godsdienstoefeningen kon bouwen. Intusschen had de Heere reeds den man verwekt, die voor de Zending in *West-Indië* van groot gewicht is geweest en er zijn leven aan heeft gewijd. Dit was THOMAS COKE.

Deze man was in 1749 in *Engeland* uit vermogende ouders geboren. Van zijne moeder, die spoedig weduwe was geworden, ontving hij eene uitstekende Christelijke opvoeding, doch later raakte hij als student op de paden der zonde en verviel zelfs tot ongeloof. De Heere had hem echter uitverkoren om Zijnen naam den heidenen bekend te maken. Zeker prediker, die zelf niet geloofde, wat hij zijnen toehoorders verkondigde, bracht door zijn huichelen THOMAS tot nadenken. Nu begon hij den Bijbel te lezen en studeerde in de godgeleerdheid. Nadat hij eenigen tijd als predikant der Engelsche

Staatskerk had gearbeid, werd hij ontslagen en wijdde zich in zijne geboorteplaats aan werken der Christelijke liefde. In dezen tijd kwam hij met JOHN WESLEY in kennis, die hem wist over te halen, als Methodisten-prediker op te treden. Van toen af was het zijne begeerte de Christenen in *Europa* en *Amerika* uit hun' doodslaap op te wekken. Hij doorreisde *Engeland* en *Ierland* en wist overal door zijne vurige boetprediking het geestelijk leven der Gemeente te versterken. Vervolgens wendde hij zich naar *Amerika*, waar hij verschillende Gemeenten bezocht en ook de slaven in bescherming nam. Na een bezoek aan *Engeland*, scheepte hij zich met drie helpers opnieuw naar *Noord-Amerika* in, doch door een' vreeselijken storm dreef het schip af en strandde op Kerstmis 1786 op het eiland *Antigua*.

Hier vond COKE tot zijne blijdschap den Zendeling BAXTER en diens kleine Gemeente, waarvoor hij nog dienzelfden dag optrad. Zijne prediking maakte zooveel indruk, dat men hem op het eiland wilde houden. Hiertoe was hij echter niet te bewegen. Als een andere *Paulus* moest hij immer verder. Hij liet een zijner helpers achter en ging toen naar *St. Vincent*, waar hij ook een' helper plaatste, nadat hem een vrome Engelschman een groot winkelhuis als evangeliesatielokaal had afgestaan. Vervolgens bezocht hij *St. Kitts*, waar hij door zijne prediking evenzoo diepen indruk maakte en zijn' derden helper aanstelde. Over *Amerika* keerde hij naar zijn vaderland terug, om in eene vergadering der Methodisten mede te deelen, wat groote dingen God had gedaan en hoe den heidenen in *West-Indië* eene deur des geloofs was geopend. Ten einde tot deze Zending op te wekken, reisde hij zelf het land door en wist overal door treffende en roerende schilderijen van den toestand der *Zwarten*, steun voor de Zending te verkrijgen.

Het volgend jaar ging hij met drie Zendingen op reis, twee hunner zond hij naar *St. Vincent* en met den derde trok hij naar *Barbados*, waar hij eene Gemeente stichtte. Van daar bezocht hij de vroegere Gemeenten, om ze in het geloof te versterken, en tot zijne vreugde waren zij reeds aanmerkelijk vooruitgegaan. Vervolgens kwam hij op het aan *Nederland* behoorend eiland *St. Eustatius*, waar hij veel

tegenstand vond en het den slaven op straffe van 39 rottingslagen verboden was, openlijk te bidden. Na een kort bezoek aan *Jamaica*, evenals PAULUS eens aan *Efeze*, keerde hij naar *Engeland* terug. Opnieuw hield hij overal Zendingstoespraken en verzamelde hij geld voor eene nieuwe Zendingsreis, welke hij met twee Zendelingen in 1790 ondernam. Het doel van deze reis was voornamelijk *Jamaica*, waar hij na een bezoek aan andere eilanden, in 1791 aankwam.

Onderwijl had zich in de hoofdstad van dit eiland een zendeling gevestigd en aan velen het Evangelie verkondigd; doch toen COKE er aankwam, vond hij de kapel gesloten en den zendeling gevaarlijk ziek, wegens de vreeselijke mishandelingen, die hij had geleden. Ook COKE werd bespot en tegengewerkt, doch hij liet zich niet afschrikken en wist het eindelijk zoover te brengen, dat hem de vrijheid geschenken werd het Evangelie zonder stoornis te verkondigen. Bij zijn vertrek stelde hij een' Zendeling aan over de Gemeente, die uit 234 leden bestond. De dood van WESLEY riep hem opnieuw naar *Engeland*, doch reeds aan het einde van 1792 was hij in *West-Indië* terug. Op menig eiland mocht hij den Heere danken voor den gunstigen voortgang der Zending, doch ook de vijandschap der wereld was niet uitgebleven. Strengere bepalingen waren op vele eilanden gemaakt om het prediken aan de slaven tegen te gaan en een der Zendelingen was zelfs gevangen genomen. COKE verkreeg evenwel niet alleen zijne invrijheidstelling, maar ook eene bepaling, dat de prediking ongehinderd mocht plaats hebben. Zonder zich rust te gunnen trok hij immer verder en mocht met blijdschap vernemen, dat het aantal gemeenteleden reeds 6500 bedroeg.

Daar na den dood van WESLEY de geheele leiding der zending op hem kwam, waren zijne bezigheid in *Engeland* zoovele, dat hij voortaan de eenmaal gestichte Gemeenten in *West-Indië* niet meer kon bezoeken. In zijn vaderland bleef hij evenwel voor deze hem opgedragen levenstaak steeds werkzaam. Zijn aanzienlijk vermogen gaf hij aan de Zending, terwijl hij zelf zeer eenvoudig leefde. Den naam van „Zendingsbedelaar,” dien men hem spottend had gegeven, schaamde hij zich niet; waar wat voor de heidenen was te verkrijgen, klopte

hij aan en hij werd niet beschaamd. Meer en meer nam de belangstelling voor zijne zaak, in zijn vaderland toe en schonk men hem milde giften. Zoo kwam hij eens bij eene dame, die voor f 1000 teekende, doch daar zij bemerkte, dat zij zooveel geld niet in huis had, verzocht zij hem het voor haar op haar landgoed te halen. Toen hij met het geld terugkwam, nam zij eene pen en veranderde de 1 in eene 2, zoodat COKE f 2000 ontving. Haar eenvoud en christelijk geloof trokken COKE zoo aan, dat hij nader kennis met haar maakte en eindelijk met haar in het huwelijk trad. Met blijdschap gaf zij ook haar vermogen, tot uitbreiding van het rijk des Heeren en tot aan haar' dood vergezelde zij steeds haren man op zijne vele reizen. Verbazend was zijne werkzaamheid, daar hij voortdurend zendings-toespraken hield, de geldelijke aangelegenheden bestuurde en geregeld briefwisseling hield met de Zendelingen om met den toestand der Gemeenten op de hoogte te blijven.

Op zijn zes en zeventigste jaar gaf hij den wensch te kennen om voor zijn sterven nog in *Oost-Indië* voornamelijk op *Ceylon* een' Zendingspost te vestigen. In hetzelfde jaar nog ging hij met 7 zendelingen op reis. Doch hij mocht *Indië* niet bereiken: de Heer riep hem naar huis. Op den 3en Mei vond men hem dood in zijne kajuit. Zijne metgezellen vestigden den Zendingspost op *Ceylon*. Veel heeft hij voor de Zending gedaan onder de slaven, zoodat hij niet ten onrechte den naam van *Apostel van West-Indië* draagt. Zijn werk leverde rijke vruchten op en werd met kracht voortgezet, en thans zijn er duizenden negers, die den Heere Jezus als hun Zaligmaker belijden.

JNHOUDSOPGAVE.

	Blz.
Inleiding	5
De eerste Gemeenten. De eerste Zendelingen	6
De Apostolische Kerken. PAULUS, de Apostel der heidenen . .	10
De uitbreiding van het Christendom in de tweede en derde eeuw.	15
CONSTANTIJN DE GROOTE, de eerste Christenkeizer	18
De Kerk in het Oosten. GREGORIUS ILLUMINATOR, NUNIA, FRUMENTIUS en AEDESIUS	22
ULFILAS, de Apostel der Gothen	25
De Franken. CLOVIS, de eerste allerchristelijkste Majesteit . .	27
Het eiland der Heiligen. PATRICIUS.	29
COLUMBA, de Apostel der Hooglanders.	33
De invoering van het Christendom onder de Angelsaksers, AUGUSTINUS.	35
De Zending onder de Duitsche Volken. COLUMBANUS, GALLUS en KILIAAN.	38
BONIFACIUS, de Apostel der Duitschers	40
Het Christendom in ons Vaderland. WILLEBRORD, de Apostel der Friezen.	44
De Saksers. KAREL DE GROOTE	48
ANSGARIUS, de Apostel van het Noorden	51
Het Evangelie onder de Slaven. CYRILLUS en METHODIUS . .	55
Verdere uitbreiding van het Christendom onder de Europeesche volken gedurende de 12e eeuw	57

	Blz
Pruisen. ADELBERT VAN PRAAG, BRUNO, CHRISTIAAN	61
Aanvang der Zending onder de Roodhuiden. JOHN ELLIOT, de Apostel der Indianen.	65
De eerste Protestantsche Zending in Deensch Oost-Indië. ZIE- GENBALG.	69
Vervolg. CHRISTIAAN FREDERIK SCHWARTZ	72
De Zending in Lapland. THOMAS VAN WESTEN, de Apostel van Lapland	74
De Zending in Groenland. HANS EGEDE, de Apostel van Groenland.	77
De Zending der Broedergemeente in Groenland. MATTHIAS STACH en CHRISTIAAN DAVID	81
De Zending in Labrador. JENS HAVEN	85
Aanvang der Zending in West-Indië. LEONARD DOBER en DAVID NITSCHMANN	89
Vervolg. THOMAS COKE, de Apostel van West-Indië	93
